
Turvalisema maailma poole: meie jagatud vastutus

Ohtusid, väljakutseid ja muutusi käsitleva
kõrgetasemelise paneeli aruanne

Turvalisema maailma poole: meie jagatud vastutus

Ohtusid, väljakutseid ja muutusi käsitleva
kõrgetasemelise paneeli aruanne

Originaali tiitel:
"A more secure world: Our shared responsibility"
Report of the Secretary-General's High-level Panel
on Threats, Challenges and Change
United Nations
2004

Sisukord

Eesti Vabariigi kaitseministri saatesõna	9
ÜRO peasekretäri eessõna	11
Peasekretärile adresseeritud üleandmiskiri ohtusid, väljakutseid ja muutusi käsitleva kõrgetasemelise paneeli esimehelt	15
Kokkuvõte	17

1. osa

Uue julgeolekukonsensuse poole

I. Erinevad maailmad: 1945 ja 2005	24
II. Vajadus kõikehaarava kollektiivse julgeoleku järele	27
A. Riigipiire eiravad ohud	27
B. Enesekaitse ulatus	29
C. Suveräänsus ja vastutus	30
D. Usaldusväärse kollektiivse julgeoleku süsteemi elemendid	30
1. Tulemuslikkus	31
2. Tõhusus	31
3. Õiglus	32

2. osa

Kollektiivne julgeolek ja ennetamise väljakutse

III. Vaesus, nakkushaigused ja keskkonna olukorra halvenemine	35
A. Meid ootavad ohud	35
B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks	39
1. Rohkem vahendeid ja tegusid	39
2. Uued algatused	40
IV. Riigisisised ja riikidevahelised konfliktid	42
A. Riikidevahelise konflikti oht	42
B. Riigisiseste konfliktide oht	44
C. Valmistumine ennetavaks tegevuseks	45
1. Paremad rahvusvahelised regulatsioonid ja normid	45
2. Parem teave ja analüüs	47
3. Ennetav diplomaatia ja vahendamine	48
4. Rahuvalvejõudude ennetav kasutamine	49

V. Tuuma-, keemia-, bioloogilised ja radioloogilised relvad	49
A. Meid ootavad ohud	49
1. Tuumarelvad	49
2. Radioloogilised relvad	50
3. Keemia- ja bioloogilised relvad	51
B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks	51
1. Tegevus, mis vähendaks massihävitusrelva hankimise ja loomise soovi	52
2. Tegevus, mis vähendaks pakkumist ja tarneid	53
3. Parem rakendamine	56
4. Parem rahvatervise kaitse	56
VI. Terrorism	57
A. Meid ootav oht	57
B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks	57
1. Mitmeplaaneline strateegia	57
2. Paremad terrorismivastased õigusaktid, vahendid ja meetmed	58
3. Riikide abistamine võitluses terrorismiga	60
4. Terrorismi määratlemine	60
VII. Rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus	62
A. Meid ootav oht	62
B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks	63
1. Paremad rahvusvahelised regulatsioonid ja meetmed	63
2. Riikide parem suutlikkus	64
VIII. Sanktsioonide roll	64

3. osa

Kollektiivne julgeolek ja jõu kasutamine	69
IX. Jõu kasutamine: reeglid ja juhtnöörid	69
A. Seaduslikkuse küsimus	70
1. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja artikkel 51 ja enesekaitse	70
2. ÜRO põhikirja VII peatükk ja välised ohud	71
3. ÜRO põhikirja VII peatükk, riigisisesed ohud ja kohustus kaitsta inimesi	72
B. Õigustatuse küsimus	74

X.	Rahu jõustamine ja rahuvalve	75
	Piirkondlik koostöö	76
XI.	Konfliktijärgne rahu kindlustamine	77
	A. Rahuvalvajate roll	77
	B. Mahukas ülesanne – rahu kindlustamine	78
XII.	Tsiviilisikute kaitsmine	79
	ÜRO töötajate julgeolek	81

4. osa

21. sajandiks tõhusam ÜRO

XIII.	Peaassamblee	86
XIV.	Julgeolekunõukogu	87
XV.	Rahukindlustamiskomisjon	90
	Rahukindlustamise tugibüroo	91
XVI.	Regionaalsed organisatsioonid	92
XVII.	Majandus- ja Sotsiaalnõukogu	93
	Poliitika sidusus ja selle saavutamine	94
XVIII.	Inimõiguste komisjon	95
XIX.	Sekretariaat	96
	A. Peasekretäri tegevuse toetamine	96
	B. Pädev ja professionaalne sekretariaat	97
XX.	ÜRO põhikiri	98

LISAD

I LISA

Ettepanekute kokkuvõte	101
------------------------	-----

2. osa

Kollektiivne julgeolek ja ennetamise väljakutse

Vaesus, nakkushaigused ja keskkonna olukorra halvenemine	101
Riigisisesed ja riikidevahelised konfliktid	102
Tuuma-, keemia-, bioloogilised ja radioloogilised relvad	103
Terrorism	104
Rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus	106
Sanktsioonide roll	106

3. osa

Kollektiivne julgeolek ja jõu kasutamine	108
Jõu kasutamine: reeglid ja juhtnõõrid	108
Rahu jõustamine ja rahuvalve	109
Konfliktijärgne rahu kindlustamine	109
Tsiviilisikute kaitsmine	109

4. osa

21. sajandiks tõhusam ÜRO	111
Peaassamblee	111
Julgeolekunõukogu	111
Rahukindlustamiskomisjon	112
Regionaalsed organisatsioonid	113
Majandus- ja Sotsiaalnõukogu	114
Inimõiguste komisjon	114
Sekretariaat	115
ÜRO põhikiri	115

II LISA

Paneeli liikmed ja neile püstitatud ülesanne	117
--	-----

III LISA

Paneeli sekretariaat	119
----------------------	-----

IV LISA

Paneeli kohtumised, piirkondlikud konsultatsioonid ja temaatilised seminarid	121
--	-----

Saateks

MIKS tegeleb Kaitseministeerium ühe ÜRO raporti levitamisega Eestis? MIKS peaks just kaitseminister sellele saatesõna kirjutama?

Olgu see tegu üheks märgiks tänase maailma keerukast olemusest, kus vanad tööjaotused enam ei kehti, kus probleemid lõikuvad ja põimuvad omavahel, kus teemad, mida veel poole sajandi eest oli nii lihtne ükshaaval raami klaasi alla panna ja seinale riputada, täna hõlmamatult kaugustesse laiali laotuvad ja seniaimamatusse sügavusse ulatuvad.

Selle raporti tellis Ühinenud Rahvaste peasekretär Kofi Annan rahvusvaheliselt töögrupilt ennekõike ühe sihiga: saada läbikaalutud, eksperthinnangulisi ettepanekuid ÜRO reformimiseks. Väärtusliku lisana saadi aga ka uute ohtude kaardistus.

Eesti poliitikud, ametnikud ja analüütikud ei ole võimelised adekvaatselt hindama olukorda ja Eesti julgeoleku tulevikku, kui nad ei mõista, milliste vanade ja milliste uute ohtude ja riskidega on meil tänases maailmas tegemist. Eesti peab senisest oluliselt suuremal määral ja sügavamale vaatavalt mõistma, et Eesti ja ÜRO suhted ei ole lihtsalt üks välispoliitiline nišš paljude teiste seas, vaid on ka julgeolekupoliitiliselt oluline dimensioon. ÜRO-s toimuva jälgimine, ÜRO ja Euroopa Liidu suhete arengu jälgimine, ÜRO-s toimuv kaasarääkimine mitmel tasandil ja mitmes pealinnas – see kõik on välis- ja julgeolekupoliitika paratamatu ja oluline kombinatsioon. Eesti riik peab selles kõiges kaasa lööma. Nii oma esindajate kaudu väljas kui ka analüüse kodus tehes.

Seda raportit arutatakse eriti 2005. aasta jooksul kõigis maailma pealinnades. ÜRO peakorteris New Yorgis muutub raport ja selle jätkudokumendid terve aasta vältel periooditi väga kuumaks teemaks. Kuid milline poleks ka mõni konkreetne otsus 2005. aasta ÜRO järjekordsel peaassambleel, millega ka ei lõpeks katse ÜRO seekord reformida, sellest sõltumatult on hulk käesoleva raporti lehekülgi ilmselt püsivama väärtusega.

Jaak Jõerüüt
kaitseminister

ÜRO peasekretäri eessõna

Küllap vaatavad ajaloolased 21. sajandi esimestele aastatele tagasi kui ühele otsustavale hetkele ajaloos. Inimkonna moodustavad erinevad ühiskonnad on tänapäeval omavahel rohkem seotud kui kunagi varem. Nad seisavad silmitsi ohtudega, mille puhul ükski rahvas ei või loota ainult endale, ning neil on võimalused, mida saab edukalt ära kasutada üksnes juhul, kui kõik rahvad töötavad üheskoos.

Selle aruande eesmärk on teha ettepanekuid, kuidas riigid saavad üheskoos neile tohututele väljakutsetele vastu astuda. Aruande koostajaks olid kuusteist maailma eri paigust pärit väljapaistvat ja kogenud inimest, keda ma aasta tagasi palusin hindama praeguseid rahvusvahelist rahu ja julgeolekut ähvardavaid ohtusid. Nad pidid analüüsima, kui hästi praegune poliitika ja olemasolevad institutsioonid nende ohtudega hakkama saavad, ning soovitama viise, kuidas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni tugevdada, et see suudaks 21. sajandil pakkuda kollektiivset julgeolekut.

Paneel täitis ja isegi ületas mu ootusi. See mahukas aruanne kirjeldab sügavuti kollektiivse julgeoleku laiemat raamistikku, andes sellele mõistele nõnda laiema, uuele aastatuhandele kohasema tähenduse. Aruandes ei panda ette üksnes viise, kuidas konkreetsete ohtudega võidelda, vaid pakutakse ka uusi võimalusi mõista nende ohtude vahelisi seoseid ning selgitatakse, mida see kõik tähendab ühise poliitika ja ühiste institutsioonide jaoks. Nõnda loob aruanne ainulaadse võimaluse ümber kujundada ja uuendada ÜROd, mida maailma liidrid neli aastat tagasi oma aastatuhande deklaratsioonis nimetasid „hädavajalikuks ühiskojaks kogu inimkonnale”.

Järeldused ja soovitused

Ma toetan täielikult aruande põhiväidet, et meil on vaja kõikehaaravat kollektiivse julgeoleku süsteemi: sellist, mille abil vastu seista nii uutele kui ka vanadele ohtudele, ning mis vastab kõigi, olgu rikaste või vaeste, nõrkade või tugevate riikide julgeolekuprobleemidele. Eriti oluline on aruande väide, et tänapäeva julgeolekuohud on kõik omavahel seotud. Me ei saa enam vaadelda üksteisest isoleerituna selliseid probleeme, nagu terrorism, kodusõjad ja äärmuslik vaesus. Meie strateegia peab olema kõikehaarav. Meie institutsioonid peavad mõtlema kaugemale oma kitsastest ülesannetest ja õppima töötama üheskoos kogu probleemistikuga.

Aruandes väidetakse, et praeguse võitluse eesliinil peavad olema võimekad ja vastutustundlikud riigid. Ma olen sellega nõus. Oluline on kiiresti aidata riike, et need saaksid arendada oma võimeid, et astuda vastu tänapäeva ohtudele. ÜRO peab teadma, kuidas seda on kõige parem teha. Paneel õpetab meid.

Minu meelest on eriti olulised veel järgmised aruande järeldused:

- **Areng** ja julgeolek on omavahel lahutamatu seotud. Turvalisem maailm on võimalik üksnes siis, kui ka vaesematel riikidel on reaalne võimalus areneda. Äärmuslik vaesus ja nakkushaigused ähvardavad paljusid inimesi otseselt, kuid need on ka hea kasvupinnas muudele ohtudele, sealhulgas tsiviilkonf-

liktidele. Ka inimesed rikastes riikides võiksid end tunda turvalisemalt, kui nende valitsused aitavad aastatuhande arengueesmärke täites vaestel riikidel võidelda vaesuse ja haigustega.

- Palju suuremat tähelepanu tuleks pöörata **bioloogilisele julgeolekule**. Meie reageering HIV/AIDSile oli aruande hinnangul „šokeerivalt aeglane ja selleks on eraldatud häbiväärselt vähe ressursse”. Doonorriigid ei anna praegugi liigilähedaseltki sellist abi, mida oleks vaja pandeemia ärahoidmiseks. Aruanne arendab seda teemat kaugemale, juhtides tähelepanu ülemaailmse tervishoiusüsteemi üldisele allakäigule. See on halvasti ettevalmistatud, et kaitsta meid olemasolevate ja tekkivate nakkushaiguste vastu. Aruandes tuuakse esile biotehnoloogia valdkonna arenguga seotud võimalused ja riskid ning kutsutakse üles taaslooma globaalset tervishoiusüsteemi, alustades seda arengumaades nii kohalikul kui ka riiklikul tasandil toimiva avaliku tervishoiusüsteemi loomisega. Lisaks otsesele kasule – hoida ära haigusi ja ravida neid arengumaades endis – oleks see ka alus tulemuslikule ülemaailmsele kaitsele bioterrorismi ning ulatuslike surmatoovate viiruste puhkemise eest.
- Ehkki meie peamine eesmärk peaks olema ohtude ärahoidmine, peame nende tekkimise korral olema paremini ettevalmistatud neile **reageerima**. Selleks on meil kaks vahendit – **sanktsioonid** ja **vahendamine**. Paneel soovib tugevdada mõlemat. Minagi kannustan riike neid kasutama.
- Kui kõik pingutused on osutunud kasutuks, võib **jõu kasutamine** olla vajalik ja õigustatud. Aruande hindamatu panus on püüd määratleda ühist kriteeriumi, mille järgi otsustada jõukasutamise õigustatust. Ma loodan, et riigid kaaluvad neid ettepanekuid väga tõsiselt. Et meie kollektiivse julgeoleku süsteemi tegevus oleks tulemuslik, on uue konsensuse leidmine selles vallas hädavajalik.
- ÜRO peab paremini kasutama oma võimeid **terrorismivastases** võitluses, sõnastades tulemusliku ja põhimõttekindla terrorismivastase strateegia, mis austab õigusriiki ja üldisi inimõigusi. Seni on olnud takistuseks ÜRO liikmete võimetus leppida kokku terrorismi määratluses. Aruanne annab definitsiooni, mis minu arvates võimaldab meil olukorras, kus tuleb kiirest tegutseda, saavutada vajalikku üksmeelt.
- On reaalne oht, et lähitulevikus **tuumarelvade levik** järk-järgult laieneb. Aruandes soovitatakse tugevdada tuumarelvade leviku tõkestamise korda, andes soodustusi riikidele, kes lõpetavad siseriiklike uraani rikastamis- ja töötlemistehaste arendamise, ning kutsutakse üles selliste tehaste ehitamise vabatahtlikult ajutiselt peatama. Kui neid ettepanekuid rakendatakse kiirelt ja kindlameelselt, on meil reaalne võimalus vähendada tuumarünnaku ohtu, olenemata sellest, kas see tuleb riikide või kellegi muu kui riikide poolt. Neid meetmeid tuleks rakendada viivitamata.
- Samavõrra olulised on aruande soovitusel kohandada **ÜROd 21. sajandile**. Aruandes kritiseeritakse ÜRO tegevuse mitmeid valdkondi ning kaudselt ka ÜRO juhtimist, mille eest ma ise vastutan. Seda kriitikat tuleb võtta tõsiselt ning sellele vastavalt tegutseda.

- Muudatusi vajavad kõik ÜRO põhiorganid, sealhulgas Julgeolekunõukogu. Aruandes pakutakse Julgeolekunõukogu koosseisu laiendamiseks kaks võimalust. See peaks aitama riikidel 2005. aastal jõuda vastavale otsusele.
- Aruandes nimetatakse **konfliktijärgset rahuloomist** õigusega põhitähtsaks tegevusalaks ning pakutakse välja ideid, kuidas meie tegevust selles vallas tõhustada – sealhulgas uue valitsustevahelise organi, Rahukindlustamiskomisjoni asutamist, mille ülesandeks oleks aidata riike üleminekul konfliktijärgsest etapist pikaajalisemasse ülesehitus- ja arenguetaapi.
- Aruandes soovitatakse ka muudatuste tegemist **Inimõiguste komisjonis**. Inimõiguste ülddeklaratsioon jääb üheks ÜRO suurimaks saavutuseks ja me võime olla uhked organisatsiooni töö üle rahvusvaheliste inimõigusi käsitlevate normide ja standardite arendamisel. Kuid me ei saa edasi liikuda, kui me ei taasta oma inimõiguste tagamise mehhanismide usaldusväarsust ja tulemuslikkust ega pööra rohkem tähelepanu üksikisikute õiguste kaitsmisele.
- Aruandes esitatakse ka minu meelest väga teretulnud soovitusi sekretariaadi töö tõhustamiseks. Maailm väärib tõhusat **ÜRO sekretariaati**, mis suudaks endaga siduda parimaid inimesi kogu maailmas.

Kokkuvõtteks

Ma loodan, et seda aruannet loevad ja arutavad inimesed kõikjal maailmas. Ma loodan, et nad kannustavad oma valitsusi aruande soovitude osas viivitamata otsuseid tegema. Ma usun, et enamik neist jagab mu veendumust, et maailma riikidel on ülim aeg kokku tulla ja jõuda uuele konsensusele nii kollektiivse julgeoleku tuleviku küsimuses kui ka muudatustes, mida on vaja, et ÜRO saaks tegutseda.

Mina omalt poolt kaalun ja rakendan kiiresti neid soovitusi, mis kuuluvad minu võimkonda. Ma soovitan sedasama teha ka teistel ÜRO organeil.

Teistes küsimustes, nagu näiteks jõu kasutamist reguleerivad eeskirjad, mis puudutavad väga sügavalt ÜRO olemust ja seda, mille eest me seisame, usun ma, et maailma liidrid langetavad otsused septembris toimuval tippkohtumisel New Yorkis ÜRO peakorteris. 2005. aasta märtsis esitan oma aruande, mis peaks aitama paika panna selle tippkohtumise päevakorra.

Lõpetuseks tahaksin ma väljendada oma siirast imetlust töö suhtes, mida paneeli esimees ja liikmed on seda aruannet koostades teinud. Nad ei kohkunud käsitlemast ka kõige raskemaid küsimusi, milles puudub üksmeel. Kui selline mitmesuguseid eri kogemusi koondav rühm võib jõuda konsensusele nii kaugelenägevate ja samas teostatavate soovitude osas, annab see lootust, et maailma riigid suudavad sedasama, andes senisest uue tähenduse ja kõlapinna sõnapaarile Ühinenud Rahvad.

Kofi A. Annan

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peasekretär

Peasekretärile adresseeritud üleandmiskiri ohtusid, väljakutseid ja muutusi käsitleva kõrgetasemelise paneeli esimehelt

Mul on au Teile üle anda ohtusid, väljakutseid ja muutusi käsitleva kõrgetasemelise paneeli aruanne „Turvalisema maailma poole: meie jagatud vastutus”.

Aruandes esitatakse uus nägemus kollektiivsest julgeolekust, mis hõlmab kõiki rahvusvahelist rahu ja julgeolekut ähvardavaid ohte kogu maailmas. Meie uurimistöö ja arutlused näitavad, et elame enneolematu rahvusvahelist rahu ja julgeolekut ähvardavate omavahel seotud ohtude maailmas ning olukorras, kus nii nõrkade ja tugevate haavatavus kui ka võime üksteist haavata ei ole kunagi olnud nii selge. Me leidsime, et Ühinenud Rahvaste Organisatsioon on olnud rahu ja julgeolekut ähvardavate ohtudega tegelemisel märksa tulemuslikum, kui teda selle eest on hinnatud, kuid sellele vaatamata on vaja suuri muudatusi, et ÜRO oleks 21. sajandil võimeline tulemuslikult, tõhusalt ja õiglaselt looma kõigile kollektiivset julgeolekut.

Teie antud ülesande raames ei lubatud meil süveneda ühesegi konkreetseesse konfliktiki, mida me ka ei teinud. Paneeli liikmed uskusid aga, et oleks viga jätta ütle mata, et mingid süstemaatilised muutused selles, kuidas ÜRO tegeleb rahu ja julgeolekut ähvardavate uute ja vanade ohtudega, ei paranda tema põhikirjakohaste ülesannete täitmist, kui kahekordselt ei intensiivistata tegevust, mis on vajalik, et lahendada mitmesugused pikaajalised endiselt päevakorras olevad vaidlused, millel ka nähtav mõju ka praegustele ohtudele. Eelkõige tuleb siin silmas pidada Palestiinat, Kashmiri ja Korea poolsaart.

Paneeli liikmed ei pruugi olla ühel nõul käesoleva aruande igas üksikus küsimuses, kuid nad kõik on selle aruande heaks kiitnud ja nõustunud üldjoontes selle järeldustega. Ma pean juhtima Teile tähelepanu sellele, et paneeli liikmed ei leidnud üksmeelt Julgeolekunõukogu laiendamismudelite ning Julgeolekunõukogu liikmete määramiskriteeriumide küsimuses. Mõned paneeli liikmed on sügavalt veendunud, et üksnes selline mudel, mis näeb ette Julgeolekunõukogu alalise, ehkki vetoõigusega liikmeskonna laiendamise, annab Julgeolekunõukogule vajaliku võime uue sajandi ohtudele vastu astuda. Teised aga on niisama veendunud selles, et parem on edasi liikuda alternatiivse mudeliga, mille kohaselt on nõukogu liikmed küll pikaajalised, kuid mitte alalised. Kõik me oleme siiski ühel nõul selles, et suurim viga oleks lasta diskussioonidel, mis puudutavad otsustamist nende kahe valiku vahel, hajutada tähelepanu teistelt vajalikelt muudatusettepanekutelt, mille tähtsus ja rakendatavus ei sõltu Julgeolekunõukogu laienemisest.

Meie aruanne on esitatud Teile, kuid paljud neist soovitudest nõuavad riigijuhtide tähelepanu ja tegusid. Üksnes nende juhtimisel saame reaalselt luua uue konsensuse, mida on vaja siin aruandes kirjeldatud ohtudele vastu astumiseks.

Meie nõupidamised kasutasid mitmeid erinevaid allikaid, mille hulka kuulusid riikide valitsused, akadeemilised eksperdid ning ühiskondlikud organisatsioonid kogu maailmast. Meie töö ei oleks olnud võimalik ilma ulatusliku abita. Lahked toetajad olid järgmiste riikide valitsused: Austraalia, Austria, Belgia, Brasiilia, Hiina, Hispaania, Holland, Iirimaa, Itaalia, Jaapan, Jordaania, Kanada, Kasahstan, Kreeka, Lõuna-Aafrika, Mauritius, Norra, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Singapur, Šveits, Taani, Tai, Türgi

ja Uus-Meremaa, Venemaa Föderatsioon ja Ühendkuningriik. Rahalise või muu abiga toetasid meid järgmised fondid ja eksperdirühmad: Carnegie Corporation New Yorkis, Ford Foundation, John D. and Catherine T. MacArthur Foundation, New Yorki Ülikooli Rahvusvahelise Koostöö Keskus, Rockefeller Brothers Fund, Rockefeller Foundation, Stanfordi Ülikooli Rahvusvahelise Julgeoleku ja Koostöö Keskus, Stanley Foundation, ÜRO Fond ning William and Flora Hewlett Foundation.

Lõpetuseks tahan Teid nii enda kui ka teiste paneeli liikmete poolt südamest tänada, et usaldasite meile selle tähtsa ülesande. Soovin edasi anda ka tänusõnad kõigile neile, kes viimase aasta jooksul selles protsessis on osalenud, eelkõige meie teadusdirektorile Stephen Stedmanile ja paneeli sekretärile Loraine Rickard-Martinile ning nende kaastöölisele, kelle raske tööta ja intellektuaalse panuseta ei oleks käesolev aruanne ilmavalgust näinud.

Anand Panyarachun

Ohtusid, väljakutseid ja muutusi käsitleva kõrgetasemelise paneeli esimees

Kokkuvõte

Uue julgeolekukonsensuse poole

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon loodi 1945. aastal eeskätt selleks, et “päästa järeltulevad põlvned sõjaviletsustest” – tagada, et maailmasõdade koledused ei korduks enam kunagi. Kuuskümmend aastat hiljem teame kõik liigagi hästi, et suurimad julgeolekuohud, mis meid ähvardavad praegu ja tulevastel kümnenditel, ulatuvad kaugemale agressiivseid sõdu pidavatest riikidest. Need lähtuvad vaesusest, nakkushaigustest ja keskkonna halvenemisest; sõdadest ja vägivaldast riikide piires; tuuma-, keemia-, bioloogilise ja radioloogilise relva levikust ning võimalikust kasutamisest; terrorismist ja riikideülesest organiseeritud kuritegevusest. Need ohud tulenevad nii riikide kui ka mitteriiklike osapoolte poolt ning ähvardavad niihästi inimjulgeolekut kui ka riikide julgeolekut.

ÜRO asutajad mõtlesid eelkõige riikide julgeolekule. Kui nad rääkisid uue kollektiivse julgeoleku süsteemi loomisest, kujutasid nad seda ette tavapärasel sõjalisel tähenduses – süsteemina, millega hõlmatud riigid kuulutavad agressiooni neist ühe vastu agressiooniks kõikide vastu ning kohustuvad sellisel juhul reageerima kollektiivselt. Kuid samuti mõistsid nad juba ammu enne inimjulgeoleku idee laiemat levikut julgeoleku, majandusarengu ja inimvabaduse jagamatust. Põhikirja avasõnade järgi loodi ÜRO selleks, et “taas kinnitada usku inimese põhiõigustesse” ja “kaasa aidata sotsiaalsele progressile ja elatustaseme parandamisele suurema vabaduse tingimustes”.

Kahekümne esimese sajandi keskne väljakutse on kõiki mainitud lõimi kokku põimides vormida uus ja laiem arusaamine sellest, mida tähendavad kollektiivne julgeolek ning vastutus, kohustused, strateegiad ja institutsioonid, mis peavad sellega kaasnema, kui tahetakse, et kollektiivse julgeoleku süsteem oleks tulemuslik, tõhus ja õiglane.

Kui soovitakse saavutada uut julgeolekukonsensust, siis peab see algama arusaamast, et kõigi meie ees seisvate uute ja vanade ohtudega tegelevad esmased asjaosalised jäävad endiselt eraldiseivateks suveräänseteks riikideks, kelle rolli ja vastutust ning õigust olla austatud tunnustab täielikult ÜRO põhikiri. Kuid kahekümne esimesel sajandil, rohkem kui kunagi varem, ei saa ükski riik täiesti üksi tegutseda. Kollektiivsed strateegiad, kollektiivsed institutsioonid ja kollektiivse vastutuse tajumine on asendamatud.

Tänapäeval püsib kollektiivne julgeolek kolmel põhisambal. Praegused ohud ei tunnusta mingeid riigipiire, nad on omavahel seotud ja neile tuleb vastu astuda niihästi globaalsel ja regionaalsel kui ka riigi tasandil. Ükski riik, olgu ta nii võimas kui tahes, ei suuda ainuüksi omaenda jõupingutustega muuta end haavamatuks tänaste ohtude suhtes. Samuti ei saa eeldada, et iga riik on alati võimeline või valmis täitma oma kohustust kaitsta omaenda rahvaid ning mitte kahjustama oma naabreid.

Me ei tohi alahinnata raskust, mis seostub uue konsensuse saavutamise ja kollektiivse julgeoleku tähenduse ja vastutuste suhtes. Paljude arvates ei ähvarda mõned kindlakstehtud ohud tegelikult üldsegi rahvusvahelist rahu ja julgeolekut. Mõned leiavad, et HIV/AIDS on kohutav haigus, kuid mitte julgeolekuoht. Või et terrorism ähvardab mõningaid riike, mitte aga kõiki. Või et Aafrika kodusõjad on humanitaartragöödia, kuid kindlasti mitte rahvusvahelise julgeoleku küsimus. Või et vaesus on arengu-, mitte julgeolekuprobleem.

Erinevused võimsuses, rikkuses ja geograafilises asendis määravad, mida me tajume oma ellujäämise ja heaolu kõige tõsisemate ohustajatena. Tähelepanu keskendamine eri asjadele viib selleni, et me eirame seda, mida teised peavad ellujäämise seisukohalt kõige suuremaks hädaohuks. Ebavõrdsed reaktsioonid ohtudele ohutavad arvamuste edasist lahknemist. Paljud inimesed usuvad, et see, mida tänapäeval esitatakse kollektiivse julgeoleku pähe, on lihtsalt rikaste ja võimsate kaitsmise süsteem. Sellised ettekujutused esitavad tänapäeval kollektiivse julgeoleku rajamisele fundamentaalse väljakutse. Kui ilustamata välja öelda, siis ilma ohtude vastastikuse tunnustamiseta ei saa olla kollektiivset julgeolekut. Valitsevaks saab omaabi, peale jääb usaldamatus ja pikaajalise vastastikuse kasusaamise nimel tehtav koostöö jääb kättesaamatuks.

Täna vajatakse ei midagi vähemat kui uut konsensust omavahel kisklevate liitude vahel, jõukate ja vaeste riikide vahel ning rahvaste vahel, kes on vajunud usaldamatuse sohu, kus neid lahutab üksteisest nähtavalt laienev kultuurilõhe. Selle konsensuse olemus on lihtne: me kõik jagame vastutust üksteise julgeoleku eest. Ja see konsensus pannakse proovile tegudega.

Kollektiivne julgeolek ja ennetamise väljakutse

Iga sündmus või protsess, mis toob kaasa rohkem surma või vähendab elu võimalikkust ning õõnestab riigi kui rahvusvahelise õiguse ja suhete põhielemendi renomeed, on oht rahvusvahelisele julgeolekule. Selle määratluse kohaselt peab maailm nüüd ja tulevastel aastakümnetel tegelema kuue ohurühmaga:

- majanduslikud ja sotsiaalsed ohud, sealhulgas vaesus, nakkushaigused ning keskkonna olukorra halvenemine;
- riikidevahelised konfliktid;
- riigisiseseid konfliktid, kaasa arvatud kodusõjad, genotsiid ja suuremahulised hirmuteod;
- tuuma-, keemia-, bioloogilised ja radioloogilised relvad;
- terrorism;
- rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus.

Oma 60 esimese olemasoluaasta jooksul on ÜRO aidanud oluliselt kaasa nende ohtude vähendamisele. Kuna see tegevus on toonud endaga kaasa ka suuri läbikukkumisi ja tagasilööke, ei ole tehtut ja saavutatud edu piisavalt hinnatud. Kuid see annab lootust, et organisatsioon on kohanemisvõimeline ning valmis edukalt vastu astuma 21. sajandi uutele väljakutsetele.

ÜRO ja tema liikmete peamine ülesanne on see, et loetletud ohtudest need, mis on kauged, ei muutuks vahetuteks, ning vahetud tegelikeks. Selleks on vaja ennetavaid meetmeid ja korda, mis käsitleks kõiki neid ohte vastavalt sellele, kuidas need maailma eri osades ilmnevad. Ennekõike on selleks vaja, et riigijuhid ja rahvusvahelised liidrid nende ohtude vastu – alates HIV/AIDSist kuni tuumaterrorismini – enne nende laastava mõju avaldumist varakult, otsustavalt ja kollektiivselt tegutseksid.

Et kirjeldada, kuidas tagada ennetuse toime, tuleb alustada üldistest arenguküsimustest, mis on aluseks ennetusse tõsiselt suhtuval kollektiivse julgeoleku süsteemile.

See täidab mitut ülesannet. See aitab võidelda vaesuse, nakkushaiguste ja keskkonna olukorra halvenemisega, mis toovad surma miljonitele ja ohustavad inimeste julgeolekut. See on elutähtis riikidele, kes püüavad riikluse allakäiku ära hoida või peatada, mis on äärmiselt oluline peaaegu kõikide ohtudega toimetulemisel. Samuti on see osa pikaajalisest strateegiast, millega püütakse vältida kodusõdu ning keskenduda probleemidele, mis loovad keskkonna, kus on kasvupinnas terrorismile ja organiseeritud kuritegevusele.

Kollektiivne julgeolek ja jõu kasutamine

Mis saab siis, kui rahumeelne ennetus ebaõnnestub? Kui ükski eespool kirjeldatud ennetav abinõu ei suuda peatada sõja ja kaose puhkemist? Kui kauged ohud muutuvadki vahetuteks ohtudeks? Või kui vahetud ohud muutuvad tegelikeks ohtudeks? Või kui oht, mis ei ole vahetu, saab kõigele vaatamata vägagi tõeliseks ja ükski abinõu peale sõjalise jõu kasutamise ei näi suutvat seda peatada?

Järgnevalt vaadeldakse olukordi, kus kollektiivse julgeoleku tõhusaks tagamiseks võib minna vaja sõjalist jõudu, käsitledes kõigepealt rahvusvahelise õiguse reegleid, millest, kui me ei taha, et valitseks anarhia, tuleks kõigi sõja alustamist puudutavate otsuste puhul lähtuda. Vahet tuleb teha situatsioonidel, kus riik väidab, et tegutseb enesekaitse motiividel; situatsioonidel, kus riik kujutab endast ohtu teistele riikidele; ja situatsioonidel, kus oht on eeskätt riigisisene ja küsimus on kohustuses kaitsta riigi enda elanikke. Me usume, et õigesti mõistetuna ja kohaldatuna seisab ÜRO põhikiri kõikidel nimetatud juhtudel oma ülesannete kõrgusel: selle artikli 51 oma niigi üldtuntud sisuga ei vaja ei laiendamist ega piiramist ja VII peatükk annab ÜRO Julgeolekunõukogule piisavad volitused, et tegelda igat laadi ohtudega, mis võivad riike ähvardada. Me ei pea Julgeolekunõukogule kui rahvusvahelise seaduse ja võimu allikale otsima alternatiive, vaid panema ta senisest paremini tööle.

See, et seaduse järgi *võib* jõudu kasutada, ei tähenda alati, et seda tõepoolest kasutada *tuleks*. Me esitame kogumi juhiseid – seaduslikkuse viis kriteeriumi –, mida Julgeolekunõukogu (ja igauks, kes on seotud seda laadi otsuste tegemisega) peaks alati arvesse võtma, kui on vaja otsustada, kas lubada kasutada sõjalist jõudu. Nimetatud juhiste (ohu tõsidus, põhjendatud eesmärk, viimane abinõu, proportsionaalsed vahendid ja eelhindang tagajärgedele) kasutuselevõtmine ei tähenda paugupealt kooskõlastatud otsuste tegemist, peaks aga tunduvalt parandama võimalusi jõuda rahvusvahelise konsensuseni küsimustes, mis viimasel ajal on põhjustanud sügavaid lahkkelisid.

Järgnevalt käsitletakse ka muid relvastatud konfliktide ajal ja järel tekkivaid olulisi probleeme, sealhulgas rahu jõustamiseks, rahuvalveks ja rahu kindlustamiseks ning tsiviilelanike kaitseks vajaminevaid vahendeid. Keskne ning ikka ja jälle korduv teema on vajadus suurendada kogu rahvusvahelise üldsuse, ühtviisi nii arenenud riikide kui ka arengumaade valmisolekut eraldada operatsioonideks sõjalisi vahendeid ja neid seejärel ka toetada. Tühje sõnu teha on liigagi lihtne: toimiv, tõhus ja õiglane kollektiivse julgeoleku süsteem nõuab aga reaalseid tegusid.

21. sajandiks tõhusam ÜRO

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon ei ole kunagi olnud utoopiline algatus. Organisatsioonist pidi saama toimiv kollektiivse julgeoleku süsteem. ÜRO põhikiri tegi kõige võimsamatest riikidest Julgeolekunõukogu alalised liikmed ja andis neile vetoõiguse. Seda tehti eeldusel, et need riigid kasutavad oma võimu ühise hüvangu nimel ning edendavad ja järgivad rahvusvahelist õigust. Nagu ütles Ameerika Ühendriikide president Harry Truman oma kõnes Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni asutamiskonverentsi lõppistungil: "Me kõik peame tunnustama, et hoolimata oma tugevusest, ei saa me endale alati lubada seda, mida tahame."

ÜRO reformimisel on võimu põhimõtetega sidumise printsiibil täna sama tähtis osa kui 1945. aastal. Soovitused, mis ei pööra tähelepanu tegelikele jõujoontele, on määratud läbikukkumisele või on lihtsalt mõttetud, aga ka soovitused, mis tuginevad pelgalt toorele jõule ega püüagi toetada rahvusvahelisi põhimõtteid, ei leia tõenäoliselt sellist poolehoidu, mis võimaldaks muuta rahvusvahelisi käitumisnorme. Muudatusetepanekud peaksid lähtuma maailma tegelikest vajadustest. Muutused muutuste pärast sumbuvad tõenäoliselt möödunud aastakümne lõputute reformivaidluste hästi sissetalutatud rajal. Lakmuspaberiks on vastus küsimusele, kas kavandatav muudatus on piisav ähvardava ohuga toimetulekuks?

Paneel on püüdnud välja selgitada, kas praeguses võitluses ohtude vastu on institutsioonilisi nõrkusi. Kõige kiiremini vajavad tähelepanu järgmised valdkonnad:

- Peaassamblee ei ole enam elujõuline ning sageli ei suuda see enam tõhusalt keskenduda kõige põletavamatele päevateemadele.
- Julgeoleku nõukogu peab tulevikus olema proaktiivsem. Selleks peaksid need, kes organisatsiooni rahalises, sõjalises ja diplomaatilises mõttes kõige rohkem toetavad, osalema rohkem nõukogu otsustusprotsessis, ning need, kes juba osalevad nõukogu otsustusprotsessis, peaksid organisatsiooni veelgi enam toetama. Et Julgeolekunõukogu saaks teha kõike, mida temalt nõutakse, peab ta olema usaldusväärsem, legitiimsem ja esinduslikum.
- Surve all olevate ja konfliktist väljunud riikide probleemidega tegelemises on suur institutsiooniline tühik. Nendele riikidele ei pöörata sageli tähelepanu, neil puudub poliitiline orientatsioon ja ressursid.
- Julgeolekunõukogu ei ole täielikult ära kasutanud regionaalsete ja subregionaalsete organisatsioonidega tehtavas koostöös peituvaid eeliseid.
- Rahvusvahelist julgeolekut ähvardavate majanduslike ja sotsiaalsete ohtude vastu võitlemisel tuleb kasutada uusi institutsioonilisi lahendusi.
- Inimõiguste komisjon ei suuda end seaduse jõuga kehtestada, mis heidab varju kogu ÜRO mainele.
- Sekretariaat peaks olema professionaalsem, paremini organiseeritud ning tegetsema võimalikult kooskõlastatult.

Ettepanud reformid ei tee ÜROd iseenesest efektiivsemaks. Kui liikmesriigid ei jõua kokkuleppele käesolevas aruandes esitatud osas, ei saavuta ka ÜRO oma eesmäärke. Organisatsiooni institutsioonid on ikkagi ainult nii tugevad, kui palju liikmesriikide ja nende juhtide poolt neile pühendatud energia ja tähelepanu ning eraldatud vahendid seda võimaldavad.

1.osa

Uue julgeolekukonsensuse poole

1. osa Uue julgeolekukonsensuse poole

Kokkuvõte

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon loodi 1945. aastal eeskätt selleks, et “päästa järeltulivad põlvned sõjaviletsustest” – tagada, et maailmasõdade koledused ei korduks enam kunagi. Kuuskümmend aastat hiljem teame kõik liigagi hästi, et suurimad julgeolekuohud, mis meid praegu ja tulevastel kümnenditel ähvardavad, on hoopis midagi muud kui agressiivseid sõdu pidavad riigid. Need tulenevad vaesusest, nakkushaigustest ja keskkonna olukorra halvenemisest; sõdadest ja riikide piires toimuvast vägivallast; tuuma-, keemia-, bioloogilise ja radioloogilise relva levikust ning võimalikust kasutamisest; terrorismist ja riikideülesest organiseeritud kuritegevusest. Need ohud realiseeruvad nii riikide kui ka mitteriiklike osapoolte tegevuse tulemusel ning ähvardavad niihästi inimeste julgeolekut kui ka riikide julgeolekut.

ÜRO asutajad mõtlesid eelkõige riikide julgeolekule. Kui nad rääkisid uue kollektiivse julgeoleku süsteemi loomisest, kujutasid nad seda ette tavapärasel sõjalises tähenduses – süsteemina, millega liitunud riigid kuulutavad neist ühe vastu toime pandud agressiooni agressiooniks kõikide vastu ning kohustuvad sellele kollektiivselt reageerima. Juba varem, enne inimjulgeoleku idee laiemat levikut mõisteti julgeoleku, majandusarengu ja inimvabaduse jagamatust. Põhikirja avasõnade järgi loodi ÜRO selleks, et “taas kinnitada usku inimese põhiõigustesse” ja “aidata kaasa suurema vabaduse tingimustes sotsiaalsele progressile ja elatustaseme parandamisele”.

Kahekümne esimesel sajandil tuleb kõiki mainitud lõimi kokku põimides vormida uus ja laiem arusaamine sellest, mida tähendavad kollektiivne julgeolek ning vastutus, kohustused, strateegiad ja institutsioonid, mis peavad sellega kaasnema, kui tahetakse, et kollektiivse julgeoleku süsteem oleks tulemuslik, tõhus ja õiglane.

Kui soovitakse saavutada uut konsensust julgeolekuküsimustes, siis tuleb alustada arusaamast, et kõigi meie ees seisvate uute ja vanade ohtudega tegelevad esmalt ikkagi suveräänsed riigid, kelle rolli ja vastutust ning kellega arvestamist tunnustab täielikult ÜRO põhikirja. Kuid kahekümne esimesel sajandil, rohkem kui kunagi varem, ei saa ükski riik tegutseda täiesti üksi. Kollektiivsed strateegiad ja kollektiivsed institutsioonid on asendamatud ning kollektiivse vastutuse tajumine on paratamatult vajalik.

Tänapäeval püsib kollektiivne julgeolek kolmel põhisambal. Praegused ohud ei tunnusta riigipiire, nad on omavahel seotud ja neile tuleb vastu astuda niihästi globaalsel ja piirkondlikul kui ka riigi tasandil. Ükski riik, olgu ta nii võimas kui tahes, ei suuda ainuüksi omaenda jõupingutustega muuta end tänaste ohtude poolt haavamatuks. Samuti ei saa eeldada, et iga riik on alati võimeline või valmis täitma kohustust kaitsta omaenda inimesi ning mitte kahjustama oma naabreid.

Me ei tohi alahinnata raskusi, millega puutume kokku, kui soovime jõuda kollektiivse julgeoleku tähenduse ja vastutuste osas uuele konsensusele. Paljude arvates ei ähvarda mõned määratletud ohud tegelikult üldsegi rahvusvahelist rahu ja julgeolekut. Mõned leiavad, et HIV/AIDS on kohutav haigus, kuid mitte julgeolekuoht. Või et terrorism ähvardab mõningaid riike, mitte aga kõiki. Või et Aafrika kodusõjad on humani-

taartragöödia, kuid kindlasti mitte rahvusvahelise julgeoleku küsimus. Või et vaesus on arengu-, mitte julgeolekuprobleem.

Erinevused omatavas võimuses, rikkuses ja geograafilises asendis näitavad seda, mida tajume oma ellujäämise ja heaolu kõige tõsisemate ohustajatena. Tähelepanu keskendamine eri asjadele viib selleni, et ühed riigid eiravad seda, mida teised peavad ellujäämise seisukohalt kõige suuremaks hädahojuks. Eri kaaluga reaktsioonid ohtudele suurendavad arvamuste lahknemist. Paljud inimesed usuvad, et see, mida tänapäeval esitatakse kollektiivse julgeoleku pähe, on mõeldud lihtsalt rikaste ja võimsate kaitsmiseks. Sellised ettekujutused esitavad tänapäeval kollektiivsele julgeolekule põhimõttelise väljakutse. Kui ilustamata välja öelda, siis ilma ohtude üksmeelse tunnustamiseta ei saa olla kollektiivset julgeolekut. Valitsevaks saab ainult iseendale mõtlemine, peale jääb usaldamatus ning pikaajalise ühise ja üldise kasu nimel tehtav koostöö jääb kättesaamatuks.

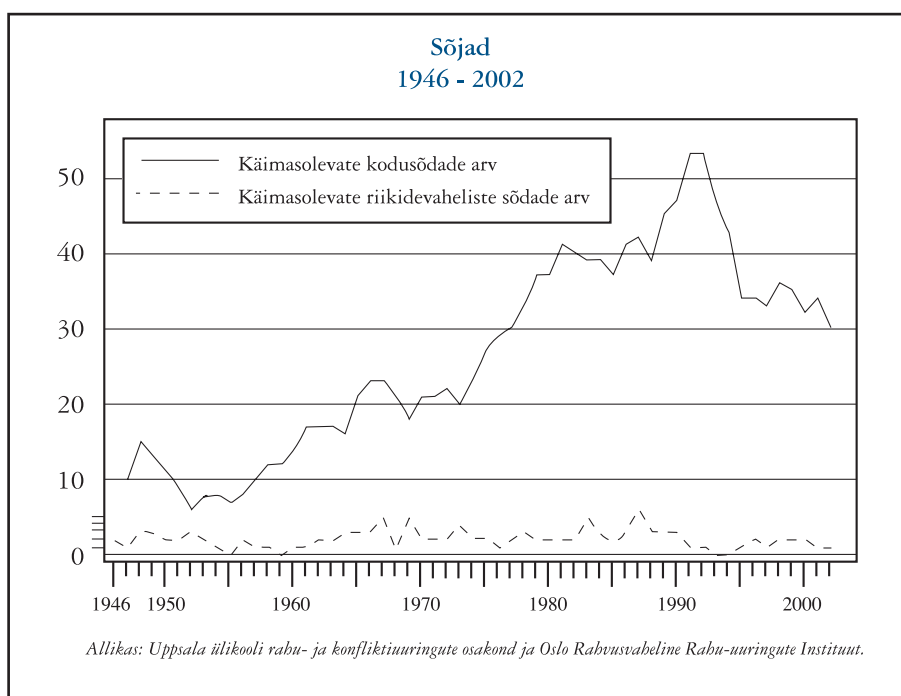
Täna vajatakse ei midagi vähemat kui uut konsensust omavahel kisklevate liitude vahel, jõukate ja vaeste riikide vahel ning rahvaste vahel, kes on vajunud usaldamatuse sohu, kus neid lahutab üksteisest nähtavalt laienev kultuurilõhe. Selle konsensuse olemus on lihtne: me kõik jagame vastutust üksteise julgeoleku eest. Ja see konsensus pannakse proovile tegudega.

I. Erinevad maailmad: 1945 ja 2005

1. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni loodi kantuna optimismist, mille tekitas Teise maailmasõja lõpp ja tahe vältida nii tolle kui ka eelmise sõja koleduste kordumist. Mitmete kahest maai lmasõjast kõige rohkem traumeeritud riikide jaoks on see eksperiment olnud edukas. Järgnenud 60 aasta vältel on paljud maailma piirkonnad saanud tunda rõõmu seniolematust rahust ja õitsengust. Teise maailmasõjani viinud arengudünaamika ja pinged maeti maha, sõda suuriikide vahel hoiti ära ja Euroopas võttis maad stabiilne rahu. Jaapan, Saksamaa ja Itaalia integreeriti edukalt ülejäänud riikide perre ning on praegu vastavalt teine, kolmas ja kuues ÜRO rahaline toetaja.
2. ÜRO esimese 30 aasta jooksul kerkis koloniaalvalduste rüpest, mis alles hiljaegu olid poolt inimkonda sidunud käputäie pealinnade külge, tosinate kaupa uusi riike. Sel perioodil andis ÜRO viljastava panuse uute riikide elluaitamisse. Dekoloniseerimine muutis omakorda ka ÜROd. Kui ÜRO 1945. aastal loodi, kuulus sinna 51 liikmesriiki, täna on neid 191. Organist, mis koosnes suurel määral üksteisele sarnanevatest riikidest, muutus Peaassamblee organiks, mille liikmeskond on muljetavaldavalt mitmekesine. 1960. aastate keskpaigaks moodustasid Peaassamblees enamuse arengumaad, kes omandasid organisatsiooni kaudu rahvusvahelises poliitikas hääle, mis neil väljaspool seda institutsiooni puudus.
3. Kahekümnenda sajandi teisel poolel käis võitlus kõnealuste uute riikide elujõulisuse ja nende kodanike heaolu nimel. Uued riigid pärisid vaieldavad koloniaalpiirid ja koloniaalmajanduse, mille mõte oli senini olnud rahuldada metropoli vajadusi. Iseseisvumisega kaasnesid püüded harida ja edendada kutse-,

teadus- ja tehnoloogiaalaste oskustega inimesi, kes võiksid juhtida nüüdisaegset riiki ja -majandust. See kõik leidis aset, kui riigilt oodati palju ja kui enamik majanduskasvu mudeleid olid rajatud tugevale riigi kontrollile.

4. Viimase 40 aastaga on keskmine eluiga arengumaades suurenenud 20 aasta võrra ja sissetulek ühe inimese kohta sellistes maades nagu Botswana, Brasiilia, Hiina, Korea Vabariik ja Türgi kahekordistunud – see on saavutatud vähem kui kolmandikuga ajast, mis sajandi eest või pisut varem kulus samaväärseks arenguks Ühendkuningriigis ja Ühendriikides. Sellisest edukäigust hoolimata elab suur osa maailmast eluohustavas vaesuses. Ajavahemikul 1975–1999 ei suurenenud Aafrikas, Saharast lõuna pool sissetulek ühe inimese kohta üldse.
5. 1980. aastateks seisid paljud neist uutest riikidest silmitsi riigi võimete ja seaduslikkuse kriisiga, mis väljendus sagenenud sisesõdades, millest sai kahekümnenda sajandi teise poole sõdade valitsev tüüp (vt joonist allpool).

6. Nüüd kus me astume kahekümne esimesse sajandisse, ei ole need võitlused kaugeltki mitte veel võideldud. Rohkem kui miljardil inimesel puudub juurdepääs puhtale veele, rohkem kui kahel miljardil puuduvad rahuldavad hügieenitingimused ja rohkem kui kolm miljonit sureb igal aastal veega seotud haigustesse. Neliteist miljonit inimest, sealhulgas kuus miljonit last, sureb igal aastal nälga. 2000. aastal oli 842 miljonit alatoidetud inimest, neist 95 protsenti elas vaestes maades.

7. Peaaegu 30 miljonil inimesel Aafrikas on praegu HIV/AIDS. Nakkusest kõige rängemini räsitud riikides on tugeva löögi all keskealine linnaeliit, see vähendab riigi toimevõimet ja halvab nende majandustegevust, kes peaksid moodustama riigi kõige tootlikuma elanikkonnakihi. Üha suurenev nakatunud naiste ja tüdrukute hulk ohustab toiduaineid ja põllumajanduslikku tootmist. Kui suundumused ei pöördu, variseb mõni neist riikidest vaesuse ja HIV/AIDSi ühendatud raskuse all kokku.
8. Dekoloniseerimine oli vaid üks neist teguritest, mis ÜROd vormisid. ÜRO asutajad ei osanud arvata, et varsti algab Ameerika Ühendriikide ja endise Nõukogude Liidu vahel globaalne rivaalitsemine, mille käigus luuakse järjepanu juurde tuhandeid ja tuhandeid tuumarelvi, mis on võimelised maailma mitmekordselt hävitama.
9. ÜRO tegevus keskendus ühelt poolt tuumatehnoloogia hävitusliku külje kontrollimisele ja teiselt poolt selle positiivsete võimaluste rakendamisele. Juba esimene 1946. aastal vastuvõetud Peaassamblee resolutsioon kutsus üles kõrvaldama relvastusest "massihävituseks kohandatavad relvad".
10. Järgmise 45 aasta globaalpoliitikat vormis suuresti külm sõda. Ühendriikide ja endise Nõukogude Liidu vastasseis ei lasknud Julgeolekunõukogul etendada dominantset osa rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamisel. Peaaegu kõiki relvakonflikte ja vabadusvõitlusi käsitleti läbi Ida-Lääne rivaliteedi prisma kuni endise Nõukogude Liidu ajaloolise kokkuvarisemiseni ja kommunistliku võimu lõppemiseni Ida-Euroopas.
11. Sellest hoolimata oleks 1945. aasta järgne maailm ilma ÜROta olnud tõenäoliselt veelgi verisem paik. Kahekümnenda sajandi teisel poolel oli vähem riikidevahelise sõdu kui esimesel. Võttes arvesse, et samal ajal riikide arv peaaegu neljakordistus, võinuks oodata riikidevaheliste sõdade arvu silmatorkavat kasvu. Ometi seda ei juhtunud ja oma panuse sellesse andis ÜRO. ÜRO kahandas riikidevaheliste sõdade ohtu mitmel viisil. Rahu edendati rahuvalvejõudude loomisega; peasekretär kasutas diplomaatia vahendeid; vaidlusi lahendati Rahvusvahelises Kohtus ja agressiivse sõja vastu kehtestati ranged sanktsioonid.
12. Külma sõja dramaatiline, kuid rahumeelne lõpp andis võimaluse edendada kollektiivset julgeolekut. Esimestel külma sõja järgseil aastatel tundus, et ÜRO leiab endale uue rolli. 1990. aastal andis Julgeolekunõukogu loa kasutada Kuveidi vabastamisel Iraagi vastu jõudu. Et seadustada humanitaarismärkidel sekkumine Somaalias, laiendas Julgeolekunõukogu rahvusvahelise rahu ja julgeoleku ohustamise tõlgendust. ÜRO aitas lõpetada mitut pikaleveninud sõda Kesk-Ameerikas ja Lõuna-Aafrikas.

2001. aasta 11. septembri rünnakud paljastasid, et nii riigid kui ka kollektiivse julgeoleku institutsioonid ei ole suutnud muutuda sama kiiresti, kui on muutunud neid ohustavad ohud.

13. See aeg jäi aga lühikeseks. Varsti sai selgeks, et ÜRO oli vahetanud külma sõja ahelad liikmesriikide muretuse ja suurriikide ükskõiksuse hullusärgi vastu. Kuigi ÜRO sünnitas inimjulgeoleku mõiste, oli ta selle tagamiseks puudulikult varustatud. Pikaajalised piirkondlikud konfliktid, näiteks Iisraeli-Palestiina ja Kashmiri konflikt, jäid lahendamata. Etnilise puhastuste ja genotsiidi eiramine Rwandas ja Bosnias vähendas rahvusvahelist

toetust. Optimism taandus taastunud küünilisuse ees, mis pani küsimärgi alla liikmesriikide tahte organisatsiooni toetada.

14. 11. septembri 2001 terrorirünnakud New Yorgile ja Washingtonile näitasid kätte kollektiivse julgeoleku uue Julgeolekunõukogu ühehäälselt vastu võimaluse. 12. septembril 2001 võttis Prantsusmaa esitatud resolutsiooni 1368 (2001), mis mõistis rünnakud hukka ja avas enesekaitseks tee USA juhitud sõjategevusele Talibani režiimi vastu. Samal päeval mõistis terrorismi ja terrorirünnakud hukka Peaassamblee. 28. septembril 2001 võttis Julgeolekunõukogu vastu resolutsiooni 1373 (2001), mis kohustab kõiki liikmesriike ÜRO põhikirja VII peatüki kohaselt võtma võitluseks terrorismi vastu kasutusele erimeetmeid. Kolm kuud hiljem sõlmiti ÜRO eesistumisel Bonni kokkulepe, millega loodi kukutatud Talibani režiimi asendamiseks Afganistani vahevalitsus. ÜRO toetas vahevalitsust kui rahuprotsessi järelevaataja ja aitas koostada riigi uut põhiseadust.
15. See rahvusvahelise eesmärgistatuse vaim kestis vaid mõned kuud ja lagunes lahk-helides, mille tekitas USA juhitud sõda Iraagis 2003. aastal.
16. 2001. aasta 11. septembri rünnakud paljastasid, et nii riigid kui ka kollektiivse julgeoleku institutsioonid ei ole suutnud muutuda sama kiiresti kui on muutunud neid ohustavad ohud. Tehnoloogiline revolutsioon, mis on radikaalselt muutnud kommunikatsiooni, infotöötuse, tervishoiu ja transpordi maailma, on samas kaotanud piirid, muutnud inimeste liikumist ja võimaldanud üksikisikutel kogu maailmas jagada infot kiirusega, mis kaks kümnendit tagasi olnuks kujuteldamatu. Nende muutustega on kaasnenud mitmed hüved, kuid need on suurendanud ka üldist haavatavust. Üha väiksemad inimrühmad on võimelised tekitama üha suuremat kahju ilma ühegi riigi abita. Uus hädaoht, rahvusvaheline kuritegevus, õnestab õigusriiki nii riigi enda piires kui ka väljast poolt seda. Meie igapäevaellu mugavust toovaid tehnoloogiaid võib muuta ründevahendeiks. Meil tuleb alles õppida täielikult aru saama nende muutuste mõju ulatusest, kuid on selge, et need viitavad täiesti erinevale julgeolekukliimale – sellisele, millesse kätketud ainulaadsed koostöövõimalused on võrdelised võimaliku hävitustöö enneolematu ulatusega.

Täna, rohkem kui kunagi varem, tähendab ühele suunatud oht kõigile suunatud ohtu. Nii nõrkade ja tugevate haavatavus kui ka võime üksteist haavata ei ole kunagi olnud nii selge.

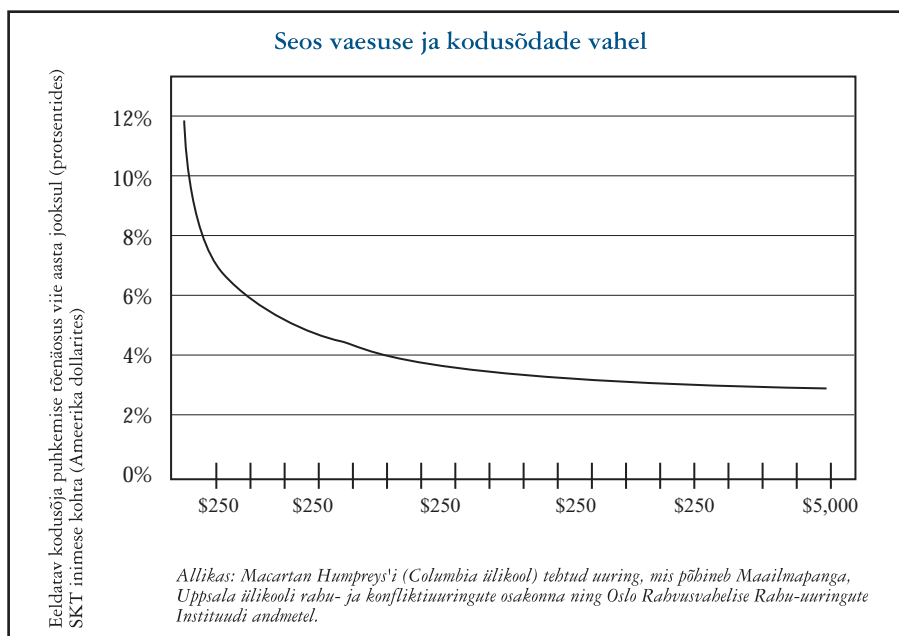
II. Vajadus kõikehaarava kollektiivse julgeoleku järele

A. Riigipiire eiravad ohud

17. Täna, rohkem kui kunagi varem, on ohud omavahel seotud ning ühele suunatud oht tähendab ohtu kõigile. Nii nõrkade ja tugevate haavatavus kui ka võime üksteist haavata ei ole kunagi olnud nii selge.
18. Kuna maailma majandus on niivõrd lõimunud, tähendab terrorirünnak kus tahes

arenenud riigis hävitavaid tagasilööke miljonite inimeste heaolule arengumaades. Maailmapank on hinnanud, et 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakud suurendasid vaesuses elavate inimeste arvu 10 miljoni võrra ning et selle sündmuse koguhind maailmamajandusele ületas tõenäoliselt 80 miljardit dollarit. Tuumaterrorismi puhul kujunevad need numbrid kaugelt suuremaks.

19. Niisamuti saab ka kõige rikkama riigi julgeolekut tõsiselt mõjutada ka kõige vaesem riik, kellel olemas võime haiguspuhanu tekitamiseks. Kuna rahvusvahelised lennud on lühemad kui paljude nakkushaiguste peiteajad, võib kes tahes seitsmesajast miljonist igal aastal rahvusvahelistel lennuliinidel reisivast inimesest olla ebateadlik haigusekandja. SARSi nakatus kolme kuu jooksul rohkem kui 8000 inimest 30 riigist, tappes neist peaaegu 300. Gripipandeemia tappis 1919. aastal aasta jooksul ligi 100 miljonit inimest – see on oluliselt rohkem kui oli ohvreid Esimeses maailmasõjas. Praegusel ajal võib sarnane viirus väga lühikese ajaga tappa kümneid miljoneid inimesi.
20. Iga oht rahvusvahelisele julgeolekule suurendab teiste ohtude võimalikkust. Tuumarelvade levik suurendab nende materjalide ja tehnoloogia kättesaadavust, mille abil terroristid võivad omandada tuumarelvu. Tuumamaterjalide ja -tehnoloogiaga kauplemise võimaluse mitteriiklikele osapooltele annab riikide ebatõhus piirikontroll ja nõrkade riikide kaudu kulgev transiit.
21. Rahvusvahelised terrorirühmitused leiavad nõrkades riikides redupaiga. Redupaigaks kujunemist soodustavad sellised hädad nagu vaesus, okupatsioon, inimõiguste ja demokraatia puudumine, usuline ja muu sallimatus ning tsiviilvägivald – nõiakatel, mis iseloomustab piirkondi, kus on kodusõda või piirkondlikud konfliktid. Viimastel aastatel on terroristidel õnnestunud

oma tegevust finantseerida ning suuri rahasid liigutada tänu sellele, et neil on juurdepääs kodusõjas vaevlevates riikides toodetud narkootikumidele.

22. Vaesus, nakkushaigused, keskkonna olukorra halvenemine ja sõjad toidavad üksteist justnagu nõiarings. Vaesus (möödetuna sisemajanduse kogutoodangu- na (SKT) inimese kohta) on tugevalt seotud kodusõja puhkemisega (vt joonist kõrval). Haigused nagu malaaria ja HIV/AIDS tekitavad jätkuvalt suurt hulka inimohvreid ja tõukavad tagant vaesumist. Haigused ja vaesus on omakorda seotud keskkonna olukorra halvenemisega; kliimamuutused soodustavad malaaria ja Dengue palaviku levimist. Keskkonnastress, mis tuleneb rahvastiku tihedusest ning maa ja muude loodusvarade puudusest, tekitab omakorda tsiviilvägivalda.
23. Rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus tekitab rahvusvahelisele rahule ja julgeolekule hulgaliselt tõsiseid ohtusid. Korruptsioon, salakaubandus ja rahapesu nõrgestavad riiki, pidurdavad majanduskasvu ja õõnestavad demokraatiat. See loob suurepärase keskkonna tsiviilkonfliktideks. Erilist muret teevad organiseeritud kuritegelikud rühmitused, kes võivad anda terroristide käsutusse tuuma-, keemia-, bioloogilisi ja radioloogilisi relvi. Üha hoogustuva narkokaubanduse tõttu on kiirenenud HIV/AIDSi nakatumise tase eriti Ida-Euroopas ja Aasias. Organiseeritud kuritegevus õõnestab rahukindlustamist ning toidab paljusid kodusõdu nende pidamiseks vajalike kaupade ja väikerelvade salakaubanduse kaudu.

B. Enesekaitse ulatus

24. Ükski riik, olgu ta nii võimas kui tahes, ei suuda ainuüksi omaenda jõupingutustega muuta end tänastest ohtudest haavamatuks. Oma julgeoleku tagamiseks soovib iga riik, et temaga tehtaks koostööd. Seega on iga riigi huvides ohtudele vastu astumisel teha koostööd ka teiste riikidega, sest ainult nii on võimalik saavutada maksimaalne vastastikusest koostööst tulenev kasu ka iseenda esmaste ohtude vastu võitlemisel.
25. Võtkem näiteks tuumaterrorism. Ekspertide hinnangul on terroristidel vaja üle piiri tuua vaid 50 kg kõrgrikastatud uraani (HEU) – see on kogus, mis mahub kuude liitrisesse piimapakki – et valmistada improviseeritud tuumaseadeldis, mis teeb maatas keskmise suurusega linna. Piirikontroll ei ole valmis sellise ohu vastu tegutsema. Et vältida tuumaterrorismi, peavad nii nõrgad kui ka tugevad riigid tegema koostööd ja tühjendama oma kõrgrikastatud uraani hoiupaigad, turvama sadamates paremini vastavaid konteinereid ning leppima kokku uutes uraani rikastamist käsitlevates reeglites. Riikide vahel luureteabe vahetamise alane koostöö on terrorismi peatamise seisukohalt ülioluline.
26. Organiseeritud kuritegevuse peatamiseks tuleb riikidel teha koostööd võitluses rahapesu, uimasti- ja inimkaubanduse ning korruptsiooniga. Rahvusvaheline tegevus probleemi lahendamisel on täpselt nii tulemuslik, kui seda võimaldab süsteemi nõrgim lüli. Nõrgad kollektiivse julgeoleku institutsioonid vähendavad iga piirkonna ja riigi julgeolekut.
27. Kõige otsesem kaitse tuuma-, keemia- või bioloogilise relva terroristlikel

eesmärkidel kasutamise vastu seisneb kontrollis ohtlike materjalide üle, terroristide tõkestamises ja kinnivõtmises ning tegelemises laiemate terrorismiohtu suurendavate probleemidega. Kodusõda, haigused ja vaesus suurendavad riigi kokkuvarisemise tõenäosust ning soodustavad organiseeritud kuritegevuse laienemist, mis omakorda, tulenevalt riikide ja õigusriigi kehtestamise kollektiivse võime nõrkusest, suurendab terrorismiriske ja tuumarelvade levikut. Et ära hoida massiliste inimohvritega terrorismiilminguid, on vaja otsustavalt tugevdada kollektiivset julgeolekut, leevendada vaesust, võidelda äärmuslusega, lõpetada sõjast tekitatud ülekohus, peatada nakkushaiguste levik ning astuda vastu organiseeritud kuritegevusele.

28. Seega on kõikidel riikidel huvi luua uus kõikehõlmav kollektiivse julgeoleku süsteem, mis paneks kõik koos mitmesuguste uute ohtude vastu getutsema.

C. Suveräänsus ja vastutus

29. ÜRO põhikirjale alla kirjutades ei taga riigid endale üksnes oma suveräänsuse privileege, vaid võtavad ka kohustusi. Ükskõik kuidas Westfaali süsteemi alguses saadi aru riigi suveräänsusest, kannab see mõiste tänapäeval riigi jaoks selgelt kohustust kaitsta oma rahva heaolu ning järgida rahvusvahelise üldsuse pandud kohustusi. Ajalugu õpetab meile paraku üheselt, et ei saa eeldada, et iga riik on alati võimeline või valmis täitma oma kohustust kaitsta omaenda rahvast ning mitte kahjustada oma naabreid. Neis tingimustes tähendab kollektiivne julgeolek seda, et teatava osa neist kohustustest peaks enda peale võtma rahvusvaheline üldsus, kes tegutseb kooskõlas ÜRO põhikirjaga ning inimõiguste ülddeklaratsiooniga, aidates arendada vajaduse korral kas vajalikke võimeid või pakkudes vajalikku kaitset.
30. See, mida kaitsta püüame, kõneleb meie väärtustest. ÜRO põhikiri püüab kaitsta kõiki riike, mitte aga seepärast, et need riigid oleksid tingimata head, vaid sellepärast, et neid riike on vaja, et anda nende kodanikele väärikus ja tagada nende õiglane kohtlemine, väärtustamine ja ohutus. Need on väärtused, mis peaksid olema iga kollektiivse julgeoleku süsteemi keskmes 21. sajandil, kuid riigid ei ole paraku alati neid väärtusi austanud ja järginud. Kollektiivne julgeolek, mida me praegu üritame luua, kinnitab riikide ja rahvusvaheliste institutsioonide ning nende juhtide jagatud vastutust just seda teha.

D. Usaldusväärse kollektiivse julgeoleku süsteemi elemendid

31. Usaldusväärne ja jätkusuutlik kollektiivse julgeoleku süsteem peab olema tulemuslik, tõhus ja õiglane. Multilateraalne süsteem sellisena nagu seda tunneme on tõestanud oma suutlikkust astuda vastu suurtele julgeolekuohtudele, millega maailm viimase paarikümne aasta jooksul on kokku puutunud. Kuid seda suutlikkust tuleb kõigiti tugevdada, kasutades selleks kõike seda, mida siin aruandes kirjeldame.

1. Tulemuslikkus

32. Kollektiivse julgeoleku institutsioonid on rahvusvahelise rahu ja julgeoleku tagamise andnud hindamatu panuse, vähendades riikide soovi hankida endale tuumarelv, vähendades konfliktis olevaid riike või lõpetades kodusõdu. Seda panust on sageli alavääristatud nii nende poolt, kes sooviksid institutsioonide aktiivsemat sekkumist, kui ka nende poolt, kes peavad sellist sekkumist liigseks.
33. Kollektiivse julgeoleku institutsioonid ei saa olla tulemuslikud üksinda tegutsedes. Multilateraalsed institutsioonid töötavad tavaliselt koos riiklike, piirkondlike ja mõnikord koos ühiskondlike organisatsioonidega ning nende tegevus on kõige tulemuslikum siis, kui tähelepanu on suunatud ühiste eesmärkidele. See kehtib nii vahendamise, konfliktijärgse ülesehitustöö, vaesuse leevendamise kui ka tuumarelva leviku tõkestamise meetmete puhul.
34. Esimesed, kes tänapäeva ohtudele vastu peavad astuma, on siiski riigid. Et rahvusvaheline tegevus, nagu vaesuse ja nakkushaigustega võitlemine, rahvusvahelise kuritegevuse peatamine, kodusõjajärgne ülesehitustöö, terrorismiohu vähendamine ning ohtlike materjalide leviku tõkestamine, oleksid edukad, on vaja partneriteks võimekaid ja vastutustundlikke riike. Sellest järeldub, et kõige olulisem on tõsta riikide suutlikkust teostada oma suveräänsust vastutustundlikult. Kõigi nende jaoks, kes suudavad teisi selle suutlikkuse loomisel aidata, peaksid kohustuma seda ka tegema.
35. Kollektiivsed sammud ebaõnnestuvad tihti ja mõnikord lausa dramaatiliselt. Kollektiivsete meetmete õnnestumist takistavad tihti koosmeele puudumine, süsteemitu järelevalve ja kontroll ning nõrgavõitu jõustamine. Eelhoiatustulemuslik üksnes siis, kui sellele järgneb kiire ennetav tegevus. Järelevalve ja kontroll on kõige tulemuslikumad siis, kui need täiendavad, mitte ei asenda abinõude rakendamist.
36. Kollektiivse julgeoleku institutsioonid on osutunud eriti nõrgaks, kui tegemist on ulatusliku ja üldise inimõiguste rikkumise ja genotsiidiga. Sellest tulenevalt peab ÜRO tegelema küsimusega, kuidas lahendada pinge riigi suveräänse puutumatus nõude ja rahvusvahelise sekkumisõiguse vahel, arvestades siinjuures riigipoolse ja rahvusvahelise vastutusega kaitsta tsiviilisikuid sõja ja inimõiguste rikkumise eest. See küsimus hõlmab praktilist aspekti: kui tahta takistada valitsust oma rahvast tapmast, on selleks vaja võimet saata sellesse riiki relvajõud.

Järelevalve ja kontroll on kõige tulemuslikumad siis, kui need täiendavad, mitte ei asenda abinõude rakendamist.

2. Tõhusus

37. Mõned kollektiivse julgeoleku meetmed on olnud tõhusad. Tuumarelva leviku tõkestamise lepingu institutsiooniline võrdkuju, Rahvusvaheline Aatomienergia Agentuur (IAEA), on olnud pika aja jooksul märkimisväärselt edukas tuumarelvade laialdase leviku tõkestamisel. Et agentuuri eelarve on vähem kui 275 miljonit dollarit, tuleb seda esile tõsta kui suhteliselt odavat ettevõtmist. Ka peasekretäri tegevus vahendajana, olgugi et alarahastatuna, on aidanud leevendada rahvusvahelisi pingeid.

38. Kuid suurem osa kollektiivse julgeoleku meetmeid ei ole olnud tõhusad. Näiteks näeb konfliktijärgsetes operatsioonides tihtipeale tegutsemas arvutul hulgal kooskõlastamata ja kattuvaid kahepoolseid ja ÜRO programme, milles eri asutuste vaheline konkurents takistab niigi vähese vahendite võimalikult tõhusat rakendamist.
39. Meie kollektiivse julgeoleku institutsioonide vähese tõhususe suurim põhjus peitub soovimatuses võtta tõsiselt ohvräterohke vägivalda tõkestamist. Kui aega ei pühendata ja vahendeid ei eraldata varakult, et ära hoida konfliktide puhkemist ja paisumist, toob see kaasa palju suurema ja ohvräterohkema hävingu, millega tegelemine läheb hiljem märksa kallimaks.

3. Õiglus

Mis tahes kollektiivse julgeoleku süsteemi usaldusväärsus sõltub ka sellest, kui hästi see kindlustab julgeoleku oma liikmetele, sõltumata võimaliku kasusaaja olemusest, asukohast, vahenditest ja läbisaamisest suurvõimudega.

40. Mis tahes kollektiivse julgeoleku süsteemi usaldusväärsus sõltub ka sellest, kui hästi see kindlustab julgeoleku oma liikmetele, sõltumata võimaliku kasusaaja olemusest, asukohast, vahenditest ja läbisaamisest suurvõimudega.
41. ÜRO ja tema liikmesriigid on rahvusvahelistele julgeolekuohtudele reageerides liiga tihti käitunud valivalt. Võrrelge kiirust, millega ÜRO reageeris 2001. aasta 11. septembri rünnakutele, tema tegevusega palju ohvräterohkema sündmuse puhul: 1994. aasta aprillist juulini toimus Rwandas 100 päeva jooksul iga päev kolm 11. septembriga võrreldavat rünnakut. Kusjuures selles riigis elab 36 korda vähem inimesi kui Ühendriikides. Kaks nädalat pärast genotsiidi puhkemist tõi Julgeolekunõukogu suurema osa oma rahuvalvajatest riigist välja. ÜRO ametnike jaoks võttis enam kui kuu ja mõne Julgeolekunõukogu liikme jaoks isegi kauem, et seda olukorda genotsiidiks nimetada. Kui Rwandasse lõpuks missioon lubati, s.o kuus nädalat pärast genotsiidi algust, andsid oma sõjaväelasi vähesed riigid. Missioon jõudis kohale alles siis, kui genotsiid oli juba lõppenud.
42. Paneeli diskussioonide käigus rääkisime samuti mitmeid kordi jäisest aeglusest, millega meie institutsioonid reageerisid tohututele inimõiguste rikkumistele Darfuris Sudaanis.
43. Kui kollektiivse julgeoleku institutsioonid reageerivad ebatõhusalt ja ebaõiglaselt, paljastavad nad sellega ohuallikaile meeldiva tõe. Meie institutsioonid peavad lisaks kinnitamisele, et oht ühe jaoks on tegelikult oht kõigile, ka sellele vastavalt tegutsema.

2.osa

Kollektiivne julgeolek ja
ennetamise väljakutse

2. osa

Kollektiivne julgeolek ja ennetamise väljakutse

Kokkuvõte

Iga sündmus või protsess, mis toob kaasa rohkem surma või vähendab elu võimalikkust ning õõnestab riigi kui rahvusvahelise õiguse ja suhete põhielemendi renomeed, on oht rahvusvahelisele julgeolekule. Selle määratluse kohaselt peab maailm nüüd ja tulevastel aastakümnetel tegelema kuue ohurühmaga:

- majanduslikud ja sotsiaalsed ohud, sealhulgas vaesus, nakkushaigused ning keskkonna olukorra halvenemine;
- riikidevahelised konfliktid;
- riigisiseseid konfliktid, sealhulgas kodusõjad, genotsiid ja ulatuslikud hirmuteod;
- tuuma-, keemia-, bioloogilised ja radioloogilised relvad;
- terrorism;
- rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus.

Oma 60 esimese olemasoluaasta jooksul on Ühinenud Rahvaste Organisatsioon aidanud oluliselt kaasa nende ohtude vähendamisele. Kuna see tegevus on toonud endaga kaasa ka suuri läbikukkumisi ja tagasilööke, ei ole tehtut ja saavutatud edu vääriliselt hinnatud. Kuid see annab lootust, et organisatsioon on kohanemisvõimeline ning valmis astuma edukalt vastu 21. sajandi uutele väljakutsetele.

ÜRO ja tema liikmete peamine ülesanne on see, et loetletud ohtudest need, mis on kauged, ei muutuks vahetuteks, ning vahetud tegelikeks. Selleks on vaja ennetavaid meetmeid ja korda, mis käsitleks kõiki neid ohte vastavalt sellele, kuidas need maailma eri osades ilmnevad. Ennekõike on selleks vaja, et riigijuhid ja rahvusvahelised liidrid nende ohtude vastu – alates HIV/AIDSist kuni tuumaterorismini – enne nende laastava mõju avaldumist varakult, otsustavalt ja kollektiivselt tegutseksid.

Et kirjeldada, kuidas tagada ennetuse toime, tuleb alustada üldistest arenguküsimustest, mis on aluseks ennetusse tõsiselt suhtuvale kollektiivse julgeoleku süsteemile. See täidab mitut ülesannet. See aitab võidelda vaesuse, nakkushaiguste ja keskkonna olukorra halvenemisega, mis toovad surma miljonitele ja ohustavad inimeste julgeolekut. See on elutähtis riikidele, kes püüavad riikluse allakäiku ära hoida või peatada, mis on äärmiselt oluline peaaegu kõikide ohtudega toimetulemisel. Samuti on see osa pikaajalisest strateegiast, millega püütakse vältida kodusõdu ning keskenduda probleemidele, mis loovad keskkonna, kus on kasvupinnas terrorismile ja organiseeritud kuritegevusele.

III. Vaesus, nakkushaigused ja keskkonna olukorra halvenemine

A. Meid ootavad ohud

44. 1990. aastast alates on arengumaade sissetulek inimese kohta küll tõusnud aastas keskmiselt 3%, kuid samal ajal on äärmises vaesuses elavate inimeste arv mõnes

piirkonnas kasvanud rohkem kui 100 miljoni võrra. Sama aja jooksul on vähemalt 54 riigis keskmine sissetulek inimese kohta vähenenud. Igal aastal sureb peaaegu 11 miljonit last ravitavatesse haigustesse ja üle poole miljoni naise raseduse või sünnituse ajal. Kasvava vaesusega kaasneb üleilmne ebavõrdsus ning paljudes vaesemates riikides ka sissetulekute ebavõrdsus. Mõnel pool Ladina-Ameerikas on jõukamate leibkondade, mis moodustavad 5% ühiskonnast, sissetulekud 30 korda suuremad, kui sama suure osakaaluga kõige vaesemate leibkondade sissetulekud. Kogu maailmas on naised ja noored teiste sihtgruppidega võrreldes vaesed.

45. Kui lisada vaesus etnilisele või regionaalsele ebavõrdsusele, saamegi tegurid, mis viivad tsiviilrahutusteni. Hoolimata sellest, et tavaliselt ei too need tegurid kaasa sõda, on noorte osakaalu järsk suurenemine elanikkonnas, vaesus, linnastumine

**Rahvusvaheline reaktsioon
HIV/AIDSi ohule oli
šokeerivalt aeglane ning
endiselt on selle käsitlemiseks eraldatud
häbiväärselt vähe ressursse.**

ja töötus kasvatanud paljudes arengumaade linnades kambavägivalda. Nagu üks naine väga tabavalt küsis paneeli Aafrika tsiviilorganisatsioonidega toimunud konsultatsioonidel: "Kuidas me oleme lasknud oma suurimal varal, noortel, muutuda ohuks meie julgeolekule?"

46. Kõige rohkem kannatab vaesuse all Aafrika. Saharast lõuna pool on keskmine eluiga 1990. aastast vähenenud 50-lt 46 aastale. Kui arenenud riikides sureb enne 5. eluaastat vähem kui üks laps sajast, sureb Saharast lõuna poolses Aafrikas enne seda eluiga iga kümnes ja 14 riigis lausa iga viies laps. Saharast lõuna pool on 1990. aastast suurenenud inimeste arv, kes peavad toime tulema vähem kui ühe dollariga päevas. Alatoitumus on 1990. aastast alates kogu maailmas küll vähenenud, kuid Aafrikas hoopiski suurenenud.

47. Viimase 30 aasta jooksul on maailma tabanud uued nakkushaigused, vanad on hakanud taas levima ning resistentsus üha enamatele levinud antibiootikumidele suurenenud. Hiljutised lastehalvatuse puhangud esitasid väljakutse selle haiguse täielikule likvideerimisele, mida peeti üheks 20. sajandi suuremaks saavutuseks. Sellised sündmused tähendavad tervishoiu dramaatilist halvenemist nii kohalikul kui ka globaalsel skaalal.
48. Rahvusvaheline reaktsioon HIV/AIDSi ohule oli šokeerivalt aeglane ningendiselt on selle käsitlemiseks eraldatud häbiväärselt vähe ressursse. Rahvusvaheline AIDSi programm, mis oli esimene suurem sedalaadi rahvusvaheline algatus, käivitati alles 1987. aastal, kuus aastat pärast HIV-nakkuse esimesi diagnoose ja ajal, mil viirus oli kogu maailmas nakatanud juba miljoneid. Üheksa aastat hiljem ja pärast seda, kui nakatunute arv oli 25 miljonit, loodi ÜRO HIV/AIDSi ühisprogramm (UNAIDS), et kooskõlastada HIV/AIDSiga tegelevate ÜRO ametite tegevust. 2000. aastaks, kui Julgeolekunõukogus arutati esimest korda HIV/AIDSi probleemi kui rahvusvahelist rahu ja julgeolekut ohustavat küsimust, oli igal aastal HIV/AIDSi surnute arv Aafrikas ületanud kõikide 1990. aastast peale toimunud kodusõdades hukkunute arvu. 2003. aastaks, kui asutati ülemaailmne HIV/AIDSi, tuberkuloosi ja malaaria vastu võitlemise fond, oli HIV/AIDSi tõttu Aafrikas orvuks jäänud üle 11 miljoni lapse.
49. See, et HIV/AIDSi pandeemia pealöök on tabanud Aafrikat, tekitab häiriva küsi-

- muse, et kui see haigus oleks 30 aasta jooksul vähendanud keskmist eluiga väljaspool Aafrikat, kas siis rahvusvaheline reaktsioon oleks olnud ka samavõrd aeglane.
50. Endiselt on küsitav ka muude surmavate haiguste vastu võitlemise edukus. Tuberkuloosi kontrolli all hoidmise püüded on kogu maailmas andnud märkimisväärsed tulemusi. Selles osas on kasvanud poliitiline toetus, rahastamine, paranenud eesmärkide formuleerimine, ravimite kättesaadavus ning meditsiiniline teadustöö. Sellegipoolest registreeritakse igal aastal rohkem kui 8,5 miljonit tuberkuloosijuhtu ja üle kahe miljoni inimese sureb sellesse haigusse. Praeguse arengu jätkudes nakatub 2020. aastaks Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO) prognooside kohasel tuberkuloosi ligi miljard inimest, 150 miljonil areneb haigus välja ning 36 miljonit sureb sellesse. Jätakuvalt on hädavajalik parandada, ja seda mitte üksnes tuberkuloosi ravile mõeldes, ravimite kättesaadavust.
51. Rahvusvahelise üldsuse hiljutised kogemused SARSi vastu võitlemisel näitavad, kuidas on võimalik piirata nakkushaiguse levikut, kui ülemaailmsed institutsioonid teevad tihedat ja tõhusat koostööd siseriiklike asutustega. WHO ja riigiorganite kiire reaktsioon pani haiguse levikule piiri ja hoidis ära tõsise tõvepuhangu, mis oleks ohustanud elusid mitmel mandril. Üksi ei oleks riigid sellega hakkama saanud.
52. Kaasaja trendid viitavad toidupuuduse püsimisele ja võimalikule suurenemisele paljudes riikides, eriti aga Aafrikas lõuna pool Saharat. Elanikkonna kasv arengumaades ning tarbimise suurenemine inimese kohta tööstusmaades on suurendanud nõudlust juba praegu nappide ressursside järele. Haritava maa vähenemine, veevarude väikus, ülekalastamine, metsade raadamine ning ökosüsteemide muutumine kujutavad endast suuri ohte säästvale arengule. Maailma elanikkond kasvab 2050. aastaks prognooside kohaselt 6,3 miljardilt 8,9 miljardini, kusjuures peaaegu kogu kasv toimub maades, mille võime sellega toimetulekuks on kõige väiksem. Sellise kiiresti kasvava elanikkonna toitmine on võimalik üksnes siis, kui suudetakse oluliselt ja säästvalt suurendada põllumajanduse saagikust.
53. Keskkonna olukorra halvenemine on suurendanud loodusõnnetuste purustavat jõudu ning teatud tüüpi loodusõnnetused on hakanud tihedamini toimuma. Viimase 50 aasta jooksul aset leidnud suurõnnetused on selle arengu murettekitavaks tõestuseks. Viimase kümne aasta jooksul on selliste katastroofide mõjud puudutanud enam kui kaht miljonit inimest ning samal ajal on selle eest makstav majanduslik löiv, mida need katastroofid on nõudnud, olnud kokku suurem kui nelja varasema aastakümne oma. Kui kliima muutumine toob endaga kaasa suuremaid üleujutusi, kuumalaineid, põudasadid ja torme, võivad need numbrid veelgi suurenedada.
54. Julgeoleku-, arengu- ja humanitaarstrateegiad on harva arvestanud keskkonnaprobleemidega. Ka ülemaailmses keskkonnaalases tegevuses puudub ühtsus ja sisemine seotus. Enamik katseid luua reguleerivaid struktuure ülemaailmse keskkonna olukorra halvenemisega seotud probleemide lahendamiseks ei ole suutnud tulemuslikult käsitleda kliima muutumise, metsade raadamise ja

Rahvusvahelised institutsioonid ja riigid käsitlevad vaesust, haigusi ja keskkonna halvenemist endiselt eraldiseisvate ohtudena.

- kõrbestumisega seotud probleeme. Piirkondlike ja ülemaailmsete keskkonnalepingute tõsiseltvõetavust vähendab nende ebaküllaldane täitmine ja väheaktiivne jõustamine osalisriikide poolt.
55. Arenguprobleemide sidusaks ja kooskõlastatud käsitlemiseks ei ole rahvusvahelised institutsioonid ja riigid piisavalt organiseerunud. Nad käsitlevad vaesust, nakkushaigusi ja keskkonna halvenemist endiselt eraldiseisvate ohtudena. Rahvusvaheliste institutsioonide killustatud lähenemine peegeldab riikide samasugust asjasse suhtumist: näiteks kalduvad rahandusministeeriumid koostööd tegema üksnes rahvusvaheliste rahandusinstitutsioonidega, arenguministrid arenguprogrammidega, põllumajandusministrid toiduprogrammidega ning keskkonnaministrid keskkonnaorganisatsioonidega. Kahepoolset doonorlusega tegelevad riigid soovivad õigustatult, et ÜRO oma toetust paremini koordineeriks, kuid ei ole valmis ise samaga vastama.
 56. Olemasolevad struktuurid, mis on loodud majanduslike ja sotsiaalsete probleemidega tegelemiseks, on nende ees seisvaid küsimusi arvestades murettekitavalt nõrgad. Säästva arengu probleemide lahendamiseks peavad riigid rääkima läbi erinevaid sektoreid ja valdkondi, muu hulgas välisabi, tehnoloogiat, kaubandust, finantsstabiilsust ja arengupoliitikat puudutavaid küsimusi. Tegevust mõnes valdkonnas on raske kooskõlastada ning see nõuab nendelt riikidelt, millel on suurim majanduslik mõju, rohket tähelepanu ja juhtimist. Hetkel ei ole ühtki kõrgetasemelist foorumit, kus suurte tööstusriikide ja arengumaade liidrid saaksid pidada ausat dialoogi, asju arutada ja probleeme lahendada.
 57. ÜRO suhteline eelis majanduslike ja sotsiaalsete probleemide käsitlemisel seisneb probleemidele laiaulatusliku tähelepanu koondamise võimes, mis annab talle võimaluse määratleda ühiseid arengueesmärke ja saavutada rahvusvahelise üldsuse üksmeel nende saavutamiseks. Hiljuti Lõuna-Aafrika Vabariigis toimunud ülemaailmne säästva arengu tippkohtumine ning Mehhikos Monterreys toimunud rahvusvaheline arengu rahastamise konverents on toonud kaasa üldise mõistmise ning algatanud, mõeldes tulevastele põlvedele, ambitsioonikad programmid vaesuse vähendamiseks, toidupuuduse likvideerimiseks, majanduse arendamiseks ning keskkonna kaitsmiseks. ÜRO aastatuhandedeklaratsioon sisaldab hulka ambitsioonikaid, kuid teostatavaid eesmärke ja võrdlusmaterjali, mis on hiljem koondatud aastatuhande arengueesmärkide dokumenti ja mille hulka kuulub nii äärmusliku vaesuse poole võrra vähendamine, keskkonna kaitsmine kui ka suurema soolise võrdsuse saavutamine ning HIV/AIDSi leviku peatamine ja vähendamine aastaks 2015.
 58. 2002. aastal otsustasid maailma liidrid Monterreys, et arengu tagamiseks on kohustused nii abi andjatel kui ka selle saajatel. Esmast vastutust majandusliku ja sotsiaalse arengu eest kannavad riikide valitsused, mis peavad looma soodsa keskkonna tugevale erasektori juhitud majanduskasvule ning toetama majanduse efektiivsust mõistliku majanduspoliitika, tegusate ja vastutusvõimeliste institutsioonide ning investeringutega riigi- ja sotsiaalteenistustesse, mis jõuavad kõigi oma riigi inimesteni. Vastutasuks selle eest, et arengumaad kohustasid oma poliitikat ja institutsioone oluliselt parandama, nõustusid doonorriigid jätkama

oma toetust vaesuse vähendamiseks, sealhulgas kaubandustökete vähendamise, arenguabi suurendamise ja väga suurtes võlgades vaevlevate vaeste riikide võlgade kergendamiseks.

B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks

1. Rohkem vahendeid ja tegusid

59. Rahvusvaheline üldsus võttis 2000. aastal aastatuhande arengueesmärkide dokumendiga endale kohustuse 2015. aastaks vähendada vaesust märkimisväärses ulatuses. Aastatuhande projektgrupi antud hinnangud, et kuigi mõnes piirkonnas on vähem kui ühe dollariga päevas toime tulevate inimeste arv hakanud liikuma poole võrra vähenemise suunas, siis teistes piirkondades on see arv hoopis suurenenud. Laste suremuse vähendamine ja alghariduse omandamise suurendamine ei liigu maailmas soovitud kiirusel edasi. Aastatuhande arengueesmärkides kirjeldatud sooliste aspektide käsitlemisel on vähe korda saadetud. Kuigi nii rikkad kui ka vaesed riigid on lubanud sotsiaalsete ja majanduslike ohtudega tegelda, ei ole nende lubaduste taga olnud ei vahendeid ega tegusid ning harva võetakse selles valdkonnas pikaajalisi kohustusi. **Kõik riigid peavad veelgi enam pühenduma vaesuse likvideerimisele, säästva majanduskasvu saavutamisele ning säästva arengu edendamisele.**
60. Me usume, et aastatuhande arengueesmärgid peaksid olema riikide ja rahvusvahelise üldsuse vaesust vähendava tegevuse keskmes. Aastatuhande arengueesmärkide saavutamisel ei tohi tulla puudust ressurssidest ning kõikidel tasandil tuleb täita lubadust viia ellu tasakaalukat poliitikat ja järgida häid valitsemistavaid. Kõige vähem arenenud riikide jaoks on ametlik arenguabi äärmiselt suure tähtsusega ja seda tuleks korraldada nii, et see tagaks aastatuhande eesmärkides kavandatud vaesuse vähenemise nendes riikides. **Need arvukad doonorriigid, kes ei suuda vastavalt ÜRO poolt kehtestatud piirmääradele anda ametlikuks arenguabiks 0,7% oma RKTst, peaksid koostama selleni jõudmiseks ajakava.**
61. Pärast aastatepikkust debatti teemal *kas* arengu finantseerimise jaoks on vaja töötada välja uuenduslikke lahendusi, nagu näiteks Rahvusvaheline Finantsamet, on doonorriigid hakanud arutama, kuidas seda teostada. See areng on teretulnud ja me julgustame doonorriike jõudma selles valdkonnas kiiremini otsusteni.
62. Monterreys ja Johannesburgis leidsid maailma liidrid, et vaesuse vähendamist takistab jätkuv ebavõrdsus maailma kaubanduses. 70% maailma vaestest elab maapiirkondades ning saab oma sissetulekud põllumajandusest. Arenenud riikide piirangud põllumajandustoodete impordile ja subsiidiumid ekspordile mõjuvad neile laastavalt. 2001. aastal vastuvõetud Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) Doha deklaratsioonis kohustuvad allakirjutanud selgesõnaliselt panema arengumaade huvid ja vajadused järgmise kaubanduslääbirääkimiste vooru peateemaks. **WTO liikmed peaksid püüdma hiljemalt 2006. aastaks viia lõpule Doha arengulääbirääkimiste voor.**
63. Valitsemisreformid ja kaubandusvõimaluste paranemine ei too iseenesest kaasa vaesuse märkimisväärses vähenemist vähem arenenud riikides, millest paljud

asuvad Aafrikas Saharast lõuna pool ning kus asjaomaste jõupingutuste tulemusi vähendab kehv infrastruktuur, vähetootlik põllumajandus, epideemiad ja hingematvalt kõrged välisvõlad. Arenenud riigid peavad mõtlema vaeseimate riikide võla tagasimaksmise suutlikkusele. Tuleks määratleda võlgade tase, mille juures oleks veel võimalik viia ellu aastatuhande arengueesmärke. **Laene andvad valitsused ja rahvusvahelised finantsinstitutsioonid peaksid väga suurtes võlgades vaestele riikidele pakkuma kergemaid võimalusi võlgade tagasimaksmiseks, andma pikemaid tagasimakseperioode ning võimaldama paremat juurdepääsu maailma turgudele.**

64. Rahvusvahelise üldsuse tõsistele algatustele vaatamata on HIV/AIDSi levik endiselt väga laialatuslik. Saharast lõuna poole jäävates Aafrika maades, mida pandeemia kõige enam mõjutab, on probleem muutumas teravaks. Aasias on nakatanute arv üle seitsme miljoni ning kasvab kiiresti. **Kuigi 1996. aastast 2002. aastani on HIV/AIDSi probleemi lahendamiseks eraldatud rahvusvahelised ressursid kasvanud u 250 miljonilt dollarilt 2,8 miljardini, on pandeemia vastu võitlemiseks vaja aastas rohkem kui 10 miljardit dollarit.**
65. Mõne riigi kogemused näitavad, et korralikult rahastatud ja kooskõlastatud tegevus võib HIV/AIDSi vastu võitlemisel anda märkimisväärseid tulemusi. Kontrastina on riikides, mille valitsused on keeldunud tunnistamast ohu suurust ega ole soovinud probleemiga tegelda, olukord drastiliselt halvenenud ja rahvusvahelise üldsuse katsetele probleemi lahendada on tehtud takistusi. **Neist probleemidest puudutatud riikide liidrid peavad koondama ressursse, eraldama vahendeid ning kaasama haiguse tõrjetegevusse kogu kodanikuühiskonna ja erasektori.**

2. Uued algatused

66. Vaatamata kõigele sellele, mida me teame HIV/AIDSi nakatunute, surnute ja haiguse tõttu orvuks jäänud laste arvu kohta, võime ainult oletada, milline on haiguse pikaajaline mõju riikidele, mida see juba praegu kõige rohkem puudutab. Ajal kui HIV/AIDS kurnab Aafrika riike ja nende majandust kiiremini, kui need taastuda jõuavad, ei tea me, milline kumulatiivne mõju on riigiametnike, tervishoiu professionaalide, õpetajate, teenistujate, hooldajate, politsei ametnike, sõdurite ja rahuvalvajate kaotusel. Neid küsimusi põhjalikult uurimata ei ole võimalik töötada välja strateegiat HIV/AIDSi poolt valitsemisele ja stabiilsusele avalduva pikaajalise mõju vastu võitlemiseks.
67. **Julgeolekunõukogu peaks tihedas koostöös UNAIDSiga korraldama teise erakorralise istungjärgu teemal "HIV/AIDS kui rahvusvahelise rahu ja julgeoleku oht", et uurida HIV/AIDSi tulevast mõju riikidele ja ühiskondadele, algatada probleemi uurimiseks tehtavat teadustööd ning selgitada välja esmatähtsad sammud, mida on vaja astuda ohu vähendamise pikaajalise strateegia väljatöötamiseks.**
68. HIV/AIDSi, tuberkuloosi ja malaaria vastu võitlemine sõltub võimekatest ja vastutustundlikest riikidest, kellel on toimiv avalik tervishoiusüsteem.

Raviasutuste puudumine on peamine malaaria levikut soodustav tegur. Lüngad rahastamisel takistavad tervishoiureforme paljudes suurte probleemidega riikides, eriti aga Lõuna-Aasias ja Aafrikas Saharast lõuna pool. Ebaküllaldasest rahastamisest tingitud järjekindlusetu või osalise ravi tulemusena on tekkinud uued palju raskemini ravitavad tuberkuloosiahelad. Isegi rahvusvaheliste HIV/AIDSi programmide rahaabi olemasolul takistab Aafrikas Saharast lõuna pool nende programmide tõhusat või säästvat elluviimist raviasutuste vähesus või puudus. **Maailma doonorriigid peaksid koostöös siseriiklike võimude ja kohalike rahvusvaheliste ühiskondlike organisatsioonidega kutsuma ellu uue üleilmse algatuse kohalike ja riiklike tervishoiusüsteemide ülesehitamiseks.**

69. Samaaegselt tuleks parandada üleilmset haiguste jälgimise süsteemi. Selle tähtsus on kolmetine, ühtaegu uute nakkushaiguste vastu võitlemise, bioterrorismi vastase kaitse ning tegusate ja vastutustundlike riikide ülesehitamise vahend. **Maailma Tervishoiuassamblee liikmed peaksid WHO ülemaailmsele haiguspuhangutest teatamise ja nende reageerimise teabevõrgule võimalike puhangutega toimetuleku võime parandamiseks eraldama rohkem vahendeid.**
70. Äärmuslikul juhul, kui ilmub uus nakkushaigus või teadlikult lastakse keskkonda uus nakkustekitaja, võib tekkida vajadus, et WHO ja Julgeolekunõukogu teeksid tõhusate karantiinimeetmete rakendamisel koostööd (vt V osa).
71. Kliima muutumise probleemide lahendamiseks peavad moodsa majandusega riigid pöörama rohkem tähelepanu vähese süsinikusaldusega energiaallikate kasutamisele ning töötama välja spetsiaalselt kliimasõbralikke arengustrateegiaid. Liikmesriigid peaksid eriliselt tähtsust osutama söevajadust vähendavatele energiaallikatele, sealhulgas maagaasile, taastuvale energiale ja tuumaenergiale, ning vähe kasvuhoonegaase tekitavate tehnoloogiate arendamisele. ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni Kyoto protokoll julgustab arendama taastuva energia allikaid, mis võib aja jooksul vähendada tänapäeva maailma ülemäära sõltuvust fossiilkütustest. Selle ergutamiseks **peaksid riigid motiveerima taastuva energia allikate kasutuselevõtu edasiarendamist ning lõpetama järk-järgult keskkonnale kahjulike energiaallikate, eriti fossiilkütuste ja vastava arendustöö subsideerimise.**
72. Kyoto protokoll on jõustunud pärast selle ratifitseerimist Vene Föderatsiooni poolt on positiivne, kuid protokollist endast ainult ei piisa, et lahendada kasvuhoonegaaside heitkoguste piiramise probleemi. Protokoll julgustab arendama taastuenergiat kasutavaid tehnoloogiaid, mis võivad aja jooksul vähendada tänapäeva maailma ülemäära sõltuvust fossiilkütustest. Kuid probleemid siiski jäävad. Mõned arenenud tööstusriigid liiguvad Kyoto protokolliga seatud eesmärkide saavutamise poole kliimapoliitikast mitteolenevatel põhjustel, näiteks oma tööstustootmise mahu järsu vähendamise tõttu. Ameerika Ühendriigid, mille arvele langeb umbes neljandik kogu maailma kasvuhoonegaaside heitkogustest, keeldub protokollist ratifitseerimast. Samal ajal on arengumaad, mille arvele langeb praegu ligi pool kasvuhoonegaaside netokogusest (kuid kõigest kümnendik heitkogustest

inimese kohta), tõrkunud võtmast nende koguste vähendamise nimel kohustusi, kuna nad peavad seda oma majanduskasvu piiravaks teguriks. Tööstusriigid on kasvuhuonegaaside vähendamisega, mis on kulukas ettevõtmine, tõenäoliselt palju vastumeelsemalt nõus, kui sellega ei ühine rohkem arengumaid. Suurim probleem on aga see, et Kyoto protokoll ei sisalda kohustusi, mis ulatuksid 2012. aastast kaugemale. **Me kutsume liikmesriike üles mõtlema lünga üle, mis seisab Kyoto protokolliga antud lubaduste ja nende tulemusliku elluviimise vahel, tegelema rohkem globaalse kliimasoojenemise probleemiga ning alustama uuesti läbirääkimisi, et formuleerida uus pikaajaline strateegia globaalse kliimasoojenemise vähendamiseks ajaks pärast Kyoto protokollilt kehtivuse lõppu.**

73. Samuti peaksid ÜRO ja rahvusvahelised finantsinstitutsioonid võtma rohkem ette selleks, et aidata riike, mis on raskete loodusõnnetuste poolt, mille mõju võib olla destabiliseeriv nagu näiteks 2004. aastal Haitil, kõige haavatavamad. Maailma Meteoroloogiaassotsiatsioon leiab, et investeerides loodusõnnetusteks valmisolekusse on võimalik vähendada nendes õnnetustes hukkunute arvu. ÜRO Keskkonnaprogramm (UNEP), ÜRO Arenguprogramm (UNDP) ja Maailmapank peaksid töötama kooskõlastatumalt ning tegema seda koostöös valitsuste ja teadusasutustega, et parandada ülalkirjeldatud valdkonda puudutavaid riskianalüüse ning tööd kõige enam haavatavate riikidega, et neid paremini loodusõnnetusteks ette valmistada.

IV. Riigisiseseid ja riikidevahelised konfliktid

A. Riikidevahelise konflikti oht

74. Kuigi maailmas on viimase 60 aasta jooksul riikidevahelisi sõdu olnud vähe, ei ole nende puhkemise oht kadunud. Lahendamata regionaalsed vaidlused Lõuna- ja Kirde-Aasias ning Lähis-Idas ohustavad endiselt rahvusvahelist rahu ja julgeolekut. Need vaidlused võivad muuta mõttetuks 40 aastat tuumarelvade leviku tõkestamisel ning enam kui 75 aastat bioloogilise ja keemiarelva keelustamisel tehtud jõupingutusi. Riikidevaheline rivaliteet ohutab ja süvendab mõnel pool omakorda sisesõdu, tehes nende lõpetamise keeruliseks. See rivaalitsemine soodustab tavarelvastuse tootmist ning hajutab niigi nappe ressursse, mida võiks kasutada vaesuse vähendamiseks, tervishoiu parandamiseks ja hariduse edendamiseks.
75. Sõda ja jätkuv ebastabiilsus Iraagis ja Palestiinas on ohutanud ekstremismi osades moslemimaades ja Läänes. Probleem on kompleksne ja mitmemõõtmeline ega allu ühelegi lihtsale liigitusele. Sellegipoolest ei saa eirata äärmusrühmade oskusi ja soove ohutada islamimaades ja Läänes kultuurilist ning religioosset antagonismi, millest tulenevad ohud nende tähelepanuta jätmise korral oleksid sügavad.
76. Minevikus aitasid ÜRO riikidevaheliste konfliktide ohtu vähendada peasekretäri "hea tahte bürood" või vaikne diplomaatia, mille eesmärk oli hajutada kriise ning pakkuda vaenupooltele võimalust vabalt kõnelda ja üksteise kavatsusi kontrollida.

Seda rolli on mänginud mitu peasekretäri, kuigi organisatsiooni enda võime seda tegevust toetada on väike.

77. Külma sõja lõppedes on Julgeolekunõukogu hakanud üha aktiivsemalt tegelema rahvusvaheliste ohtudega. Nõukogu resolutsioonide keskmine arv on aastas kasvanud 15-lt 60-le ehk ühelt resolutsioonilt kuus ühele resolutsioonile nädalas. Enne 1989. aastat oli nõukogu sanktsioone kehtestanud kaks korda, pärast seda aga 14 korda ja üha erinevatel eesmärkidel, sealhulgas agressiooni tõrjumiseks, demokraatlike valitsuste taastamiseks, inimõiguste kaitseks, sõdade lõpetamiseks, terrorismi vastu võitlemiseks ja rahulepingute toetamiseks.
78. Mitmed nendest sanktsioonidest andsid vähemalt osalise tulemust. Mõnel juhul aitasid need läbirääkimiste kaasabil jõuda kokkulepeteni. Teistel juhtudel aitasid nad koos sõjalise survega nõrgestada ja isoleerida mässuliste rühmitusi ja riike, mis rikkusid avalikult Julgeolekunõukogu resolutsioone.
79. Sanktsioonid kukkusid läbi, kui nende eesmärk oli selgelt määratlemata ja Julgeolekunõukogu neid ei jõustanud. Nõrk jõustamine on tingitud suurte riikide strateegilistest huvidest, sanktsioonide mõtte hägususest, nende jõu vähenemisest, mis tuleneb sanktsioonide tulemusena tekkinud negatiivsetest mõjudest humanitaarkeskkonnale, asjaomaste sanktsioonidega tegelevate komiteede ebapiisavast toetusest ning riikide ebapiisavast võimest sanktsioone ellu viia.
80. Kuna suuremahuliste sanktsioonide negatiivne mõju kohalikule humanitaarsele keskkonnale tekitab üha kasvavat muret, lõpetas Julgeolekunõukogu pärast Iraagi, endise Jugoslaavia ja Haiti juhtumeid nende kehtestamise ning hakkas kasutama ainult finants-, diplomaatilisi-, relva-, lennundus-, reisi- ja kaubasanktsioone, mis on suunatud sõdivate poolte ning poliitikute vastu, kes kannavad kõige otsesemalt vastutust üldiselt taunitava poliitilise tegevuse eest.
81. Aktiivsem tegevus ei anna tingimata rohkem tulemust. Mitte kõik olukorrad, mis vääriskid Julgeolekunõukogu tähelepanu, ei ole seda saanud ja mitte kõik Julgeolekunõukogu resolutsioonid ei ole tulemuslikult jõustatud. Sellegipoolest viitavad kaks 1990. aastate suunda nõukogu kasvavale efektiivsusele rahvusvaheliste konfliktide ohjamisel. Esiteks on pärast seda, kui nõukogu on hakanud aktiivsemalt tegutsema ja avaldanud valmisolekut rohkem kasutada ÜRO põhikirja VII peatükist tulenevaid volitusi, ühepoolse ning kollektiivse jõu kasutamise vahel oluliselt muutunud. Tänapäeval ei pruugi rahvusvaheliselt heakskiidetud jõu kasutamine enam olla reegel, kuid erand ei ole see ka mitte. Teine ja ehk kõige selgem näitaja selle kohta, et ÜRO roll rahvusvaheliste konfliktide ohjamisel kasvab, on viimasel ajal tekkinud ootused, et jõu kasutamise üle otsustaja peaks olema Julgeolekunõukogu.
82. Paljud peavad enesest mõistetavaks, et Ühendriigid oleks pidanud 2003. aastal Iraagiga sõja alustamiseks hankima Julgeolekunõukogu toetuse. Kuid superriigid on harva palunud Julgeolekunõukogult oma tegude jaoks luba. Et jõu kasutamiseks peaksid Julgeolekunõukogu loa hankima kõik riigid, ei ole ajatu põhimõte. Kui

Sanktsioonid kukkusid läbi, kui nende eesmärk oli selgelt määratlemata ja Julgeolekunõukogu neid ei jõustanud.

see oleks nii, oleks ka meie usk sellesse palju tugevam. Hoopis vastupidiselt lubab meie analüüs oletada, et tegemist on uue normiga, mis on väärtus omaette, kuid mitte veel eriti hästi kinnistunud.

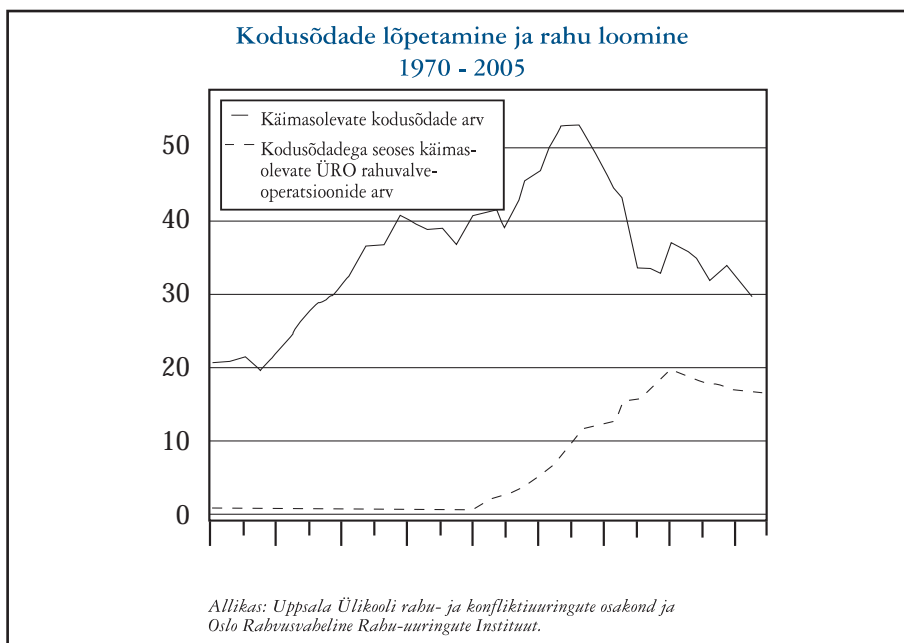
83. Iraagi juhtum tõi kaasa palju erimeelsusi. Kurdetakse, et Julgeolekunõukogu oli ebaefektiivne, kuna ei suutnud sundida Iraaki oma resolutsioone täitma. Samas väidetakse, et Julgeolekunõukogu ei ole oluline, kuna ta ei suutnud takistada Ühendriike ja selle koalitsioonipartnereid sõda alustamast. On aga neidki, kes leiavad, et Julgeolekunõukogu vastuseis Ühendriikide survele sõda seadustada tõestab tema olulisust ja hädavajalikkust: Julgeolekunõukogu ei hoidnud küll sõda ära, kuid lõi selge ja põhimõttekindla normi, mille järgi anda hinnang sõttamineku otsusele. Arutelude ajal Julgeolekunõukogu ruumides voorivate välisministrite arvukus ja avalikkuse suur tähelepanu lubavad oletada, et Ühendriikide otsus tõstatada jõu kasutamise küsimus Julgeolekunõukogus ei kinnitanud uuesti ainult ÜRO põhikirja olulisust, vaid ka selle kesket rolli.

Viimase 15 aasta jooksul lõpetati läbirääkimiste teel kodusõdu rohkem kui eelnenud kahel sajandil suuresti tänu sellele, et ÜRO oli valmis võtma juhtrolli, looma läbirääkimiste pidamiseks vajaliku kesk-konna, koordineerima strateegilise tasandi tegevust ning andma nende elluviimiseks vajalikke ressursse.

B. Riigisiseste konfliktide oht

84. Külma sõja lõpust peale on rahu taastamine ja valvamine ning kodusõdades konfliktijärgne rahu kindlustamine muutunud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku valdkonnas ÜRO visiitkaardiks.

85. Ajal, kui ÜRO üha rohkem sekkub kodusõdadesse, on nende kodusõdade üldarv järsult langenud (vt joonis allpool). 1992. aastast peale on kodusõdade arv püsivalt kahanenud – 2003. aastaks ligikaudu 40% ehk vähem kui 30 sõjani. Viimase 15 aasta jooksul lõpetati läbirääkimiste teel kodusõdu rohkem kui eelnenud kahel sajandil suuresti tänu sellele, et ÜRO oli

valmis võtma juhtrolli, looma läbirääkimiste pidamiseks vajaliku keskkonna, koordineerima strateegilise tasandi tegevust ning andma nende elluviimiseks vajalikke ressursse. Päästeti sadu tuhandeid elusid ning tugevdati piirkondlikku ja rahvusvahelist stabiilsust.

86. Selle erakordse eduga käisid aga kaasas ka suured ebaõnnestumised. Vahendamise kaasabil õnnestus lõpetada üksnes 25% kodusõdadest ja üksnes mõnel juhul õnnestus kokkulepete elluviimiseks saada vajalikku poliitilist toetust ja ainelisi vahendeid. Sellepärast luhtusid mitmed rahukokkulepped, millel olid mõnikord katastroofilised tagajärjed. Kui kaks rahukokkulepet – 1991. aastal sõlmitud Angolat puudutav Bicesse rahukokkulepe ja 1993. aastal sõlmitud Rwandat puudutav Arusha rahukokkulepe – oleksid edukalt ellu viidud, oleks 1990. aastatel toimunud sõdades või sõdade tõttu hukkunute arv olnud mitme miljoni võrra väiksem. Kui Julgeolekunõukogu oleks 1990. aastate alguses tõsiselt pühendunud rahu loomisele Afganistanis, oleks saanud päästa rohkem elusid, Taliban ei oleks ehk kunagi saanud võimule ning Al Qaeda oleks jäänud ilma oma kõige tähtsamast redupai-gast.
87. ÜRO kõige suuremad ebaõnnestumised, mis puudutavad tsiviilvägivalda, on seotud etnilise puhastuse ja genotsiidi takistamisega. Rwandas ei hoiatanud sekretariaadi ametnikud eelnevalt Julgeolekunõukogu ekstremistide plaanidest tappa tuhandeid tutsisid ja mõõdukaid hutusid. Kui genotsiid algas, viisid väepanustajariigid oma rahuvalvjad riigist välja ning Julgeolekunõukogu sekkumine jäi Ühendriikide surve tõttu ära. Bosnias ja Hertsegoviinas hakkas ÜRO selle asemel, et tegelda poliitilisi ja sõjalisi meetmeid kasutades etnilise puhastuse ja genotsiidi takistamisega, valvama rahu ja kaitsma humanitaartegevust. Kosovo puhul tingis Julgeolekunõukogu tegevusvõimetus selle, et Põhja-Atlandi Organisatsioon (NATO) tegutses ilma ÜRO vastavat luba saamata. 1990. aastatel, kõigest ühel korral – Ida-Timoris – tegi Julgeolekunõukogu peasekretäri tungival soovil selleks, et kooskõlastatult avaldada survet suuremahulise tapmise peatamiseks, riikide valitsuste ja piirkondlike mõjugruppidega koostööd.
88. Sellistes sõdades ja massivägivalda puhangutes hukkunute suur arv kohustab rahvusvahelist üldsust olema ennetustegevuses valvsam. Kui ennetamine tulemust ei anna, tuleb võimalikult kiiresti panna tapmisele piir ja tagada, et sõjategevus uuesti ei algaks.

Kui 1991. aastal sõlmitud Angolat puudutav Bicesse rahukokkulepe ja 1993. aastal sõlmitud Rwandat puudutav Arusha rahukokkulepe oleksid edukalt ellu viidud, oleks 1990. aastatel toimunud sõdades või sõdade tõttu hukkunute arv olnud mitme miljoni võrra väiksem.

C. Valmistumine ennetavaks tegevuseks

1. Paremad rahvusvahelised regulatsioonid ja normid

89. ÜRO osa sõdade ennetamisel on võimalik suurendada, kui pööratakse rohkem tähelepanu rahvusvaheliste korralduste ja normide väljatöötamisele, mille abil oleks võimalik tulemuslikumalt ohjata konfliktiallikaid ning nende võimendajaid. Sel-

les suhtes on asjakohased mitmed seadused, normid, lepingud ja kokkulepped, millest leiab nii õiguslikke režiime ja kordi vaidluste lahendamiseks, relvastuskontrolli ja desarmeerimisrežiime ning dialoogi- ja koostöömehhanisme. Järgnevalt mõned näited.

90. Õiguslike mehhanismide hulgas on viimasel ajal vähe neid, mis oleks olulisemad kui Rooma statuut, millega loodi Rahvusvaheline Kriminaalkohus. Konflikti esilekerkimisel võib Julgeolekunõukogu varakult teatada, et ta jälgib tähelepanelikult asjade käiku ning on valmis vastavalt sellele kasutama oma Rooma statuudist tulenevaid volitusi, hoidma konfliktipooli tagasi sooritamast inimsusevastaseid kuritegusid ja rikkumast sõjaseadusi. **Julgeolekunõukogu peaks olema valmis kasutama oma Rooma statuudist tulenevat õigust suunata asju menetlemiseks Rahvusvahelisele Kriminaalkohtule.**
91. Loodusvarade kasutamine, mis on sageli olnud konflikti põhjuseks, tuleb õiguslikult paremini korraldada. Häirituna loodusvarade osakaalust Sierra Leones, Angolas ja Kongo Demokraatlikus Vabariigis toimuvate sõdade puhkemisel on rahvusvahelised ühiskondlikud organisatsioonid ja Julgeolekunõukogu hakanud avalikustama ja häbivääristama salakaubandusega tegelevaid isikuid ja korporatsioone ning kehtestanud nende vastu sanktsioone. Liikmesriigid on püüdnud piirata “konfliktipärlite” müüki. Sierra Leones ja Angolas toimunu tõestab, et need püüdlused aitasid kaasa kodusõja lõpetamisele. Uus väljakutse ÜRO-le on toetada tulevaste konfliktide ärahoidmise nimel nõrku riike, eriti neid (kuid mitte üksnes), mis peavad sõja lõppedes ise oma loodusvaradega tegelema.
92. **ÜRO peaks tegema koostööd riigivõimude, rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide, rahvusvaheliste ühiskondlike organisatsioonide ja erasektoriga, et töötada konfliktist väljunud või konflikti äärel olevate riikide jaoks välja loodusvaradega seonduvad reguleerivad normid.**
93. Näiteks rahvusvahelise õiguskomisjoni kaasabil, tuleks samuti keskenduda eeskirjade väljatöötamisele, mis reguleerivad piiriüleste ressursside nagu vee, nafta ja gaasi kasutamist.
94. ÜRO peaks tegema tihedat koostööd piirkondlike organisatsioonidega, mis on endale ennetustegevuses võtnud juhtrolli. ÜRO võib saada kasu, jagades teavet ja analüüse piirkondlikele eelhoiatussüsteemidele, kuid mis veelgi tähtsam, piirkondlikud organisatsioonid on ennetustegevust reguleerivate normatiivide kehtestamisel jõudnud kaugemale kui ÜRO. Näiteks Ameerika Riikide Organisatsioon (OAS) ja Aafrika Liit (AU) on seisukohal, et ametisse valitud valitsusi tuleb kaitsa riigipöördekatsete eest. Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (OSCE) on töötanud välja vähemuste õigusi puudutavad tegutsemisnormid. **ÜRO peaks vähemuste õigusi ja demokraatlikult valitud valitsuste kaitset põhiseadusevastase kukutamise eest reguleerivate normide ja meetmete väljatöötamisel kasutama piirkondlike organisatsioonide kogemusi.**

95. Relvastuskontrolli ja desarmeerimiskokkulepete valdkonnas on vaja teha palju rohkem ja seda sugugi mitte ainult seoses tuuma-, bioloogilise ja keemiarelvaga (vt V jagu allpool), vaid ka väike- ja kergerehvade levikuga. Enamikus 1990. aastatel toimunud sõdades kasutati valdavalt väike- ja kergerehvi ning maamiine. Rahvusvaheliste ühiskondlike organisatsioonide ja asjaomaste liikmesriikide kooskõlastatud tegevuse tulemusel saavutati küll maamiinide keelustamine, kuid väike- ja kergerehvade leviku piiramisel on harva jõutud retoorikast kaugemale.
96. Väikerehvade probleemi süstemaatiline käsitlemine algas 1990. aastate lõpus ja selle raames soovitakse töötada välja rahvusvahelisi meetmeid, mis piiravad nende relvade tootmist ja levikut. Selle käsitlemise keskmes on ÜRO väike- ja kergerehvade ebaseadusliku kaubanduse kõigi aspektide ennetamise, tõkestamise ja likvideerimise tegevuskava. Tegemist on põhjaliku soovitude koguga tervele maailmale, mille eesmärk on ennetada ja välja juurida väike- ja kergerehvade ebaseaduslik tootmine ja vahetamine ning nende ringlusest kõrvaldamine. Uuenduslikult kasutatakse tegevuskava elluviimisel piirkondlike organisatsioonide abi. Näiteks Nairobi sekretariaat, mis muu hulgas jälgib ja kontrollib Suurjärvistu piirkonnas ja Somaali poolsaarel väike- ja kergerehvade tõkestamise, järelevalve ja piiramise Nairobi protokollide täitmist riikide poolt ja annab selle kohta aru. Seda tuleks pidada pigem ÜRO esimeseks, kui viimaseks püüdluseks antud valdkonnas. **Liikmesriigid peaksid kiirendama ja lõpule viima läbirääkimised, mida peetakse siduvate juriidiliste kokkulepete sõlmimiseks, mis reguleeriks väike- ja kergerehvade märgistamist, nende liikumise jälgimist ning müümist ja vahendamist.**
97. ÜRO saab riigisiseste konfliktide ennetamisele kaasa aidata ka muutes liikmesriikide tavarelvavarud ja -hanked läbipaistvamaks. 1991. aastal loodud ÜRO tavarelvastuse register suurendab sõjalist läbipaistvust, kogudes igal aastal kokku liikmesriikide tavarelvade oste ja müüke ning olemasolevaid tavarelvavarusid ja samuti kaitsepõhimõtteid, -poliitikat ja -strateegiaid käsitlevad deklaratsioonid. Siiski teeb registri ebatäpseks aruannete ebatäielik ja moonutatud esitamine ning tähtaegade eiramine. **Kõik liikmesriigid peaksid andma kõikide ÜRO tavarelvastuse registri infoväljade osas täielikult ja täpselt aru ning peasekretäri tuleks paluda, et ta igal aastal Peaassambleed ja Julgeolekunõukogu kõikidest aruandluse puudustest teavitaks.**

2. Parem teave ja analüüs

98. Ennetuse toimimise eelduseks on objektiivsel erapooletul tegevusel põhinev eelhoiatuse ja analüüs. Kuigi ÜRO-l on mõningane eelhoiatuse ja analüüsi võime olemas, on see hajutatud eri ametkondade ja osakondade vahel ning peasekretäril ei ole siiani õnnestunud luua nõuetekohast üksust, mis suudaks erinevate sisendite alusel koostada eelhoiatusaruandeid ja strateegilisi ettepanekuid otsuste tegemiseks. Parim viis luua ühtne tegevus- ja otsusevariantide väljatöötamise võime on tugevdada peasekretäri bürood rahu ja julgeoleku asepeasekretäri (vt XIX jagu allpool) ametikoha loomisega.

99. Kuigi mõned kohtadel tegutsevad ametkonnad on seotud eelhoiatuse-struktuuridega ja rahvusvahelised valitsusvälised organisatsioonid on viimastel aastatel andnud palju õigeaegset teavet, analüüsitulemusi ja toetusmaterjali, on peasekretäri võimalused pääseda ligi kohapeal tehtud analüüsidele olnud äärmiselt piiratud. ÜRO konfliktiohjevõimet suurendaks see, kui ÜRO poliitilised, rahuvalve- ja humanitaarosakonnad suhtleksid rohkem eelhoiatust omavate ja kohalikke olusid tundvate välisallikatega. Samuti on paaril viimasel aastal hakanud (akadeemiliste asutuste ja rahvusvaheliste organisatsioonide) uurimisinstituudid koguma andmeid eri tüüpi konfliktide põhjustajate ja kiirendajate kohta ning neid süvitsi analüüsima. ÜRO poliitikaga tegelevad üksused peaksid aktiivsemalt kasutama kohapealseid allikaid ja mittekohalikke teadusuuringute teostajaid.

3. Ennetav diplomaatia ja vahendamine

100. ÜRO püüdeid ennetada riigisiseseid vägivaldpuhanguid on siiani saanud väiksem edu kui riikidevaheliste sõdade ennetamisel ja sageli on seda takistanud liikmesriikide endi vastumeelsus muuta oma siseriiklikud probleemid rahvusvahelisteks. Sellegipoolest võiks ja tuleks selles valdkonnas rohkem korda saata. Seda näiteks nimetades ametisse vajalike oskuste ja kogemustega ning piirkonda tundvad saadikud, vahendajad ja eriesindajad, kes oleksid võimelised kaasa aitama ühtmoodi nii konfliktide ennetamisele kui ka lahendamisele.
101. Nende ametimeeste valikul peaks peasekretär arvestama eelkõige nende pädevuse ja asjatundlikkusega ning hoolitsema rohkem organisatsioonis olevate ning väljast hangitavate ekspertide oskuste ja teadmiste eest. **See oleks kergemini saavutatav, kui uute või potentsiaalsete eriesindajate ja teiste ÜRO vahendajate koolitamiseks ja teavitamiseks oleks olemas koolituskeskus, mida me ka soovitame.**
102. Vahendajad ja läbirääkijad vajavad asjakohast toetust. Kuigi vajadus ÜRO vahenduse järele on viimase aastakümne jooksul järsult kasvanud, on selle ülesande täitmiseks vajalikud vahendid jäänud minimaalsele tasemele. ÜRO sekretariaadi poliitikaosakonna meelevaldne alarahastamine liikmesriikide poolt on vastuolus nende samade riikide poolt avalikult tunnustatud vajadusega tugeva ÜRO järele. **Poliitikaosakonnale tuleks eraldada täiendavaid vahendeid ning osakond tuleks vahendustegevuse ühtlustamiseks ja selle alase professionaalsuse tõstmiseks ümber struktureerida.**
103. Ümberstruktureerimise üksikasjad tuleks jätta peasekretäri otsustada, kuid ta peaks siiski võtma arvesse, et ÜRO-l on vaja:
- a) võimet toetada kohalikele oludele vastavat ja eesmärgistatud vahendustegevust. See tähendaks väikest professionaalide rühma, kellel oleks olemas vahetu kogemus ja teadmised ning mis oleks kättesaadav kõikidele ÜRO vahendustööga tegelejatele;
 - b) pädevust rääkida läbi teemasid, mis rahuprotsessis korduvad, näiteks rahukokkulepete elluviimiseks vajalike sammude järjekord, nende elluviimise järelevalve korraldus, võimu ülemineku kord ja siseriiklike lepitusmehhanismide korraldus;

- c) rohkem koostööd konfliktide lahendamiseks tegelevate riiklike vahendajate, piirkondlike organisatsioonide ja valitsusväliste organisatsioonidega;
- d) rohkem konsultatsioone läbirääkimistelt sageli kõrvale jäetavate rahvusvaheliste ühiskondlike, eriti aga naiste õigustega tegelevate organisatsioonidega ja nende suuremat kaasamist rahuloomeprotsessi.

4. Rahuvalvejõudude ennetav kasutamine

- 104. Pingete kuhjumisel võib rahuvalvejõudude varajane kasutamine suunata vaenupooli otsima konfliktile rahumeelset lahendust ning heidutada võimalikke agressoreid. Tuleb märkida, et tänini ainus konkreetne juhtum, milles ennetavalt kasutati rahuvalvejõude, toimus endises Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis ja sai teoks siseriiklike asutuste taotlusel ning oli üheselt edukas. **Me soovitame riikide juhtidel ja konflikti osapooltel näidata üles konstruktiivsust ja kutsuda ennetavalt riiki rahuvalvejõud.**
- 109. Julgeolekunõukogu peaks arvestama, et konfliktist väljunud riikides võib väikese arvu rahuvalvajate siseriiklike relvajõudude koolitamiseks kasutamisel olla tähtis ennetav funktsioon.
- 106. Rahuvalve planeerijate ja vahendajate vaheline infovahetus aitab selgitada välja olukordi, kus tuleks vägesid ennetavalt konfliktipiirkonda saata. Rahuvalve planeerijate osavõtt vahendusprotsessist, mis on hetkel veel juhuslik, peaks muutuma normiks.

V. Tuuma-, keemia-, bioloogilised ja radioloogilised relvad

A. Meid ootavad ohud

1. Tuumarelvad

- 107. Igasuguse tuumarelvade kasutamisega, olgu see juhuslik või tahtlik, kaasnevad katastroofilised inimohvrid ja majandushäired. Kollektiivse julgeoleku prioriteet peab olema piirata selliste relvade levikut ja nende võimalikku kasutamist kas riikide või mitteriiklike jõudude poolt.
- 108. Tuumarelvade riikide vahel levimise ohul on kaks tekkeallikat. Esimene ja kõige otsesem on see, et mõned riigid arendavad tuumarelva leviku tõkestamise lepingu liikmesuse varjus salaja ja ebaseaduslikult tuumarelvaprogramme või hangivad, küll lepingu sätetest kinni pidades, kuid mitte selle vaimus, tuumarelvaprogrammi arendamiseks vajalikke materjale ja teadmisi, jättes seega endale võimaluse lepingust taganeda, kui tekib soov ja valmisolek relvastuda.
- 109. Teine, pikemaajalisem oht seisneb kogu lepinguga loodud korra nõrgenemises ja võimalikus kokkuvarisemises. Praegu omavad töötavaid või katsereaktoreid või ehitavad neid ligi 60 riiki ja vähemalt 40 riigil on olemas tööstus- ja teadusinfrastruktuur, mis lubab neil soovi korral pärast lepingujärgsete piirangute kehtivuse lõppemist ehitada endale suhteliselt kiiresti tuumarelvi.

110. Mõlemad mureallikad on praegu vägagi reaalsed: tuumarelva leviku tõkestamise leping ei ole enam nii tõhus takistus, kui ta oli varem. 1963. aastal, kui tuumarelv oli olemas üksnes neljal riigil, ennustasid Ameerika Ühendriigid, et järgneva kümne aasta jooksul tekib juurde 15–25 tuumariiki; teiste prognooside kohaselt oleks see arv olnud koguni 50. 2004. aasta seisuga on tuumarelva olemasolu teada ainult kaheksal riigil. Tuumarelva leviku tõkestamise range kord, mida rakendab Rahvusvaheline Aatomienergiaagentuur ja leping ise, aitasid oluliselt vähendada tuumarelva leviku ulatust. Lepinguga on kaasnenud kolm olulist aspekti: sellega on loodud nende relvade omamise, kasutamise ja leviku normatiivse keelustamise süsteem, see on andnud riikidele, seda küll järelevalve all, võimaluse kasutada tuumatehnoloogiat ja see on avalikustanud riikidele nende naabrite ja võimalike rivaalide vastavad võimed, võimaldades neil hoiduda võtmast ette võidurelvastumist.
111. Kuid tuumarelvade leviku tõkestamise lepingu kord on ohus, sest võetud kohustusi ei täideta, nende täitmisest loobumiseks ähvardatakse lepingust taganeda ning rahvusvaheline julgeolekukeskkond on muutunud ja jätkuvalt toimub tehnoloogia levik. Me oleme jõudmas punkti, kus tuumarelva leviku tõkestamise korra nõrgenemine muutub pöördumatuks, mis võib omakorda kaasa tuua tuumarelva leviku ulatuse järsu suurenemise.
112. Olenemata sellest, kas üha rohkem riike hangib endale tuumarelv, tekitavad tõsiselt ohtu suured tuuma- ja radioloogiliste materjalide varud. Tänapäeva maailmas on 27 riigi teadustööga seotud reaktorites 1300 kg kõrgrikastatud uraani. Kõrgrikastatud uraani varude üldkogus on palju suurem ning paljud maailma hoiukohad ei ole piisavalt turvatud. Riigid on avalikult teatanud 20 tuumamaterjali kadumise juhtumist ning viimase kümne aasta jooksul on registreeritud enam kui 200 tuumamaterjalide salakaubaveoga seotud vahejuhtumit. Teadlased on korduvalt hoiatanud, kui kerge on terroristidel avatud turult hangitud osadest ehitada lihtne, kahe kõrgrikastatud uraani koguse reaktsioonil põhinev tuumarelv. Eksperdid on arvamusel, et kui see lihtne tuumaseade lõhkeks suuremas linnas, ulatuks surnute arv kümnetest tuhandetest enam kui ühe miljonini. Kahju rahvusvahelisele kaubandusele, tööhõivele ja turismile ulatuks vähemalt ühe triljoni dollarini. Peale selle võiksid sellisel rünnakul olla muudki kaugeleulatuvad tagajärjed, mis puudutavad rahvusvahelist julgeolekut, demokraatlikku valitsemist ja kodanikuõigusi.

*... tuumarelva leviku
tõkestamise lepingu kord
on praegu ohus ...*

2. Radioloogilised relvad

113. Radioloogilised relvad, mille eesmärgiks erinevalt massihävitusrelvadest on tekitada massilisi häireid elutegevuses, kujutavad endast teistsugust ohtu. Radioloogilistes relvades võib kasutada plutooniumit või kõrgrikastatud uraani, aga ka lihtsalt radioaktiivseid materjale, mille allikaid on kogu maailma meditsiinasutustes ja tööstuses miljoneid. Radioloogilise või “räpase” pommi vahetu hävitusjõud on vastav tema tavalõhkeaine hävitusjõule ja isegi kiirgusmõju oleks sellisel pommil piiratud. Üleriikliku häireseisundi väljakuulutamisel ja kui

osutub vajalikuks plahvatuse mõjuala evakueerida ning saastatusest puhastada, võib selline relv tekitada aga mitmesuguste häirete ja majanduskahju näol palju rohkem probleeme. Radioloogiliste materjalide kergesti kättesaadavus ja selliste relvade lõhkamise lihtsus teevad nende kasutamise väga tõenäoliseks. See tähendab aga, et sellise rünnaku tulemusel tekkiva häirituse ja ebakindluse vähendamiseks tuleb üldsust radioloogilise relva piiratud mõjust teavitada.

3. Keemia- ja bioloogilised relvad

114. Ka keemia- ja bioloogilised relvad kujutavad endast üha suuremat ohtu: tuumarelvadega sarnaselt võivad need ainult ühe rünnakuga tekitada massilisi kaotusi. Keemilised toimeained on kergesti kättesaadavad ja relvades kasutamiseks töödeldavad. Kogu maailmas on ligi 6000 tööstuskeemia rajatist, mis kujutavad endast potentsiaalseid sihtmärke ja pakuvad võimalusi vajaliku materjali hankimiseks. Keemiarelva omavad riigid ei suuda täita keemiarelva keelustamise konventsiooniga kehtestatud relvade hävitamise ajakava: 70 000 deklareeritud tonnist relvade toimeaineist on Keemiarelvade Keelustamise Organisatsiooni (OPCW) poolt kontrollitud andmetel hävitatud kõigest 9600 tonni ja kui see tempo sellisena püsib, ei saavutata konventsiooniga püstitatud eesmärki hävitada kõik keemiarelvade toimeained isegi edasilükatud tähtajaks 2012. aastal.
115. Kuigi biotehnoloogia kiire areng ja teaduse edusammud selles valdkonnas võivad tuua profülaktikas ja haiguste ravis kaasa positiivseid tulemusi, suureneb sellega aga ka uute, surmavate haiguste tekkimise võimalus. Suurte edusammudega rekombinantse DNA tehnoloogias ja otseses geneetilises muundamisprotsessis kaasneb terve rida "hälbeid", mille kaudu võib taastuda inimese vastuvõtlikkus juba väljajuuritud haigustele ning suureneda resistentsus olemasolevate vaktsiinide, antibiootikumide ja muude ravimite suhtes. Bioloogiliste toimeainete tootmiseks varustatud fermenteerimis-, meditsiini- ja teadusasutuste hulk on loendamatu. Vahepeal on mitmes terroristide laborist leitud bioloogilist mürkainet ritsiini. Erinevalt siberi katkust, mida on võimalik antibiootikumidega ravida, ei ole ritsiinil vastumürki ja see mürk on inimestele surmav isegi nõelapeast väiksemas koguses. Sedalaadi materjali tahtlik kasutamine nakkushaiguste puhangu vallandamiseks võib osutada sama surmavaks või surmavamaks kui tuumapommi plahvatus. Halvimate prognooside järgi võib kõigest üks gramm relvakõlblikuks töödeldud rõugeviirust põhjustada 100 000–1 000 000 inimese surma.
116. Et sellist suurt kahju ei ole veel tekkinud, ei anna põhjust enesega rahuloluks, vaid nõuab tungivalt ennetavat tegevust.

Kuigi teaduse edusammud biotehnoloogia valdkonnas võivad profülaktikas ja haiguste ravis tuua kaasa positiivseid tulemusi, suureneb sellega aga ka uute, surmavate haiguste tekkimise võimalus.

B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks

117. Vaja on mitmel tasandil toimivaid meetmeid. Esimene neist peaks seisnema tuuma-, keemia-, bioloogilise ja radioloogilise relva leviku tõhusas tõkestamises, mis

peaks põhinema rahvusvahelistel õigusaktidel ja meetmel, mis viivad omakorda selleni, et väheneb tellimus nende relvade järele. Teise tasandi moodustavad rahvusvahelised õigusaktid ja meetmed, mis piiraksid nii riikide kui ka muude institutsioonide võimalusi neid relvi ning nende ehitamiseks vajalikke materjale ja teadmisi hankida. Kolmandal tasandil toimuks nende õigusaktide aktiivne rakendamine Julgeolekunõukogu poolt, tegevus, mis peaks põhinema usutaval ja kõigile kättesaadaval teabel ning analüüsil. Neljas tasand peaks tegelema siseriikliku ja rahvusvahelise ühiskondliku- ja tsiviiltervisekaitse süsteemiga.

1. Tegevus, mis vähendaks massihävitusrelva hankimise ja loomise soovi

118. Tuumariikide desarmeerimise aeglane kulg vähendab tuumarelva leviku tõkestamise korras peituvate diplomaatiliste vahendite jõudu ja seeläbi ka korra enda tõhusust tuumarelva leviku tõkestamisel. Vaatamata Julgeolekunõukogu poolt vastuvõetud otsustele (resolutsioon 984(1995)), ei ole aga üha enam tuumariike nõus tuumarelva kasutamisest loobuma (äraspidised julgeolekutagatised) ja jätavad endale õiguse vastata keemia- või bioloogilise relva rünnakule tuumarelvaga.
119. Kuigi külm sõda on lõppenud, ei ole tuumariikide desarmeerimiskohustuste täitmisele võimalik anda ühest hinnangut. Kuigi Ameerika Ühendriigid ja Vene Föderatsioon on lahtirakendanud ligi pooled oma tuumarelvadest, nõustunud vähendama oluliselt kasutatavate strateegiliste lõhkepeade arvu ning likvideerinud enamiku oma mittestrategilistest tuumarelvadest, varjutavad seda edu hilisemad suunamuutused. 2000. aastal võtsid tuumariigid endale kohustuse viia ellu 13 praktilist tuumadesarmeerimise sammu, millest nad tuumarelva leviku tõkestamise lepingu läbivaatamise 2005. aasta konverentsi ettevalmistuskomitee 2004. aasta istungil lahti ütlesid.
120. **Tuumariigid peavad desarmeerimistegevuse taastamiseks astuma mitmeid samme:**
 - a) nad peavad täitma tuumarelva leviku tõkestamise lepingu VI artiklist tulenevat kohustust astuda samme desarmeerimise suunas ja olema valmis võtma selle täitmiseks ette konkreetseid meetmeid;
 - b) nad peaksid kinnitama üle oma varasema otsuse mitte kasutada tuumarelvi riikide vastu, mis tuumarelvi ei oma, selleks et veelgi vähendada tuumarelvale omistatavat väärtust ja kinnistada tuumarelva leviku tõkestamiseks tehtavat rahvusvahelist koostööd, vormistades selleks olemasolevate või tulevikus loodavate tuumavabade tsoonide kokkulepped.
121. Ameerika Ühendriigid ja Vene Föderatsioon, teised tuumariigid ja riigid, mis ei ole tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga ühinenud, peaksid kohustuma võtma ette praktilisi meetmeid tuumasõja juhusliku puhkemise ohu vähendamiseks, leppides vajaduse korral kokku ajakavas, mille täitmisel alandataks nende strateegiliste tuumarelvade valmisoleku taset.

122. Lisaks sellele usume, et kasulik oleks, kui Julgeolekunõukogu annaks selgesõnalise lubaduse reageerida kollektiivselt tuumarelva mitteomava riigi vastu teostatud tuumarünnakule või selle ohule.
123. Arvestades ohtu, mis lähtub tuumarelva leviku tõkestamise rahvusvahelisele korrale riikidest, mis ei ole tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga ühinenud, ja mõju, mida see oht avaldab piirkondlikule julgeolekule, soovime, et piirkondlike konfliktide lahendamiseks peetavatel läbirääkimistel arutataks ja seejärel ka rakendataks usaldust suurendavaid meetmeid ja desarmeerimiseks ettevõetavaid samme.
124. Riigid, mis ei ole tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga ühinenud, peaksid andma lubaduse tõkestada tuumarelva levikut ja võtma endale tuumadesarmeerimise kohustuse, mille tõestuseks nad peaksid ratifitseerima üldise tuumakatsetuste keelustamise lepingu ja toetama tuumalõhkeaine kättesaadavuse kaotamise lepingu sõlmimiseks peetavaid läbirääkimisi. Mõlemad võimalused on ühtmoodi avatud nii tuumariikidele kui ka riikidele, mis tuumarelva ei oma. Me soovime, et Lähis-Ida ja Lõuna-Aasia rahuprotsesside raames tuleks algatada tuumadesarmeerimise läbirääkimised, mis võiksid nendes piirkondades sarnaselt Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkonna, Aafrika, Vaikse ookeani lõunaosa ja Kagu-Aasiaga viia tuumavabade tsoonide loomiseni.
125. Bioloogiliste ja keemiarelvade puhul on olemas kohustus ja ajalooline võimalus likvideerida täielikult kõik keemiarelvade varud: kõik keemiarelva omavad riigid peaksid oma keemiarelvavarude kavakohast hävitamist kiirendama, et protsess oleks võimalik lõpetada kokkulepitud tähtajaks 2012. aastal.
126. Samuti tuleks veelgi tugevdada järelevalvet keemiarelvade konventsiooni täitmise üle ning lahendada bioloogilise ja toksinrelva konventsiooni täitmise järelevalvemehhanismide tõttu kaua kestnud ummikseis, mis on vähendanud usaldust korra kui terviku vastu. **Bioloogilise ja toksinrelva konventsiooni osalisriigid peaksid viivitamata uuesti käivitama usaldusväärse järelevalvemehhanismi loomiseks peetavad läbirääkimised ja kutsuma nendes aktiivselt osalema biotehnoloogia tööstuse esindajad.** Bioloogilise ja toksinrelva konventsiooni ning keemiarelva keelustamise konventsiooni osalisriigid peavad konventsioonide ülemaailmseks muutmise nimel suurendama kahepoolse suhtluse kaudu teistele riikidele osuvat diplomaatilist survet.

2. Tegevus, mis vähendaks pakkumist ja tarneid

127. Me mõistame, et tuumaenergia on paljude arvates tsiviilkasutuseks tähtis energiaallikas ja võib edaspidi kogu maailmas fossiilkütustest sõltuvuse ja kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise nimel tehtavaid jõupingutusi arvestades veelgi tähtsamaks muutuda. Samas tuleb käsitleda ja hajutada esilekerkinud pingeid, mis on tekkinud ühelt poolt tuumarelva leviku tõkestamise rahvusvahelise korra tulemuslikkuse tõstmise soovi ja teiselt poolt kõikide

tuumarelvade leviku tõkestamise lepingule allakirjutanud riikide õiguse vahel arendada tsiviilotstarbelist tuumatööstust.

128. Tuumarelvade leviku tõkestamise lepingu IV artikkel annab osalisriikidele õiguse arendada tuumaenergia uurimist, tootmist ja kasutamist rahumeelsetel eesmärkidel. See õigus peab neile jääma ka edaspidi. Lisaks sellele on lepingus sätestatud, et antud õigust tuleb kasutada kooskõlas lepingu I ja II artikliga. Ka sellest kohustusest tuleb kinni pidada. Viimastel aastatel on saanud selgeks, et tuumarelvade leviku oht seoses uraani rikastamise ja kasutatud tuumakütuse ümbertöötlemisega on suur ja kasvab veelgi. Just need kaks protsessi pakkuvad võimalusi, mida kasutades saavad lepingu allakirjutanud riigid salaja lepinguga vastuollu minnes tegutseda (ja on seda mõnikord teinud) ning hankida endale sellisel viisil tuumarelvade.
129. Selle vastu on kaks abinõud. Esiteks on inspektiooni- ja järelevalve-eeskirjad, mis on 1990. aastate keskpaigani reguleerinud Rahvusvahelise Aatomienergiaagentuuri (IAEA) tegevust, osutunud üha enam ebapiisavateks. IAEA koostas näidlisaprotokollid, milles sätestatakse rangemad eeskirjad, kuid seni on selle ratifitseerinud ainult kolmandik tuumarelvade leviku tõkestamise lepingu osalisriikidest. **IAEA juhatajate nõukogu peaks näidlisaprotokollid käsitlema agentuuri ametlike reeglina ning Julgeolekunõukogu peaks olema valmis tuumarelvade leviku tõkestamise kohustuste ja reeglite tõsiste rikkumiste korral tegutsema.**
130. Teiseks kutsume tungivalt üles alustama ja viima kiiresti lõpule läbirääkimisi lepingu sõlmimiseks, mis põhineks IAEA põhikirja III ja IX artikli sätetel ja mis võimaldaks IAEA-l tegutseda tuumalõhkeaine tsiviilotstarbelise tuumaenergia kasutajatele tarnimise garanteerijana. Selline leping peaks võimaldama agentuuril enda poolt kinnitatud tootjate ja tarnijate vahendusel tagada turuhinnaga väherikastatud uraani tarneid ja katta kasutatud tuumakütuse ümbertöötlemise vajadused ning garanteerida nende teenuste katkematu pakkumine, kuni asjaomased kasutajad ei riku kehtestatud reegleid ega inspektionikorda.
131. Selle lepingu läbirääkimise ajal peaksid riigid, loobumata oma tuumarelvade leviku tõkestamise lepingust tulenevast õigusest ehitada selliseid tootmisrajatisi, kehtestama vabatahtlikult tähtjalise moratoriumi mis tahes rikastamis- või ümbertöötlemistehaste ehitamisele, kuid võttes samaaegselt üldise kohustuse tarnida olemasolevate tarnijate kaudu tuumalõhkeaineid turuhinnaga.
132. Viimase aja kogemused seoses A. Q. Khani võrguga on näidanud, kui vajalikud ja kasulikud on tuumaprogrammi vahendite ja varustuse salakaubanduse takistamiseks võetud meetmed. Seda probleemi käsitletakse vabatahtlikel alustel tuumarelvade leviku tõkestamise julgeolekualgatuse raames. **Me leiame, et kõiki riike tuleks julgustada selle algatusega ühinema.**
133. Tugevdamiseks tuuma-, bioloogiliste ja keemiarelvade ja -materjalide salakaubanduse vastu suunatud rahvusvahelisi õigusnorme, tuleks võimalikult kiiresti viia lõpule Rahvusvahelises Mereorganisatsioonis (IMO) toimuvad läbirääkimised, millega

soovitakse muuta 1988. aasta meresõiduohutuse vastase ebaseadusliku tegevuse tõkestamise konventsiooni. Kui konventsiooni muutmise läbirääkimised kulge rahuldavalt, peaks Julgeolekunõukogu olema valmis rakendama kohustavaid meetmeid.

134. Kuigi tuumarelva leviku tõkestamise leping annab riikidele õiguse lepingust taganeda, peaks riike kutsuma üles seda mitte tegema. Lepingust välja astunud riigid tuleks võtta vastutusele selliste lepingu rikkumiste eest, mille nad on toime pannud veel lepingu osalisriigiks olemise ajal. **Kui riik teatab, et astub välja tuumarelva leviku tõkestamise lepingust, peaks sellega kohe ja vajadusel Julgeolekunõukogu korralduse alusel kaasnema kontroll, kuidas on riik lepingut seni täitnud. IAEA juhatajate nõukogu peaks võtma vastu otsuse, et kui tuvastatakse lepingu rikkumine, keeldub IAEA igasugusest edaspidisest abist.**
135. Kiiresti on vaja võtta ette meetmeid, mis kaitseksid meid tuuma-, bioloogilise, keemia- ja radioloogilise relva võimaliku kasutamise eest terroristide poolt. Potentsiaalselt ohtlike materjalide kokkukogumisele, kaitsmisele ja võimaluse korral likvideerimisele ning samuti sellekohase tulemusliku ekspordikontrol lisüsteemi kehtestamisele tuleb omistada suurt tähtsust. Seepärast tervitame ülemaailmset tuumaohu vähendamise algatust, millega peaks kaasnema a) kõrgrikastatud uraani varude vähendamine kogu maailmas, b) kõrgrikastatud uraani kasutatavate teadustööga seotud reaktorite muutmise "tuumarelva leviku suhtes resistentseteks" reaktoriteks ning c) olemasoleva kõrgrikastatud uraani rikastusastme alandamine. **Ülemaailmse tuumaohu vähendamise algatuse elluviimise soovitatud tähtaega tuleks vähendada poole võrra kümnele aastale viiele.**
136. Julgeolekunõukogu võib oma resolutsiooni 1540 (2004) alusel teha riikidel ettepaneku võtta kasutusele kogum julgeolekut, jälitustegevust, kriminaalvastutust ja ekspordikontrolli puudutavaid näidisõigusakte ning töötada 2006. aastaks välja ÜRO liikmesriikidele mõeldud minimumnõuded nende täitmiseks. Selle eesmärgi saavutamiseks peaks Julgeolekunõukogu resolutsiooni 1540 (2004) täitevkomitee looma püsisidemed IAEA, OPCW ja tuumatarneriikide grupiga.
137. **Bioloogilise ja toksiinrelva konventsiooni osalisriigid peaksid samuti sõlmima bioloogilise julgeoleku protokoll, millega antaks ohtlike bioloogiliste toimeainete klassifikatsioon ja kehtestataks siduvad rahvusvahelised normid nende toimeainete ekspordile. Kindlaksmääratud aja jooksul ei tohiks konventsiooni osalisriigid vahetada biotehnoloogiat riikidega, kes ei ole konventsiooniga ühinenud.**
138. IAEA liikmesriigid peaksid oma programmidele, mis aitavad lokaliseerida ja turvata radioaktiivseid allikaid ning kehtestada asjakohaseid siseriiklikke õigusakte, eraldama rohkem vahendeid. **Peale selle peaks desarmeerimiskonverents alustama viivitamata läbirääkimisi tuumalõhkeaine vähendamise lepingu sõlmimiseks, mille täitmist oleks võimalik kontrollida ja mis teeks kindlaksmääratud aja jooksul lõpu nii relvastuslikel kui ka muudel eesmärkidel kõrgrikastatud uraani tootmisele.**

3. Parem rakendamine

139. Julgeolekunõukogul on tuumarelva levikut tõkestavate lepingute rakendamisel peale sanktsioonide ja sõjalise jõu kasutamise vähe võimalusi. Pealegi annab erakorraline pöördumine Julgeolekunõukogu poole, millele meetmeid ei järgne, halvema tulemuse kui pöördumata jätmise. Tugevdada tuleks Julgeolekunõukogu suutlikkust toota usaldusväärset informatsiooni ettetulnud tuumarelva levikuga seotud juhtumitest.
140. Selleks tuleks samuti tugevdada sidemeid IAEA ja OPCW ning Julgeolekunõukogu vahel. **Julgeolekunõukogu peaks kutsuma IAEA ja OPCW peadirektoreid üles andma kaks korda aastas aru ametlike reeglite täitmise ja kontrollvisiitide tulemuste kohta ning teatama tegevusest või informatsioonist, mis võivad viidata tuumarelva leviku tõkestamise lepingu ja keemiarelvade keelustamise konventsiooni tegelikele rikkumistele.**
141. Samuti peaks Julgeolekunõukogu juhul, kui on kahtlusi, et lepingut ja konventsiooni on rikutud, olema valmis korraldama koos IAEA ja OPCWga inspeksioone. Kuni mitmepoolsetel läbirääkimistel ei ole bioloogilise ja toksiinrelva konventsiooni kontrollimehhanismis kokku lepitud, peaks Julgeolekunõukogu kasutama peasekretäri käsutuses olevaid bioloogilise relva inspektoreid, kes säilitaksid oma professionaalse sõltumatuse ja töötaksid ÜRO personalieeskirjade alusel. Edaspidi käsitletud võimalike haiguspuhangute korral peaks nõukogul olema võimalus nende inspektoritega kontakteeruda ja nendega konsulteerida.

4. Parem rahvatervise kaitse

142. Teaduse edusammud biotehnoloogias ja bioloogilisi toimeaineid toota suutvate tehaste levik piiravad biorelvade hävitamise ja nende kontrollimise korra rakendamise väljavaateid. Kuid erinevalt tuumarelvast on mitmeid (kuigi mitte kõiki) bioloogilisi toimeaineid võimalik vaktsineerimise ja efektiivse vastutegevusega (sealhulgas kiire diagnoos, karantiinid ja ravi) neutraliseerida. Selleks hästi valmistunud ühiskond suudab end seega halvimate bioloogiliste rünnakute vastu kaitsta.
143. Kaasajal puudub aga rahvusvaheline abisüsteem, mis jälgiks ja avastaks nakkushaigusi ning nende ka reageeriks, tervishoiupoliitika ja tervishoiule mõeldud eelarved ei leia kooskõlastamist planeerijate ja elluviijatega ning liiga vähe mõistetakse paratamatust, et meie bioloogiline tulevik nõuab aktiivset kaitset biorünnakutest tõusetuva ohu vastu.
144. Arvestades, et rahvusvaheline julgeoleku oht võib tekkida bioloogilise nakkustekitaja tahtliku keskkonda toimetamise või mõne nakkushaiguse loomuliku puhangu tulemusel, peaks WHO peadirektor ÜRO peasekretäri kaudu hoidma Julgeolekunõukogu mis tahes nakkushaiguse puhangu või selle kahtluse tekkimisel sellega kursis. Sellise asjade käigu korral peaks Julgeolekunõukogu olema valmis toetama WHO inspektoreid või rakendama eksperte, kellel on aruandekohustus otse nõukogule. Kui kehtivad rahvusvahelised tervishoiueeskirjad ei taga WHO inspektoritele vajalikku juurdepääsu ega võimalda tegevuse

koordineerimist, peaks Julgeolekunõukogu olema valmis viima neid eeskirju vastavusse tegelike vajadustega. Kui riik ei ole suuteline paigutama karantiini suurt hulka potentsiaalseid haiguskandjaid, peaks Julgeolekunõukogu olema valmis korraldama tema toetuseks rahvusvahelist abi. **Julgeolekunõukogu peaks arutama WHO peadirektoriga vajadust koostada kord, mis reguleeriks nakkushaiguse epideemia või selle kahtluse tekkimise korral tehtavat koostööd.**

VI. Terrorism

A. Meid ootav oht

145. Terrorism ohustab ÜRO põhikirja olemuslikke väärtusi: inimõiguste austamist, õigusriiki, tsiviiliskut kaitsvaid sõjapidamisreegleid, rahvaste ja inimeste vahelist sallivust ning konfliktide rahumeelset lahendamist. Terrorism tekib ja elab meelega, alanduse, vaesuse, poliitilise rõhumise, ekstremismi ja inimõiguste kuritarvitamise keskkonnas, aga ka piirkondlikes konfliktides ja okupatsioonides, ja selle teeb võimalikuks riikide suutmatus rakendada seadusi ja hoida korda.
146. Terrorismi muudavad ohtlikuks kaks uut dünaamikat. Al Qaeda on esimene ja tõenäoliselt mitte viimane ülemaailmselt ja ulatuslikult tegutsev mitteriiklik relvastatud terrorivõrk. Selle poolt viiel viimasel aastal neljal kontinendil enam kui kümne liikmesriigi vastu toimepandud rünnakud on näidanud, et Al Qaeda ja temaga seotud rühmitused ohustavad kõiki ÜRO liikmeid ja ka organisatsiooni ennast. Avalikes avaldustes on Al Qaeda selgesõnaliselt teatanud, et ÜRO on üks suuremaid takistusi tema eesmärkide elluviimise teel ja ta peab organisatsiooni üheks oma vaenlaseks. Teiseks kujutab seninähtust suuremat ohtu asjaolu, et ükskõik missugused ja ükskõik mis eesmärkidel tegutsevad terroristid püüavad tekitada massilisi inimkaotusi. Selle ohu vältimisel on keskse tähtsusega meie eespool esitatud soovitusel kontrollida tuuma-, bioloogilise, keemilise ja radioloogilise materjali tarneid ja luua tugevaid ülemaailmseid ühiskondlikke tervishoiusüsteeme.

B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks

1. Mitmeplaaniline strateegia

147. Pidanud erinevates piirkondades mitmeid konsultatsioone kuulis komisjon valitsuste ja ühiskondlike organisatsioonide poolt korduvalt väljendatud muret, et praegu peetav "terrorismivastane sõda on nii mõnelgi juhul toonud ohvriks need samad väärtused, mida terroristid ründavad, st inimõigused ja õigusriigi. Enamik neist, kes muret väljendasid, ei kahtle terrorismiohu tõsiduses ja tunnustavad õigust elule kui kõige tähtsamat inimõigust. Sellegipoolest väljendasid nad kartust, et terrorismile vastu astumine, kasutades selleks ainult sõjalisi, politsei- ja luuremeetmeid, võib muuta mõttetuks hea valitsustava ja

Terrorism ohustab ÜRO põhikirja olemuslikke väärtusi: inimõiguste austamist, õigusriiki, tsiviiliskut kaitsvaid sõjapidamisreegleid, rahvaste ja inimeste vahelist sallivust ning konfliktide rahumeelset lahendamist.

inimõiguste edendamiseks tehtavad jõupingutused, võõrandada suurt osa maailma elanikkonnast ja nõrgendada sellega kollektiivse terrorismivastase tegevuse mõju ja jõudu. Riike, mis asuvad piirkonnas, kust terrorism pärineb, tuleb hinnata mitte üksnes nende terrorismiga võitlemise suutlikkuse alusel, vaid ka terrorismiga võitlemise tahte alusel. Riikidel, mille üldsus pigem toetab terroristlikku tegevust, kui on sellele vastu, on selle tahte tekitamiseks vaja palju hõlmavamat lähenemist.

148. Kõiki neid probleeme läbib ühtse joonena tungiv vajadus töötada ülemaailmse terrorismivastase võitluse pidamiseks välja ülemaailmne strateegia, milles leiaksid käsitlemist ka terrorismi päritolu ja mis annaks jõudu vastutustundlikele riikidele ning tugevdaks õigusriiki ja inimõiguste järgimist. Vaja oleks mitmeplaanilist strateegiat, mis sisaldaks küll sunnimeetmeid, kuid käsitleks asju siiski laiemalt. **ÜRO peaks peasekretäri juhtimisel edendama sellise mitmeplaanilise strateegia väljatöötamist, mis hõlmaks järgmist:**

- a) terrorismi takistamist, terrorismi põhjuste või seda toetavate tegurite neutraliseerimist (kasutades selleks sotsiaalsete ja poliitiliste õiguste ning õigusriigi ning demokraatlike reformide edendamist), okupatsioonide ja raskemate poliitiliste vastuolude lõpetamist, organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemist, vaesuse ja töötuse vähendamist ning riikide kokkuvarisemise peatamist. Kõik eespool muude ohtude ennetamisega seoses käsitletud tegevused ja toimingud on kasutatavad ka mõnede terrorismi põhjustavate või seda toetavate tegurite likvideerimisel;
- b) võitlust ekstremismi ja sallimatuse vastu, kasutades selleks muu hulgas hariduse edendamist ning soodustades avalikku arutelu. UNDP üks viimaseid projekte, *Araabiamaailma inimarengu aruanne*, on aidanud Lähis-Idas tekitada laiaulatuslikku arutelu soolise võrdõiguse jõustamise, poliitilise vabaduse, õigusriigi ja kodanikuvabaduste vajaduste üle;
- c) ülemaailmse terrorismivastase tegevuse koordineerimist paremini reguleerivate õigusaktide ja meetmete väljatöötamine sellises õiguskeskonnas, kus austatakse kodanikuvabadusi ja inimõigusi, seda ka õiguskaitse valdkonnas, jagatakse võimalusel luureteavet, keelustatakse vajadusel terrorism ja takistatakse selle toimimist ning teostatakse finantsjärelevalvet;
- d) riikidele suutlikkuse loomist, mis võimaldaks neil terroristide värbamistööd ja tegevust tõkestada;
- e) ohtlike materjalide kontrolli ja rahvatervise kaitset.

2. Paremad terrorismivastased õigusaktid, vahendid ja meetmed

149. Mitme ÜRO terrorismivastase konventsiooniga on loodud tähtis normatiivne alus. Liigagi paljud riigid ei ole nende konventsioonidega liitunud ja mitte kõik riigid, mis on konventsioonid ratifitseerinud, ei võta ette meetmeid nende siseriiklikuks rakendamiseks. Terroristide rahastamise takistamiseks ettevõetu ei ole olnud küllaldane. Kui 11. septembrile 2001 järgnenud kolmel kuul külmutati

väidetavalt terroristide vahendeid 112 miljoni dollari suuruses summas, siis kahel järgnenud aastal oli see summa kõigest 24 miljonit dollarit. Need on murdosa kõikidest terroristide ühenduste käsutuses olevatest vahenditest. Paljude riikide rahapesuvastased seadused on lünklikud ja asjakohane tehniline suutlikkus puudulik, kusjuures samal ajal on terroristid väga osavad seaduste täitmisest kõrvalehoidjad ning suur osa terroristide rahalisi vahendeid on seaduslikku päritolu, mistõttu on ka karmimate reeglite rakendamine raskendatud.

150. **Liikmesriigid, kes ei ole veel allkirjastanud ja ratifitseerinud kõiki 12 terrorismivastast rahvusvahelist konventsiooni, peaksid seda tõsiselt kaaluma ning võtma vastu Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) toetusel tegutseva rahvusvahelise rahapesuvastase töökonna kaheksa terroristide finantseerimist käsitlevat erisoovitust ning selle mitmesugustes praktilistes dokumentides soovitatavad meetmed.**
151. Julgeolekunõukogu on terrorismivastase tegevuse lünkade täitmisel mänginud olulist osa. 1990. aastate algusest alates on Julgeolekunõukogu püüdnud vähendada riikide terrorismile osutatavat toetust ja suurendada nende võimet terroristlikule tegevusele vastu astuda. 1992. aastast peale on Julgeolekunõukogu kehtestanud sanktsioone terrorismi toetanud üksikisikute ja riikide vastu, sealhulgas 1999. ja 2000. aastal Osama Bin Ladeni ja Al Qaeda ning Talibani vastu. Julgeolekunõukogu esimene reaktsioon 11. septembri 2001. aasta terroriaktidele oli kiire ja muljetavaldav. Nõukogu kehtestas oma resolutsiooniga 1373 (2001) kõikidele riikidele ühtsed siduvad terrorismivastased kohustused ning moodustas nende kohustuste täitmise jälgimiseks ja riikidele tehnilise abi andmise hõlbustamiseks terrorismivastase komitee.
152. Siiski peab Julgeolekunõukogu oma edasises tegevuses olema ettevaatlikum. See, kuidas ühendusi ja üksikisikuid lisatakse Julgeolekunõukogu poolt hallatavasse terroristide nimekirja, ning nimekirja läbivaatamise ja protestimise võimaluse puudumine tekitab tõsiseid vastutusega seotud probleeme ning võivad olla vastuolus põhilisi inimõigusi käsitlevate õigusnormide ja konventsioonidega. **Al Qaeda ja Talibani vastaste sanktsioonide komitee peaks algatama protsessi, et vaadata uuesti läbi nende üksikisikute ja institutsioonide kaebused, kes väidavad, et nad on alusetult lisatud komitee nimekirjadesse.**
153. Julgeolekunõukogu sanktsioonid ja tema terrorismivastase komitee tegevus on mõnede riikide poolt terroristidele pakutava toetuse lõpetamisel ja teiste riikide terrorismivastasele võitlusele ärgitamisel mänginud tähtsat rolli. Julgeolekunõukogu Al Qaeda ja Talibani vastaseid sanktsioone nõrgestab liikmesriikide kesine toetus ja väheaktiivne tegevus nende elluviimisel ning asjaolu, et sanktsioonid mõjutavad üksnes väikest osa teadaolevatest Al Qaeda liikmetest, samal ajal kui suur hulk riike ei täida õigeaegselt terrorismivastase komitee direktiive. Me leiame, et nende direktiivide täies mahus rakendamiseks tuleb võtta täiendavaid meetmeid.

3. Riikide abistamine võitluses terrorismiga

154. Kuna ÜRO poolt tulev abi saab seisneda üksnes tehnilises toetuses, ei ole riikidel, mis vajavad terrorismivastaseks tegevuseks otsest tuge, muud alternatiivi, kui otsida abi kahepoolsete suhete kaudu. Kui ÜRO oleks võimeline sellise abi andmist korraldama, võiks see nii mõnelgi juhul vähendada siseriiklikku poliitilist vastuseisu, ja see oleks saavutatav andes terrorismivastase võitluse täitevdirektoraadile ülesanne toimida informatsioonivahenduskeskusena, milles on riikidel võimalik koordineerida terrorismivastases võitluses antavat sõjalist ning politsei- ja piirivalvevaldkonda puudutatavat abi. **Julgeolekunõukogu peaks pärast nendest asjaoludest puudutatud riikidega konsulteerimist laiendama terrorismivastase võitluse täitevdirektoraadi volitusi ka sellesse valdkonda.**
155. Terrorismivastaste õigusnormide mittetäitmine võib olla tingitud tahte puudumisest, kuid sagedamini on selle põhjuseks suutlikkuse puudumine. ÜRO liikmesriigid ja valdkonnaga tegelevad ametiasutused peaksid intensiivistama oma tegevust, et tagada riikidele terrorismi tõkestamise eesmärgil juurdepääs õiguslikele, halduslikele ja politseivahenditele. **Selle protsessi toetamiseks peaks ÜRO looma terrorismivastase võitluse täitevdirektoraadi alla terrorismi tõkestamise võimete arendamise sihtfondi.**
156. Riikide suhtes, kellel on küll suutlikkus võetud kohustusi täita, kuid kes sellega jätkuvalt hakkama ei saa, võib Julgeolekunõukogul tekkida vajadus nende kohustuste täitmise tagamiseks võtta kasutusele täiendavad meetmed ning **Julgeolekunõukogu peaks koostama nimekirja eelnevalt kindlaksmääratud sanktsioonidest, mida rakendatakse võetud kohustusi mittetäitvate riikide suhtes.**

4. Terrorismi määratlemine

157. ÜRO terrorismivastase mitmeplaanilise strateegia väljatöötamine on takerdunud liikmesriikide võimetusse leppida kokku terrorismivastases konventsioonis ja terrorismi määratluses. See ei võimalda ÜRO-l kasutada oma moraalset mõjuvõimu ja edastada ühemõttelist sõnumit, et terrorism ei saa mitte kunagi ja mitte ühelgi põhjusel olla aktsepteeritav.
158. 1945. aastast peale on üha jõulisemate õigusnormide ja -aktidega, mille hulka kuuluvad ÜRO põhikiri, Genfi konventsioonid ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut, reguleeritud ja piiratud riikidepoolset jõu kasutamist ning nende käitumist sõjas, sealhulgas näiteks nõuded eristada võitlejaid tsiviiliskutest, kasutada jõudu proportsionaalselt ning järgida põhilisi humanitaarseid põhimõtteid. Nende nõuete rikkumist tuleks edaspidigi üleüldiselt hukka mõista ning sõjakurjategijaid vastutusele võtta.
159. Õigusnormid, mis reguleerivad mitteriiklike osapoolte jõu kasutamist, ei ole nii tugevad kui riikidepoolset jõu kasutamist reguleerivad normid. See ei ole niivõrd juriidiline kui poliitiline küsimus. Juriidiliselt võttes on praktiliselt kõik terrorismivormid keelatud kas ühes 11-st rahvusvahelisest terrorismivastases konventsioonist, rahvusvahelise tavaõiguses, Genfi konventsioonides või Rooma

statuudis. Juristid teavad seda, kuid terrorismi küsimus peab leidma käsitlemist üldtuntud õiguslikus keskkonnas, mitte aga põhinema hajusal konventsioonide nimekirjal ja teiste lepingute vähetuntud sätete tundmisel. ÜRO peaks saavutama, et õigusnormid, mis reguleerivad mitteriiklike osaliste poolset jõu kasutamist, oleksid sama tugevad kui riikidepoolset jõu kasutamist reguleerivad normid. Suutmatust leppida kokku selges ja kõigile tuntud terrorismimääratluses vähendab terrorismivastase hoiaku normatiivset ja moraalset sisu ning on mõjunud ÜRO mainele halvasti. Terrorismi käsitleva ja selle ühest määratlust sisaldava konventsiooni vastuvõtmine on äärmiselt tähtis poliitiline ülesanne.

160. Terrorismi määratlemisel on saanud komistuskiviks peamiselt kaks küsimust. Esimene seisneb väites, et igasugune terrorismi määratlus peaks hõlmama riikidepoolset relvajõu kasutamist tsiviilisikute vastu. Kuna õiguslik ja normatiivne keskkond, milles käsitletakse riikide rikkumisi, on palju tugevam kui mitteriiklike osapoolte puhul, ei pea me seda argumenti eriti oluliseks. Teine vastuväide seisneb selles, et okupeeritud rahvastel on õigus osutada vastupanu ning terrorismi määratlemine ei tohiks viia selle õiguse tühistamiseni. Mõned ei ole vastupanu osutamise õigusega nõus. Kuid see ei olegi peamine küsimus. Küsimus on hoopis selles, et okupatsiooni toimumise faktis ei ole mitte midagi, mis õigustaks tsiviilisikute represseerimist ja tapmist.
161. Mitte kumbki nendest argumentidest ei ole piisavalt tugev, lükkamaks ümber väidet, et riikidepoolset jõu kasutamist reguleerivad ÜRO tugevaid ja selgeid norme tuleb täiendada samasuguste mitteriiklike osapoolte jõu kasutamist reguleerivate normidega. Rünnakud süütute tsiviilisikute ja muude isikute kui võitlejate vastu tuleb kõikide poolt selgelt ja ühemõtteliselt hukka mõistma.
162. Me tervitame mitmeid ÜRO terrorismivastase võitluse rolli tugevdavaid meetmeid sisaldava Julgeolekunõukogu resolutsiooni 1566 (2004) hiljutist vastuvõtmist.
163. Arvestades Peaassamblee unikaalset õiguslikku mõjuvõimu normide kehtestamisel, usume, et seal konsensusliku määratluseni jõudmisel on omaette väärtus ning et assamblee peaks kiiresti viima lõpule terrorismivastase konventsiooni sõlmimise eesmärgil toimuvad läbirääkimised.
164. Kõnealune terrorismi määratlus peaks sisaldama järgmisi elemente:
 - a) tunnistamist preambulis, et riikidepoolset jõu kasutamist tsiviilisikute vastu reguleerivad Genfi konventsioonid ja teised vastavad õigusaktid ning et selline jõukasutus on teatud kindlas ulatuses elluviiduna kvalifitseeritav sõjakuriteo või inimsusevastase kuriteona;
 - b) taaskinnitust selle kohta, et 12 varasemas terrorismivastases konventsioonis kirjeldatud teod on käsitletavad terrorismina, ning deklaratsioon, et need on rahvusvahelise õiguse seisukohalt kuriteod; samuti taaskinnitust selle kohta, et Genfi konventsioonide ja protokollide kohaselt on terrorism relvastatud konflikti ajal keelatud;
 - c) viidet 1999. aasta terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvahelises konventsioonis ja Julgeolekunõukogu resolutsioonis 1566 (2004) esitatud määratlustele;

- d) terrorismi määratlust järgmisel kujul: “igasugune tegevus lisaks olemasolevates terrorismi aspekte käsitlevates konventsioonides, Genfi konventsioonides ja Julgeolekunõukogu resolutsioonis 1566 (2004) määratletud tegevusele, millega tahtlikult põhjustatakse surma või tõsisid kehavigastusi tsiviilisikutele või muudele isikutele kui võitlejatele, kui selle tegevuse eesmärk on tema laadist või kontekstist tulenevalt hirmutada elanikkonda või sundida valitsusi või rahvusvahelisi organisatsioone midagi tegema või tegemata jätma”.

VII. Rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus

A. Meid ootav oht

165. Rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus ohustab riike ja ühiskondi, inimeste julgeolekut ning riikide põhikohustust tagada õigus ja kord. Organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemisel on kaks otstarvet: esiteks vähendada selle ohu mõju riikidele ja inimeste julgeolekule ning teiseks on see otseselt seotud siseriiklike konfliktide ärahoidmise ja lahendamise ning relvade leviku ja terrorismi tõkestamisega.
166. Organiseeritud kuritegelike rühmituste üks põhitegevus on narkokaubandus, millel on tõsised järelmid ka julgeolekule. Hinnanguliselt saavad kriminaalsed organisatsioonid igal aastal narkokaubandusest, mis on nende ainus suurim sissetulekuallikas, tulu 300–500 miljardit dollarit. Mõnel pool ületab sellest tegevusest saadav tohutu kasum isegi riikide siseriikliku kogutoodangu ning õõnestab seega riigivõimu autoriteeti ja nõrgestab majanduse arengut ning õigusriiki. Narkokaubanduse tõttu on kasvanud heroini süstimine, mis on mõnel pool maailmas viinud HIV/AIDSi alarmeerivale levikule. Üha rohkem on tõestusmaterjali, seda kõige rohkem Afganistanist, et terroristlike rühmituste rahalised vahendid ja oopiumikasvatusest saadavad tulud on omavahel seotud.
167. Riigid ja rahvusvahelised organisatsioonid on organiseeritud kuritegevuse ja korruptsiooni ohule reageerinud liiga aeglaselt. Ohu tõsiduse tõdemisele on harva järgnenud teod. Rahvusvahelise üldsuse tegevuse tulemuslikkuse tõstmist takistavad kolm asjaolu: ebapiisav riikidevaheline koostöö, rahvusvaheliste ametkondade toetuse nõrk koordinatsioon ning rahvusvaheliste õigusnormide ebaküllaldane täitmine paljude riikide poolt.
168. Organiseeritud kuritegevuse probleemi lahendamise efektiivsus on kõikuv. Korruptsioonivastast tegevust pärsib valmisoleku puudumine asjaga tegelda ning korruptsiooni liikide, tasemete, toimumiskohtade ja sellega kaasneva kahju vähene tundmine. Narkotarnete piiramise katseid saadab mõnes riigis küll edu, kuid selle nullib ära ebaedu teistes riikides. Tööstusriikide uimastinõudluse vähendamine on olnud ebaefektiivne ning oopiumi- ja heroiniitarbijate koguarv on viimase kümne aasta jooksul püsinud ühel tasemel.
169. Konfliktide ajal ja nende lõppedes on organiseeritud kuritegevusega tegeldud liiga detsentraliseeritult ja killustatult. Sõjajärgsel perioodil püüavad sõjas sõdinud kasutada ära sõja ajal omandatud kuritegelikke sidemeid ja teadmisi, vähendades

sellega rahvusvahelise rahuloova tegevuse mõju. Juurdunud korrupsioon, kuritegevuses vägivalda kasutamine ja tihedad sidemed kuritegelike ettevõtmete ja poliitiliste juhtide vahel takistavad õigusriigi arengut ja efektiivsete riigiinstitutsioonide loomist. Rahvusvaheline tegevus relvakaubanduse piiramisel on olnud ebapiisav ja sanktsioone viiakse ellu ebarahuldavalt.

170. Organiseeritud kuritegevus põhineb üha enam paindlikel kuritegelikel võrkudel, mitte aga formaalsetel hierarhiatel. Selline ülesehitus muudab kurjategijad mitmekülgeks, paindlikuks, vähemärgatavaks ja pikal perioodil tegutsevaks. 1990. aastatel hakkasid organiseeritud kuritegevust iseloomustama kuritegelike võrkude vahelised sidemed ehk võrkude võrgustiku loomine. Nende võrgustike tegutsemise kiirus paistab riikide kohmaka teabevahetuse ning kuritegude eeluurimisel ja süüdimõistmisel tehtava vähese koostöö taustal teravalt silma.

B. Valmistumine ennetavaks tegevuseks

171. Organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemiseks on vaja paremaid rahvusvahelisi regulatsioone jameetmeid ning rohkem püüdlusi suurendada õigusriigi valdkonnas riikide suutlikkust. Samuti on vaja kooskõlastatud tegevust inimkaubanduse tõkestamiseks.

1. Paremad rahvusvahelised regulatsioonid ja meetmed

172. Mitmed viimasel ajal vastuvõetud rahvusvahelised konventsioonid annavad riikidele võimaluse teha tihedamat koostööd. Nende konventsioonidega ei ole ühinenud aga kõik maailma riigid ning nendega ühinenud riigid ei täida ega järgi neid vajalikus ulatuses. On vaja luua mehhanismid, mille abil saaks jälgida liikmesriikide poolt võetud kohustuste täitmist ning selgitada välja ja parandada seadusandlikud ja institutsioonilised puudused. Organiseeritud kuritegevusele antava kollektiivse vastuse jõud sõltub rahvusvahelistest lepingutest koosneva õiguskeskkonna konsolideerimisest ja tugevdamisest. Rohkem kui pooled ÜRO liikmesriikidest ei ole seni allkirjastanud või ratifitseerinud 2000. aasta ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastast konventsiooni ja 2003. aasta ÜRO korrupsioonivastast konventsiooni või andnud küllaldaselt vahendeid nende konventsioonide ja protokollide sätete täitmise jälgimiseks. **Liikmesriigid, kes ei ole neid konventsioone ja protokolle allkirjastanud või ratifitseerinud või andnud vahendeid nende täitmise jälgimiseks, peaksid seda tegema ning kõik liikmesriigid peaksid toetama ÜRO narko- ja kuritegevuse büroo tööd selles valdkonnas.**
73. Organiseeritud kuritegelikud rühmitused liiguvad vabalt üle riigipiiride. See takistab õiguslast koostööd. **Liikmesriigid peaksid looma keskuse, mis vahendaks asitõendite vahetamist liikmesriikide kohtuasutuste vahel, prokuratuuride õigusküsimustes vastastikku osutatavat abi ning väljaandmistootluste menetlemist.**
174. Erinevalt terroristidest on kurjategijate motiiviks rahaline kasu. Ainus strateegia organiseeritud kuritegevuse nõrgendamiseks on likvideerida rahapesu. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse kasum on aastas 500 miljardit dollarit, mõne allika hinnangul koguni sellest kolm korda rohkem. 2000. aastal pesti

raha 500 miljardi kuni 1,5 triljoni dollari väärtuses. Vaatamata nende summade suurusele ning sellele, et see tugevdab organiseeritud kuritegevust, ei ole paljudel riikidel rahapesu vastaseid õiguslikke regulatsioone. Pangasaladuste valimatu hoidmine ja turvaliste rahapeidukohtade kiire teke takistavad endiselt suuresti selle probleemi lahendamist. **Peaassamblee peaks läbi rääkima ja seejärel sõlmima rahvusvahelise rahapesuvastase konventsiooni.**

175. Organiseeritud kuritegevuse kõige julmem vorm on inimkaubandus ning kõik liikmesriigid peaksid otsustavalt sellele vastu astuma. **Liikmesriigid peaksid allkirjastama ja ratifitseerima protokolli inimestega, eelkõige naiste ja lastega kauplemise takistamiseks, sellise kauplemise vastu võitlemiseks ja selle eest karistamiseks ning protokolli osalisriigid peaksid võtma kõik protokolli efektiivseks rakendamiseks vajalikud meetmed.**
176. Selleks et tagada inimkaubanduse ohvritele päritolu-, transiidi- ja sihtkohariikides kaitse ja toetus, peaks ÜRO senisest rohkem soodustama riikide ja rahvusvaheliste õiguskaitseorganite vahelist tehnilist koostööd. Eelkõige peaksid ÜRO narko- ja kuritegevuse büroo ning Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) agressiivselt edendama naiste ja laste õigusi, lõimima oma programmidesse konkreetseid nende abistamiseks ettenähtud strateegiad ja aitama kaitsta neid inimkaubanduse ohvriks sattumise eest.

2. Riikide parem suutlikkus

177. Rahvusvaheliste õigusnormide aeglane rakendamine tuleneb mõnel juhul ka riikide endi suutlikkuse piiratusest. Selle probleemi lahendamiseks on rahvusvahelised organisatsioonid, kellest kõige tuntum on ÜRO narko- ja kuritegevuse büroo, käivitanud tehnilise abi ja koolitusprogrammid efektiivsete siseriiklike õiguskaitse- ja kohtuinstiitutsioonide loomiseks. Selle jaoks on aga eraldatud liiga vähe ressursse. **ÜRO peaks looma töökindla mehhanismi õigusriiki toetavate võimete arendamiseks.** Piirkondlikud organisatsioonid ja riikidevahelised finantsinstitutsioonid peaksid selles tegevuses aktiivselt osalema.

VIII. Sanktsioonide roll

178. Ennetaval tegelemisel rahvusvahelise rahu ja julgeoleku ohtudega on sanktsioonide rakendamine väga tähtis, kuigi mitte täiuslik vahend. Sanktsioone kasutatakse olukorras, kui riigid, üksikisikud või mässuliste rühmitused rikuvad rahvusvahelisi õigusnorme ning kui nende normide rikkumisele reageerimata jätmine vähendaks nende normide tähtsust, julgustaks teisi neid rikkuma või kui seda tõlgendatakse nende rikkumistega nõustumisena.
179. Sihipäraseid sanktsioone (finants-, reisi-, lennundus- või relvaembargod) saab kasutada, kui soovitakse avaldada survet liidritele ja eliidile nõnda, et sanktsioonide humanitaarsed tagajärjed oleksid minimaalsed, see on vähem kulukas alternatiiv teistele võimalustele ning neid on võimalik kohandada konkreetsetele oludele. Ka kõige tagasihoidlikumad sanktsioonid (kaasa arvatud spordiembargod), kui need isoleerivad rahvusvaheliste õigusnormide ja -aktide rikkujaid, võivad edastada

olulise sümboolse sõnumi. Sanktsioonidega ähvardamine võib olla võimas heidutus- ja ennetusvahend.

180. Julgeolekunõukogu peab tagama, et sanktsioonide rakendamine ja täitmine oleks tulemuslik:
- a) Julgeolekunõukogu peaks sanktsioone, kaasa arvatud relvaembargosid kehtestades alati looma nende täitmise jälgimiseks mehhanismi ning andma sellele ülesannete kvaliteetseks ja tõsiseltvõetavaks täitmiseks vajalikud volitused ja pädevuse. Nende mehhanismide elluviimiseks tuleb eraldada selleks vajalikud eelarvelised vahendid;
 - b) Selleks et riigid saaksid sanktsioone jõustada, peaks Julgeolekunõukogu sanktsioonidega tegelevaid komiteesid rakendama välja töötama selgemaid juhiseid ja aruandlusnõudeid ning parandama nende üksikisikute ja ühenduste, kelle vastu sanktsioonid on suunatud, nimekirjade haldamise korda;
 - c) Selleks et peasekretär saaks Julgeolekunõukogule koostada analüüse sellest, kuidas suurendada sanktsioonide mõju ja koordineerida paremini nende elluviimist, peaks peasekretär nimetama ametisse nende ülesannete täitmiseks vajalike vahenditega varustatud kõrgema ametniku. See ametnik peaks toetama tegevust, mis võetakse ette selleks, et sanktsioonid saaksid täpselt täidetud, selgitama välja tehnilise abi vajadusi ja neid koordineerima ning tegema soovitusi mis tahes muudatuste kohta, mida on vaja sanktsioonide tulemuslikkuse parandamiseks;
 - d) doonorriigid peaksid sanktsioonide toimimiseks eraldama rohkem ressursse, et liikmesriigid tugevdaksid oma juriidilist, halduslikku ning poliitilist ja piirikontrollisuutlikkust. Need suutlikkusloome meetmed peaksid püüdma parandada konfliktipiirkondades toimuva lennuliikluse tõkestamise tegevust;
 - e) Julgeolekunõukogu peaks isikute vastu, kes on tõestatult korduvalt rikkunud sanktsioonikorda, kehtestama uued tõsisemad sanktsioonid;
 - f) peasekretär peaks Julgeolekunõukoguga konsulteerides looma kontrollimehhanismi, millega jälgitaks sanktsioonidega seotud haldustegevust ja administreerimist.
181. Sanktsioonidega tegelevad komiteed peaksid parandama humanitaarsetel põhjustel erandite tegemise korda ning suutma pidevalt hinnata sanktsioonide mõju humanitaarsele keskkonnale. Julgeolekunõukogu peaks edaspidi püüdma vähendada sanktsioonide tagajärjel tekkivaid humanitaarseid probleeme.
182. Kui sanktsioonid kehtestatakse muu hulgas üksikisikute või ühenduste vastu, peaksid sanktsioonidega tegelevad komiteed kehtestama korra, kuidas vaadatakse läbi nende isikute või ühenduste kaebused, kes väidavad, et nad on alusetult sellistesse nimekirjadesse lülitatud.

3.osa

Kollektiivne julgeolek ja
jõu kasutamine

3. osa

Kollektiivne julgeolek ja jõu kasutamine

Kokkuvõte

Mis saab siis, kui rahumeelne ennetus ebaõnnestub? Kui ükski eespool kirjeldatud ennetav abinõu ei suuda peatada sõja ja kaose puhkemist? Kui kauged ohud muutuvadki vahetuteks ohtudeks? Või kui vahetud ohud muutuvad tegelikeks ohtudeks? Või kui oht, mis ei ole vahetu, saab kõigele vaatamata vägagi tõeliseks ja ükski abinõu peale sõjalise jõu kasutamise ei näi suutvat seda peatada?

Järgnevalt vaadeldakse olukordi, kus kollektiivse julgeoleku tõhusaks tagamiseks võib minna vaja sõjalist jõudu, käsitledes kõigepealt rahvusvahelise õiguse reegleid, millest, kui me ei taha, et valitseks anarhia, tuleks kõigi sõja alustamist puudutavate otsuste puhul lähtuda. Vahet tuleb teha situatsioonidel, kus riik väidab, et tegutseb enesekaitse motiividel; situatsioonidel, kus riik kujutab endast ohtu teistele riikidele; ja situatsioonidel, kus oht on eeskätt riigisene ja küsimus on kohustuses kaitsta riigi enda elanikke. Me usume, et õigesti mõistetuna ja kohaldatuna seisab ÜRO põhikiri kõikidel nimetatud juhtudel oma ülesannete kõrgusel: selle artikli 51 oma niigi üldtuntud sisuga ei vaja ei laiendamist ega piiramist ja VII peatükk annab ÜRO Julgeolekunõukogule piisavad volitused, et tegelda igat laadi ohtudega, mis võivad riike ähvardada. Me ei pea Julgeolekunõukogule kui rahvusvahelise seaduse ja võimu allikale otsima alternatiive, vaid panema ta senisest paremini tööle.

See, et seaduse järgi *võib* jõudu kasutada, ei tähenda alati, et seda tööpoolest kasutada *tuleks*. Me esitame kogumi juhiseid – seaduslikkuse viis kriteeriumi –, mida Julgeolekunõukogu (ja igauks, kes on seotud seda laadi otsuste tegemisega) peaks alati arvesse võtma, kui on vaja otsustada, kas lubada kasutada sõjalist jõudu. Nimetatud juhiste (ohu tõsidus, põhjendatud eesmärk, viimane abinõu, proportsionaalsed vahendid ja eelhinnang tagajärgedele) kasutuselevõtmine ei tähenda paugupealt kooskõlastatud otsuste tegemist, peaks aga tunduvalt parandama võimalusi jõuda rahvusvahelise konsensuseni küsimustes, mis viimasel ajal on põhjustanud sügavaid lahkheliseid.

Järgnevalt käsitletakse ka muid relvastatud konfliktide ajal ja järel tekkivaid olulisi probleeme, sealhulgas rahu jõustamiseks, rahuvalveks ja rahu kindlustamiseks ning tsiviilelanike kaitseks vajaminevaid vahendeid. Keskne ning ikka ja jälle korduv teema on vajadus suurendada kogu rahvusvahelise üldsuse, ühtviisi nii arenenud riikide kui ka arengumaade valmisolekut eraldada operatsioonideks sõjalisi vahendeid ja neid seejärel ka toetada. Tühje sõnu teha on liigagi lihtne: toimiv, tõhus ja õiglane kollektiivse julgeoleku süsteem nõuab aga reaalseid tegusid.

IX. Jõu kasutamine: reeglid ja juhtnõõrid

183. ÜRO põhikirja koostajad tunnistasid, et jõu kasutamine võib olla vajalik “rahu ähvardavate ohtude ärahoidmiseks ja kõrvaldamiseks ning agressiooni või muude rahurikkumiste mahasurumiseks”. Seaduse kohaselt ja õigustatult rakendatav sõjaline jõud on iga toimiva kollektiivse julgeoleku süsteemi oluline osa, mõistetagu

sega siis meie paremal äranägemisel kas traditsioonilise kitsa määratluse järgi või laiemalt. Kuid vähesed tänapäevased poliitikaküsimused tekitavad rohkem probleeme või on seotud kõrgemate panustega kui sõjalise jõu kasutamise põhimõtted ja nende rakendamine konkreetsetel juhtudel.

184. Rahu ja stabiilsuse säilitamine maailmas sõltub suuresti sellest, kas on olemas ülemaailmne kokkulepe ja nõusolek selle kohta, millistel juhtudel on jõu rakendamine nii seaduslik kui ka õigustatud. Kui üks nimetatud tingimustest on täidetud, teine aga mitte, mõjub see rahvusvahelisele õiguskorrale alati nõrgestavalt, asetades nii riigi kui ka inimeste julgeoleku veelgi suuremasse ohtu.

A. Seaduslikkuse küsimus

185. ÜRO põhikirja artikkel 2.4 keelab liikmesriikidel selgesõnaliselt kasutada üksteise vastu jõudu või ähvardada üksteist jõu kasutamisega, nähes ette ainult kaks erandit: enesekaitse artikli 51 kohaselt ja sõjaliste meetmete kasutamise Julgeolekunõukogu loal olukorras, kui on tegemist "ohuga rahule, rahu rikkumisega või agressiooniga" VII peatüki kohaselt (ja selle laiendamisega piirkondlikele organisatsioonidele VIII peatüki kohaselt).
186. ÜRO olemasolu esimese 44 aasta jooksul rikkusid liikmesriigid neid reegleid sageli, kasutades sõna otseses mõttes sadu kordi sõjalist jõudu. Sealjuures võttis halvatud Julgeolekunõukogu vastu vaid üksikud põhikirja VII peatükist lähtuvad resolutsioonid ning artiklit 51 sai õigustusena kasutada üsna harva. Pärast külma sõja lõppu soovitakse aga rohkem näha sellist rahvusvahelist süsteemi, mis lähtuks õigusriigi põhimõtetest. Põhimõte, mille kohaselt julgeolek on kõige paremini tagatud jõudude tasakaalu tulemusel või üheainsa – kas või heatahtlike motiividega – supervõimu abil, ei ole võitnud rahvusvaheliselt erilist poolehoidu.
187. Püüdes aga kohaldada põhikirja selgeid põhimõtteid, kerkivad esile kolm iseäranis rasket praktilist küsimust: esiteks, mida teha, kui riik pretendeerib õigusele anda enesekaitseks ennetav sõjaline löök niisuguse ohu korral, mis ei ole vahetus läheduses; teiseks, mida teha, kui riik kujutab endast tegelikku või võimalikku välist ohtu teistele riikidele või rahvastele tema piiride taga, kuid Julgeolekunõukogus ei jõuta kokkuleppele, mida sellisel juhul ette võtta; kolmandaks, mida teha, kui oht on eeskätt riigisisene ja ähvardab riigi enda rahvast.

1. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja artikkel 51 ja enesekaitse

188. Nimetatud artikli sõnastus on piirav: "Relvastatud kallaletungi puhul organisatsiooni liikmele ei piira käesolev põhikiri mingil määral võõrandamatut õigust individuaalsele või kollektiivsele enesekaitsele, kuni Julgeolekunõukogu ei võta rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks vajalikke meetmeid." Ammu paika pandud rahvusvahelise õiguse kohaselt võib ohtu sattunud riik kasutada sõjalisi meetmeid, kui ähvardav kallaletung on vahetult lähedal, seda ei ole võimalik ära hoida muude vahenditega ja astutavad sammud on võrdelised ohu tõsidusega.

Probleemid kerkivad juhul, kui kõnealune oht ei ole vahetus läheduses, kuid on väidetavalt siiski reaalne: näiteks tuumarelva valmistamiseks vajalike võimete ja vahendite omandamine väidetavalt vaenulike kavatsustega.

189. Kas riik võib Julgeolekunõukogu poole pöördumata pretendeerida niisuguses olukorras õigusele tegutseda enesekaitseks mitte üksnes sõjaliselt ennetavate (vahetu või lähedaloleva ohu vastu), vaid ka tavapärase ennetavate meetmetega (kaugema ohu vastu)? Need, kes vastavad jaatavalt, väidavad, et mõnede ohtude (näiteks tuumarelva omavad terroristid) tekitatav kahju on nii suur, et riskida ja oodata, et need ohud muutuksid vahetuteks ohtudeks, ei ole lihtsalt võimalik, ja mida varem tegutseda, seda väiksem on kahju (näiteks hoitakse ära tuumakonflikt või radioaktiivse tolmu vallandumine tuumareaktori hävimisel).
190. Lühidalt öeldes, kui ennetavate sõjaliste meetmete rakendamiseks on häid põhjendusi, mida toetab piisav hulk tõendusmaterjali, tuleb need esitada Julgeolekunõukogule, kes võib seejärel anda loa selliste meetmete rakendamiseks. Kui sellist luba ei saada, peaks loomuldasa olema aega otsida võimalusi teiste strateegiate, sealhulgas veenmise, läbirääkimiste, heidutuse ja ohjeldamise rakendamiseks – ning seejärel taas kaaluda sõjaliste sammude vajadust.
191. Neile, kelles selline vastus rahulolematust tekitab, peab ütleva, et tajutavaid hädahoite tulvil maailmas satuksid ülemaailmne kord ja jätkuvalt selle aluseks olev mittesekkumispoliitika lihtsalt liiga suurde ohtu, kui lisaks kollektiivselt heakskiidetud meetmetele aktsepteerida ka ühepoolsete ennetavate meetmete seadustamist. Kui ühele antakse luba nii toimida, antakse sellega luba kõigile.
192. **Me ei poolda artikli 51 ümberkirjutamist ega selle tõlgenduse muutmist.**

2. ÜRO põhikirja VII peatükk ja välised ohud

193. Juhul kui riik kujutab endast ohtu teistele riikidele, inimestele oma piiride taga või rahvusvahelisele korrale üldse, on VII peatüki sõnastus piisavalt üldine ja seda ka tõlgendatakse piisavalt üldiselt, et Julgeolekunõukogul oleks võimalik heaks kiita sunniabinõusid, sealhulgas riikide vastu rakendatavaid sõjalisi meetmeid, kui Julgeolekunõukogu loeb seda "vajalikuks, et säilitada või taastada rahvusvaheline rahu ja julgeolek". See kehtib ohtude korral, mis on olemas hetkel, ähvardamas peatselt või kaugemas tulevikus, seotud riigi enda tegevusega või muude jõududega, kellele riik varjupaika või toetust annab, ning ei olene sellest, kas tegemist on teo või tegevusetusega, tegeliku või võimaliku vägivallaaktiga või lihtsalt Julgeolekunõukogu autoriteedi kahtluse alla seadmiseiga.
194. Tuleb rõhutada, et probleemid, millest oli juttu seoses sõjalise jõu ennetava kasutamise seaduslikkusega artikli 51 järgse enesekaitse korral, ei pea paika VII peatüki kohaselt lubatud kollektiivsete meetmete puhul. 21. sajandi maailmas on rahvusvahelisel üldsusel põhjust tunda muret terroriste, massihävitusrelvi ja vastutustundetuid riike ning veel muidki tegureid hõlmavate košmaarsete stsenaariumide realiseerumise pärast, mis võivad anda õigustuse kasutada jõudu mitte üksnes vastuabinõuna, vaid ennetavalt ja enne, kui varjatud oht jõuab ähvardavalt lähedale. Küsimus ei ole selles, kas niisuguseid meetmeid võib kasutada

või mitte: võib küll, ja ÜRO Julgeolekunõukogu kui rahvusvahelise üldsuse kollektiivse julgeoleku eestkõneleja võib seda teha igal ajal, kui rahvusvaheline rahu ja julgeolek on tema hinnangul ohus. Julgeolekunõukogu peaks olema valmis tegutsema nendes küsimustes tunduvalt varem, astudes otsustavaid samme senisest kiiremini.

195. Jättes kõrvale seaduslikkuse argumendi, tekib ikkagi probleem, kas niisugused ennetavad meetmed on mõistlikud või õigustatud ja kas neid ikka tuleks võtta. Esmatähtis on aga küsimus, kas kõnealuse ohu reaalsuse kohta on usaldusväärseid tõendeid (st tõendeid nii kasutadaolevate võimete ja vahendite kui ka kindla kavatsuse kohta) ning kas sõjalised sammud on antud olukorras ainsad mõeldavad sammud. Need küsimused leiavad käsitlemist edaspidi.
196. Võib-olla jäävad mõned riigid alati seisukohale, et nad on vastutavad oma kodanike ees ja kui neil on võimalus teha, mida nad vajalikuks peavad, nad ka seda teevad, laskmata end segada Julgeolekunõukogu kollektiivsetest piirangutest. Kuid olgugi et seesugune seisukoht võis olla mõistetav külma sõja päevil, mil ÜRO ei suutnud ilmselgelt käituda tõhusa kollektiivse julgeoleku süsteemina, on maailm nüüd muutunud ja ootused seaduskuulekusele tunduvalt kõrgemad.
197. Üks põhjus, miks riigid tahavad võib-olla Julgeolekunõukogust mööda minna, on usalduse puudumine selle otsuste kvaliteedi ja erapooletuse vastu. Julgeolekunõukogu otsused on korduvalt olnud kõike muud kui järjekindlad, kõike muud kui veenvad ja kaugeltki mitte vastavad riikide ja inimeste vägagi reaalsele julgeolekuvajadustele. Julgeolekunõukogu alandamine teovõimetuks ja tähtsusetuks organiks ei ole aga lahendus: organisatsioon vajab sisemist tuge, et ennast reformida, sealhulgas kasutades selleks ka käesolevas aruandes soovitatud meetodeid.
198. ÜRO põhikirja VII peatükk annab Julgeolekunõukogule täisvolitused, et leida lahendus kõikidele riikide julgeolekut ähvardavatele ohtudele. Me ei pea Julgeolekunõukogule kui rahvusvahelise seaduse ja võimu allikale otsima alternatiive, vaid panema ta senisest paremini tööle.

Siseasjadesse mitte-sekkumise põhimõtet ei tohiks kasutada õigustusena genotsiidi või rahvusvahelise humanitaarõiguse ulatusliku rikkumise või massilise etnilise puhastuse korraldamise eest vastutusest pääsemiseks.

3. ÜRO põhikirja VII peatükk, riigisisised ohud ja kohustus kaitsta inimesi

199. Olukord, mille puhul on vajadus kaitsta inimesi massilise hävitustöö eest, võiks leida ÜRO põhikirjas tunduvalt selgemat käsitlemist. Põhikiri "kinnitab küll usku põhilistesse inimõigustesse", ei tee aga suurt midagi nende kaitsmiseks, ning artikli 2 lõige 7 keelab sekkumise „küsimustesse, mis kuuluvad loomu poolest riikide enda pädevusse”. Selle tulemuseks on rahvusvahelise üldsuse seas aastaid tagasi alanud vaidlused, mis on peetud nende vahel, kes rõhutavad „õigust sekkuda” inimeste enda põhjustatud katastroofidesse, ja nende vahel, kes väidavad, et vaatamata ÜRO põhikirja VII peatükist tulenevale õigusele "säilitada või taastada rahvusvaheline julgeolek", on

Julgeolekunõukogul keelatud anda luba sunnimeetmete kasutamiseks suveräänsete riikide vastu, hoolimata sellest, mis iganes ka nende piirides ei toimuks.

200. Genotsiidi vältimise ja karistamise konventsiooniga (genotsiidikonventsioon) leppisid riigid kokku, et genotsiid on rahvusvahelise õiguse kohaselt kuritegu olenemata sellest, kas see pannakse toime rahu- või sõjaajal, ning kohustusid seda vältima ja selle eest karistama. Sellest ajast mõistetakse, et genotsiid, ükskõik kus see ka ei toimuks, ähvardab kõikide julgeolekut ja on täiesti lubamatu. Riikide siseasjadesse mittesekkumise põhimõtet ei tohiks kasutada õigustusena genotsiidi või muude julmuste, nagu rahvusvahelise humanitaarõiguse ulatuslik rikkumine või massiline etniline puhastus, korraldamise eest vastutusest pääsemiseks ning neid asjaolusid võib täiesti põhjendatult lugeda ohuks rahvusvahelisele julgeolekule, millele peaks järgnema Julgeolekunõukogu sekkumine.
201. Humanitaarkatastroofid Somaalias, Bosnias ja Hertsegoviinas, Rwandas, Kosovos ja nüüd Sudaanis Darfuris ei ole juhtinud tähelepanu mitte suveräänsete riikide valitsuste puutumatusel, vaid nende vastutusele nii oma rahva kui ka rahvusvahelise üldsuse ees. Järjest rohkem jõutakse äratundmisele, et kui inimestele toovad kannatusi muidu välditavad katastroofid, nagu massimõrvad ja -vägistamised, sunniviisilise väljasaatmise ja terrorismi teel toimiv etniline puhastus ning sihilik näljutamine ja haiguspuhangute tekitamine, ei saa rääkida riikide „õigusest sekkuda”, vaid *iga* riigi „kohustusest kaitsta”. Järjest rohkem ollakse nõus ka sellega, et kuna suveräänsete riikide valitsuste esmane kohustus on oma kodanikke niisuguste katastroofide eest kaitsta, siis juhul, kui nad ei suuda või ei taha seda teha, peaks selle kohustuse enda peale võtma rahvusvaheline üldsus, millega peaks kaasnema vägivalda ennetamine ja vajadusel sellele vastu astumine ning purustatud ühiskonna üles ehitamise kohustus. Vägivallale tuleks teha lõpp vahendamist ja teisi abinõusid kasutades ning saates inimeste kaitseks kohale humanitaar-inimõiguste ja politseimissioone. Sõjalist jõudu tuleks kasutada vaid viimase abinõuna.
202. Siiani ei ole Julgeolekunõukogu eriti järjekindlalt ega tõhusalt suutnud selliste juhtumitega tegelda. Sageli on nõukogu asunud tegutsema liiga hilja, liiga kõhklevalt või üldse mitte tegutsenud. Kuid vähehaaval on nii Julgeolekunõukogu kui ka laiem rahvusvaheline üldsus hakanud mõistma, et lähtudes VII peatüki sätetest ja järgides normiks kujunevat kollektiivse rahvusvahelise kaitse kohustust, võib Julgeolekunõukogu suuremahulise siseriikliku ülekohtu korral ja kui ta on valmis väitma, et “rahvusvaheline rahu ja julgeolek on ohus”, igal juhul anda loa sõjaliseks sekkumiseks. Kui tegemist on rahvusvahelise õiguse rikkumisega, ei ole see kuigi raske.
203. **Me kiidame heaks kujuneva normi, mille kohaselt rahvusvahelisel üldsusel on kollektiivne kohustus kaitsta inimest. Selleks annab Julgeolekunõukogu genotsiidi ja muude massiliste tapmist, etnilise puhastuse või rahvusvahelise humanitaarõiguse jämeda rikkumise korral ja juhul, kui suveräänsete riikide valitused ei ole suutnud või tahtnud neid sündmusi ära hoida, viimase abinõuna loa sõjaliseks sekkumiseks.**

B. Õigustatuse küsimus

204. Globaalse kollektiivse julgeoleku süsteemi, nagu iga teiseigi õiguskorra tulemuslikkus ei sõltu lõppude lõpuks mitte üksnes otsuste seaduslikkusest, vaid ka sellest, kui õigustatuks neid peetakse – sellest, kas need põhinevad vankumatutel tõenditel ja on nii moraalselt kui ka õiguslikult põhjendatud.
205. Et temaga arvestataks ja temast vajalikul määral lugu peetaks, millela ei ole võimalik olla kollektiivse julgeoleku süsteemi juhtorgan, peavad Julgeolekunõukogu kõige tähtsamad ja mõjukamad otsused, need mis on seotud inimestega, olema kvaliteetsemad, paremini põhjendatud ja ka paremini edastatud. Jõu kasutamist lubavate või keelavate otsuste puhuks peaks Julgeolekunõukogu eeskätt vastu võtma juhised ja nendest otsuste kujundamisel süstemaatiliselt lähtuma; kõigepealt ei tule lahendada küsimust, kas jõudu *saab* seaduslikult kasutada, vaid kaaluda, kas tervest mõistusest lähtudes *tuleks* seda tõepoolest teha.
206. Meie esitatud juhised ei vii selleni, et neid järgides ettevalmistatud otsused oleksid automaatselt rakendatavad. Nende vastuvõtmise mõte ei ole kindlustada, et alati jõutaks objektiivselt parima tulemuseni. Eesmärgiks on pigem teha nii, et Julgeolekunõukogu jõuab küsimuses, kas kasutada sunniabinõusid, sealhulgas sõjalist jõudu, konsensusele ning suurendada rahvusvahelist toetust Julgeolekunõukogu otsustele ja vähendada võimalusi, et üksikud liikmesriigid saavad Julgeolekunõukogust mööda minna.
207. **Kaaludes, kas lubada või kiita heaks sõjalise jõu kasutamine, peaks Julgeolekunõukogu alati – olenemata muudest arvestatavatest asjaoludest – lähtuma vähemalt viiest sellise sekkumise põhjendatuse kriteeriumist:**
- ohu tõsidus*. Kas riigi või inimeste julgeolekut ähvardav oht ja sellest tulenev kahju on piisavalt selge ja tõsine ning sellise iseloomuga, et õigustab *prima facie* sõjalise jõu kasutamist? Kas riigisisese ohu korral on tegevust juba toimuva või peatselt algava genotsiidi või muude massiliste tapmist, etnilise puhastuse või rahvusvahelise humanitaarõiguse jämeda rikkumisega?
 - põhjendatud eesmärk*. Kas kavatsetava sõjalise sekkumise esmaseks eesmärgiks on, olenemata muudest seonduvatest eesmärkidest või motiividest kindlalt kõnealuse ohu peatamine või tõrjumine?
 - viimane abinõu*. Kas kõik mittesõjalised võimalused kõnealuse ohu kõrvaldamiseks on ammendatud ja kas on küllaldaselt põhjust arvata, et muudest meetmetest ei ole kasu?
 - proportsionaalsed vahendid*. Kas kavatsetava sõjalise sekkumise ulatus, kestus ja jõulisus on see, mis on minimaalselt vajalik kõnealuse ohu kõrvaldamiseks?
 - eelhinnang tagajärgedele*. Kas on põhjust arvestada, et sõjaline sekkumine on kõnealuse ohu kõrvaldamisel tulemuslik ja tegevuse tagajärjed ei osutu tegevusetuse tagajärgedest hullemaks?

208. Eespool nimetatud juhised sõjalise jõu kasutamise lubamiseks peaksid olema Julgeolekunõukogu ja Peaassamblee deklaratiivse iseloomuga resolutsioonide osa.
209. Meie arvates oleks väga kasulik, kui ka üksikud liikmesriigid, olenemata sellest, kas nad on või ei ole Julgeolekunõukogu liikmed, annaksid neile juhistele oma nõusoleku.

X. Rahu jõustamine ja rahuvalve

210. Kui Julgeolekunõukogu võtab vastu otsuse lubada kasutada jõudu, tekib küsimus, mis võimalused on tal selle otsuse elluviimiseks. Viimastel aastatel on rahu tagamise eesmärgil sõjalise jõu kasutamist lubavad otsused antud täitmiseks mitmerahvuselistele vägedele. ÜRO mudrites ja ÜRO otsese juhtimise all sinikiivrites rahuvalvajaid on, juhul kui konflikti osapooled on nõustunud vägede sissetoomisega, kasutatud kõige sagedamini selleks, et toetada rahulepingu sätete elluviimist ja kontrollida relvarahujärgset eraldusjoont.
211. Sekkumiseks vajaminevate vahendite teemalise arutelu on teinud segaseks tendents käsitleda rahuvalvetegevust kui "VI peatüki järgseid operatsioone" ning rahujõustamistegevust kui "VII peatüki järgseid operatsioone" – mis tähendab, et esimest teostatakse osapoolte kokkuleppel, teist aga sunnimeetmete alusel. Sama pinnapealset kiirmeetodit kasutatakse sageli ka, kui soovitakse operatsioone, kus relva jõudu võib kasutada ainult enesekaitseks, eristada operatsioonidest, kus selline piirang ei kehti.
212. Mõlemad on mingil määral eksitavad. Operatsioonidel, kus jõu kasutamine on algusest peale missiooni lahutamatu osa (näiteks piiriülese invasiooni või massilise vägivalda puhul, mille lahendamiseks on viimasel ajal antud mandaat mitmerahvuselistele vägedele), ja operatsioonidel, mille puhul on alust arvata, et jõudu ei ole üldse vaja kasutada (näiteks traditsioonilised rahuvalveoperatsioonid relvarahu kontrollimiseks või rahulepingute elluviimiseks, mille puhul on endiselt tavaks kasutada sinikiivreid), on vahe.
213. Siiski on mõlemat tüüpi operatsioonideks vaja Julgeolekunõukogu luba ning (välja arvatud artikli 51 järgsed olukorrad, milles viidatakse enesekaitsele) nüüd on saanud tavaks, et nii rahuvalve- kui ka rahujõustamisoperatsioonidele antakse mandaat VII peatüki alusel (kuigi üksusi eraldavad riigid seda alati heaks ei kiida). Sellise lähenemise aluseks on eeldus, et ka kõige soodsam keskkond võib muutuda probleemseks – kui pahatahtlikud jõud ei pea kinni rahulepingust ja seavad ohtu tsiviilisikuid – ning seetõttu on soovitatav olla täiesti kindel vägede valmisolekus vajadusel jõudu kasutada. Teisalt võib VI ja VII peatüki alusel antud mandaatide vahel kindla vahe tegemine olla liialdatud: ei ole kahtlust, et VI peatüki alusel (seega ilma õiguseta kasutada sunnimeetodeid) toimuvatel rahuvalveoperatsioonidel on õigus kasutada jõudu enesekaitseks ning üldise arusaama kohaselt laieneb see õigus "operatsiooni kui terviku kaitsele".

214. Ükskõik missuguse ülesehituse või ülesandega vägede missioonile saatmise puhul, on suurim väljakutse tagada, et neil oleks a) asjakohane, selge ja arusaadav mandaat, mis on kohaldatav kõigis vähegi ettenähtavates muutuvates olukordades, ning b) kõik selle mandaadi täielikuks rakendamiseks vajalikud vahendid.
215. Nõudlus isikkoosseisu järele, kes oleks suuteline osalema nii täieulatuslikes rahujõustamisoperatsioonides kui ka rahuvalveoperatsioonides, on suurem kui pakkumine. 2004. aasta lõpul oli 16 eri missioonil kogu maailmas üle 60 000 rahuvalvaja. Kui rahvusvaheline tegevus mitme pikaajalise Aafrikas toimuva sõja lõpetamiseks jätkub, kasvab varsti tunduvalt ka selleks vajaminevate rahuvalvajate hulk. Kui kasutada oleva isikkoosseisu arv ei suurene vastavalt nõudlusele, võivad korduda mõned ÜRO rahuvalvet 1990. aastatel tabanud läbikukkumised.
216. Praegu on kogu maailmas vägede eraldamisel takistuseks asjaolu, et paljude riikide relvajõud on endiselt üles ehitatud vastavalt külma sõja aegsetele ülesannetele, nii et mis tahes ajal sõjalistele operatsioonidele minekus on valmis vähem kui 10% mundrikandjatest. Teiseks takistuseks on asjaolu, et vaid vähestel riikidel on olemas piisavad transpordi- ja logistilised vahendid saadavalolevate vägede operatsioonipiirkonda viimiseks ja varustamiseks. Et rahuvalve ja äärmuslikel juhtudel kasutatav rahu jõustamine saaksid ka edaspidi olla tõhusaks ja aktsepteeritavaks vahendiks kollektiivse julgeoleku kindlustamisel, peab rahuvalvajate hulk kasvama. **Suurim vastutus lasub arenenud riikidel, kes peaksid tõhusamalt tegutsema, et muuta oma juba olemasolevad väeüksused rahuoperatsioonidel kasutatavaks väekontingendiks.**
217. Selleks et tänapäeva ohtudele kiiresti ja tulemuslikult reageerida, on vaja vahendeid, millega toimetada rahuvalveks ja õiguskaitseks vajalikku isikkoosseisu ja varustust kiiresti kohale. Riigid, kellel on ülemaailmse või piirkondliku tegevusulatuslega õhu- või meretranspordi vahendeid, peaksid tegema need ÜRO-le kättesaadavaks kas tasuta või kokkulepitud tagasimaksete alusel, millega tasutakse nende vahendite ÜRO-poolse kasutamisega seotud lisakulude eest.
218. Liikmesriigid peaksid jõuliselt toetama ÜRO sekretariaadi rahuvalveosakonna tegevust, mis toetub ÜRO rahuoperatsioonide asjatundjate paneeli tööle (vt A/55/305-S/2000/809), et too suudaks selleks, et olla võimeline vajalikul kiirusel tulemuslikult sekkuma, tõhusamalt kasutama operatsioonideks ettenähtud strateegilisi varusid, valmisolekukorraldust, usaldusfonde ja muid mehhanisme.
219. Siiski ei ole tõenäoline, et ainuüksi ÜRO mehhanismidega suudetaks tagada vajalikul kiirusel tegutsemine. Me tervitame Euroopa Liidu otsust luua iseseisvad kõrgvalmidusega pataljonid, mida saab kasutada ÜRO operatsioonidel. **Teised, kes omavad kaasaegseid sõjalisi vahendeid, võiksid luua samasuguseid kuni brigaaditasandil üksusi ja anda need ÜRO käsutusse.**

Piirkondlik koostöö

220. Alates 1990. aastate keskpaigast on tekkinud suundumus korraldada mitmesuguseid piirkondlikke ja allpiirkondlikke rahuvalveoperatsioone. See annab lootust, et

rahuvalvajate ridade täiendamiseks luuakse piirkondlikud mehhanismid ja seeläbi ei kahane, vaid hoopiski kasvab ÜRO suutlikkus reageerida olukordadele, kus vajatakse sinikiivreid. Seetõttu peaksid Julgeolekunõukogu ja piirkondlikud organisatsioonid tegema tihedat koostööd ja toetama üksteist vastastikku, et kaitsta ning tagada, et piirkondlikud operatsioonid viidaks ellu vastavuses inimõiguste üldtunnustatud normidega. Seda küsimust käsitletakse allpool 4. osas.

XI. Konfliktijärgne rahu kindlustamine

A. Rahuvalvajate roll

221. Tihti on tarvis aidata luua endiste vastaste vahel usaldust ning kindlustada tavaliste inimeste turvatunnet, kes püüavad pärast konflikti taastada oma elukorraldust ja ühiskonda. Rahukõneluste vahendamine ja rahulepingu edukas elluviimine annab lootust, et katkevad paljud sõja küüsis olnud maid painavad pikaajalised vägivaldsüklid. Vahendid, mis on kulutatud rahulepingute elluviimiseks ja rahu kindlustamiseks, on parim konfliktide ärahoidmiseks tehtav investeering – kodusõja üle elanud riikides on suur oht, et see võib korduda.

Vahendid, mis on kulutatud rahulepingute elluviimiseks ja rahu kindlustamiseks, on parim konfliktide ärahoidmiseks tehtav investeering.

222. Kodusõja lõpetamiseks sõlmitud rahulepingu elluviimine on rahuvalvajate jaoks ainulaadne ülesanne. Erinevalt riikidevahelistest sõdadest nõuab rahu taastamine kodusõja puhul mitmete heidutavate julgeolekudilemmade ületamist. Kildkonnad, kes näevad rahulepingus ohtu oma huvidele, võimule või ideoloogiale, võtavad kokkulepete nurjamiseks või kahjustamiseks kasutusele vägivalda. Rahuvalve on tulutu, kui kasutatavad vahendid ja strateegia ei vasta neile püstitatud ülesannete vajadustele – nagu juhtus korduvalt 1990. aastatel, näiteks Rwandas ja Sierra Leones. Kui rahuvalveoperatsiooni ülesandeks on rahulepingu elluviimine, peab operatsioonide käsutusse antud varustus võimaldama tagasi lüüa vastutegutsevate kildkondade rünnakuid. Kriisiplaan tegutsemiseks vaenlase vastuseisu korral peaks olema operatsiooniplaani lahutamatu osa; kui operatsioonil ei ole piisavalt üksusi kallaletungile vastuseismiseks, võib see kallaletungijaid julgustada. Mõnel juhul ei ole vastuseis rahulepingule taktikaline, vaid põhimõtteline. Õppetund sellest on järgmine: inimõiguste massiliste rikkumistega seotud või neid tagant kihutavate valitsuste või mässajatega sõlmitud rahulepingutel ei ole väärtust ja neid ei ole võimalik ellu viia. Kirjeldata ei kehti rahuvalve puhul, mis toimub kõigi osapoolte nõusolekul. Neid tuleb teostada kooskõlastatult. **ÜRO peasekretär peaks soovitama ja Julgeolekunõukogu lubama vaenulike kildkondade heidutamiseks ja tagasi-tõrjumiseks kasutada selleks vajalikus suuruses üksusi.**
223. Enamikus rahuvalvega seotud olukordades on vaja tagada ka politsei- ja muude korrakaitseülesannete täitmine. Politseiüksuste liiga hiline kohaletoomine on mitmele operatsioonile mõjunud halvasti. **ÜRO-l peaks olema väike (50-100 inimest) vanempolitseinikest ja haldusametnikest koosnev korpus (üksus), kes tegeleb operatsioonidele eelhinnangu andmisega ja korraldab**

rahuoperatsioonide politseiüksuste moodustamist, ning ÜRO Peaassamblee peaks andma volitused selle loomiseks.

B. Mahukas ülesanne – rahu kindlustamine

224. Rahujõustamis- ja rahuvalvevägede kasutamisel võib küll olla otsustav tähtsus konfliktide lõpetamisel, kuid pikaajaliseks taastamistööks neist ei piisa. Tõsist tähelepanu tuleb pöörata rahu kindlustamise pikemaajalisele protsessile kogu selle mitmekesisuses; kui rahu kindlustamist ei peeta küllalt oluliseks, suureneb tõenäosus, et riigis puhkeb taas konflikt.

225. Ei ÜRO ega laiem rahvusvaheline üldsus, sealhulgas rahvusvahelised finantsinstitutsioonid, ole hästi korraldanud selliste riikide abistamist, kes on enne kodusõja puhkemist või sõjalt rahule ülemineku perioodil püüdnud kindlustada rahumeelset keskkonda. Kui rahuvalvajad riigist lahkuvad, kaob see Julgeolekunõukogu radariekraanilt. Kuigi Majandus- ja Sotsiaalnõukogu on loonud mitu *ad hoc* komiteed konkreetsete juhtumite käsitlemiseks, on tulemused olnud segased ja isegi nende komiteede eestkõnelejad tunnistavad, et neil ei ole korda läinud koguda hapra üleminekuprotsessi toetamiseks vajalikke ressursse. Vaja on ühte ainsat valitsustevahelist organit, mille ülesanne on rahu kindlustamine

Kui rahuvalvajad riigist lahkuvad, kaob see Julgeolekunõukogu radariekraanilt.

ning millel on volitused jälgida ohus olevaid riike, tagada doonorriikide, agentuuride, programmide ja finantsinstitutsioonide kooskõlastatud tegutsemine ning mobiliseerida püsiva rahu hoidmiseks vajalikud rahalised vahendid. Seda probleemi käsitletakse dokumendi neljandas osas.

226. Samamoodi tegelevad ÜRO ja rahvusvahelise üldsuse paljud eri elemendid operatsiooni piirkonnas mingis vormis rahu kindlustamisega, kuid nad töötavad liiga aeglaselt ja oma tegevust piisavalt kooskõlastamata. Tulemuslik kooskõlastamine on aga otsustava tähtsusega. Kooskõlastamissüsteemi keskmes peaksid tegutsema riikide ametivõimud, keda toetavad piirkonnas olevad ÜRO ja teised rahvusvahelised organisatsioonid. Operatsioonipiirkonnas kasutatavad jõulised abi kooskõlastamise mehhanismid, mis ühendavad valitsusi, kahepoolsetel alustel rahastajaid, rahvusvahelisi finantsinstitutsioone ja ÜRO koordinaatorit (ÜRO peasekretäri eriesindaja või alaline koordinaator), kes esindab ÜRO fonde, programme ja ametkondi, on end tulemuslikult rahu kindlustamisel tõestanud. Eriesindajal peaksid olema volitused ja juhised kõneluste pidamiseks asjaomaste pooltega, et nimetatud mehhanismid luua. Talle peaksid olema eraldatud ka ressursid kooskõlastamisülesannete tulemuslikuks täitmiseks, tagades seeläbi, et ÜRO hinnangud ja tegevus oleks kooskõlas valitsuse prioriteetidega.

227. Arvestades asjaolu, et paljudele rahuoperatsioonidele ei leidu piisavalt vahendeid, muutub veelgi olulisemaks nende vahendite otstarbekas kasutamine. Kõige tähtsam tegur, mis määrab rahuoperatsiooni edukuse, on konfliktis osalenud võitlejate demobiliseerimine. Demobiliseerimiseta ei ole võimalik kodusõda lõpetada ja muude oluliste eesmärkide, nagu demokratiseerimine, õiglus ja areng, saavutamiseks on vähe lootust. Korduvalt on aga juhtunud, et ressursside eraldajad

ei pea demobiliseerimist prioriteediks. Rahuoperatsioon peab oma ülesandeid täitma asudes olema varustatud võitlejate demobiliseerimiseks ja desarmeerimiseks vajalike ressursidega; see on rahu loomise õnnestumiseks esmatähtis. Nimetatud ülesanded tuleks missiooni ülema volitusel lülitada rahuvalveoperatsiooni hinnanguliselt planeeritud eelarvesse. **Julgeolekunõukogu peaks volitama ja Peaassamblee kinnitama desarmeerimis- ja demobiliseerimisprogrammide rahastamise hinnanguliselt planeeritud eelarvest.**

228. Kuid need programmid ei ole tulemuslikud, kui ei eraldata ressursse reintegratsiooniks ja taastamiseks. Kui nimetatud programme ei suudeta edukalt ellu viia, on tulemuseks noorte tööpuudus, kuritegelike jõukude arvukuse kasv ja vägivaldailmingud ning lõpuks konflikti taaspuhkemine. **Tuleks luua vähemalt 250 miljoni dollari suurune alaline rahutagamisfond, mida saab kasutada vastsete valitsuste kulude katmiseks ning ametkondade oluliste taastamis- ja reintegratsiooniprogrammide rahastamiseks.**
229. Turvalise keskkonna loomise kõrval on rahu kindlustamise põhiülesanne luua toimivad riiklikud institutsioonid, mis suudavad kodanikuühiskonnaga suheldes saavutada riigi õigusriigi normide kohaselt valitsemiseks üksmeele. Pikaajalist rahu kindlustamist saab tõhusalt toetada suhteliselt odavate investeeringutega politsei-, kohtu- ja õigusriigireformide kaudu tsiviiljulgeolekusse ning inimõiguste ja rahvusliku leppimise ning avaliku sektoriga seotud struktuuriloomesse. See lähenemine peaks kajastuma ÜRO, rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide ja doonorriikide poliitikas ning muutuma pikaajalise strateegia ja rahastamise prioriteediks.
230. Selleks on vaja ÜRO kohapealseid esindajaid (sealhulgas rahuvalveoperatsioonide juhid) tõsiselt toetada rahukindlustamisstrateegia laiemate, eriti õigusriiki puudutavate eesmärkide elluviimisel. Rahukindlustamise tugibüroo (vt 4. osa) loomine lahendaks selle probleemi.

XII. Tsiviilisikute kaitsmine

231. Kodusõdades ründavad võitlevad pooled karistamatult tsiviilisikuid ja abitöötajaid. Otsese vägivalda – kuulide ja pommide – tõttu langenute arv kahvatub nälja, haiguste ja tervishoiusüsteemi kokkuvarisemise tagajärjel surnute arvu kõrval. Miljonitest saavad sise- või välispagulased. Vohab inimõiguste rikkumine ja sooline vägivald.
232. Rahvusvahelise õiguse kohaselt lasub nii riikidel ja kui ka mitteriiklikel sõdivatel osapooltel esmane vastutus kaitsta tsiviilisikuid sõjakoleeduste eest. Rahvusvaheline humanitaarõigus näeb ette minimaalse nõutava kaitse ja normid, mis on relvastatud konflikti olukorras kohaldatavad enim haavatavate isikute suhtes, nagu naised, lapsed ja põgenikud, ning mida tuleb täita.
233. **Kõik võitlevad pooled peavad kinni pidama Genfi konventsioonide sätetest. Kõik ÜRO liikmesriigid peaksid alla kirjutama kõigile tsiviilisikute kaitsmisega seotud lepingutele, need lepingud ratifitseerima ja neid täitma. Niisugused lepingud on genotsiidikonventsioon, Genfi konventsioonid,**

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut ja kõik pagulastega seotud konventsioonid.

Eriti ulatuslikud rikkumised, nagu relvarühmituste tungimine põgenikelaagritesse, nõuavad rahvusvaheliselt üldsuselt, sealhulgas Julgeolekunõukogult, kindlameelset reageerimist.

234. Humanitaarabi on vahend, mis aitab valitsustel neid kohustusi täita. Selle peamine eesmärk on kaitsta tsiviilikutest ohvreid, vähendada nende kannatusi ja hoida neid konflikti ajal elus, et neil oleks sõja lõppedes võimalus oma segipaisatud elu taas järjele seada. Selle tegevuse juurde kuulub ka abi andmine. Doonorriigid peavad täielikult ja erapooletult rahastama humanitaarkaitse- ja humanitaarabioperatsioone.
235. ÜRO peasekretär on osaliselt ÜRO kõrgema pagulaste-komissari tehtud töö alusel ja valitsusväliste organisatsioonide tugeval toetusel koostanud 10 punktist koosneva tegevusprogrammi tsiviilikutega kaitsmiseks relvastatud konfliktis. Peasekretäri 10-punktilise tegevusprogrammiga peaksid arvestama kõik struktuurid – riigid, valitsusvälised ja rahvusvahelised organisatsioonid –, mis tegelevad tsiviilikutega kaitsmisega relvastatud konfliktis.
236. Nimetatud programmis tuleks erilist tähelepanu pöörata küsimusele, kuidas tagada juurdepääs tsiviilikutele, mida tavapäraselt ja sageli häbematult takistatakse. ÜRO kohapealsed humanitaartöötajad, samuti ÜRO poliitilised ja rahuvalve esindajad peaksid saama hea väljaõppe ja tugeva toetuse juurdepääsuläbirääkimiste pidamiseks. See tegevus nõuab ka kahepoolsete algatuste paremat koostöölastamist. Julgeolekunõukogu võib tsiviilikutele juurdepääsu parandamiseks ja nende tõhusamaks kaitsmiseks kasutada kohapeal töötavaid missioone ja muid diplomaatilisi meetmeid.
237. Eriti ulatuslikud rikkumised, nagu relvarühmituste tungimine põgenikelaagritesse, nõuavad rahvusvaheliselt üldsuselt, sealhulgas ÜRO põhikirja VII peatüki alusel tegutsevalt Julgeolekunõukogult, kindlameelset reageerimist. Kuigi Julgeolekunõukogu tunnistab, et põgenikelaagrite militariseerimine seab ohtu rahu ja julgeoleku, ei ole ta arendanud selleks otstarbeks vahendeid ega ilmutanud tahet selle probleemiga tegelemiseks. **Julgeolekunõukogu peaks täielikult rakendama resolutsiooni 1265 (1999) tsiviilikutega kaitsmise kohta relvastatud konfliktis.**
238. Eriti murettekitav on seksuaalse vägivalla kasutamine relvana. Rahuvalveoperatsioonide inimõigustega tegelevatele üksustele tuleks anda selgesõnalised volitused ja piisavad ressursid, et uurida naiste suhtes toime pandud inimõiguste rikkumisi ja neist seejärel teatada. Julgeolekunõukogu resolutsioon 1325 (2000) naiste, rahu ja julgeoleku kohta ning sõltumatu ekspertrühma samateemaline hinnang sisaldavad olulisi soovitusi naiste kaitsmiseks. **Julgeolekunõukogu, ÜRO ametkonnad ja liikmesriigid peaksid nimetatud soovitusi täielikult rakendama.**

ÜRO töötajate julgeolek

239. ÜRO suutlikkus kaitsta tsiviilisikuid ja aidata kaasa konflikti lõpetamisele on otseselt seotud ÜRO töötajate julgeolekuga, mis 1990. aastate keskpaigast alates on pidevalt nõrgenenud. Oma kohaloleku säilitamiseks ning turvaliseks ja tõhusaks toimimiseks on ÜRO-l vaja nelja asja: suutlikkust täielikult täita oma volitustest tulenevaid ülesandeid; garantiid, et liikmesriigid ei sekku õigustamatult operatsioonide käiku; ÜRO erapooletuse reeglitest täielikku kinnipidamist ÜRO töötajate poolt; professionaalset julgeolekuteenistust, millel on juurdepääs liikmesriikide luureandmetele ja ohuhinnangutele. Peasekretär on soovitanud luua niisuguse teenistuse, mida juhib direktor, kes annab aru otseselt talle. **Liikmesriigid peaksid kavatsetavat Julgeolekudirektoraati toetama ja täielikult rahastama ning lugema prioriteediks peasekretäri abistamist töötajate uue julgeolekusüsteemi kasutuselevõtmisel 2005. aastal.**

4.osa

21.sajandiks tõhusam ÜRO

4. osa 21. sajandiks tõhusam ÜRO

Kokkuvõte

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon ei ole kunagi olnud utoopiline algatus. Organisatsioonist pidi saama toimiv kollektiivse julgeoleku süsteem. ÜRO põhikiri tegi kõige võimsamatest riikidest Julgeolekunõukogu alalised liikmed ja andis neile vetoõiguse. Seda tehti eeldusel, et need riigid kasutavad oma võimu ühise hüvangu nimel ning edendavad ja järgivad rahvusvahelist õigust. Nagu ütles Ameerika Ühendriikide president Harry Truman oma kõnes Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni asutamiskonverentsi lõppistungil: "Me kõik peame tunnustama, et hoolimata oma tugevusest, ei saa me endale alati lubada seda, mida tahame."

ÜRO reformimisel on võimu põhimõtetega sidumise printsiibil täna sama tähtis osa kui 1945. aastal. Soovitused, mis ei pööra tähelepanu tegelikele jõujoontele, on määratud läbikukkumisele või on lihtsalt mõttetud, aga ka soovitused, mis tuginevad pelgalt toorele jõule ega püüagi toetada rahvusvahelisi põhimõtteid, ei leia tõenäoliselt sellist poolehoidu, mis võimaldaks muuta rahvusvahelisi käitumisnorme. Muudatusetepanekud peaksid lähtuma maailma tegelikest vajadustest. Muutused muutuste pärast sumbuvad tõenäoliselt möödunud aastakümne lõputute reformivaidluste hästi sissetalutatud rajal. Lakmuspaberiks on vastus küsimusele, kas kavandatav muudatus on piisav ähvardava ohuga toimetulekuks?

Paneel on püüdnud välja selgitada, kas praeguses võitluses ohtude vastu on institutsioonilisi nõrkusi. Kõige kiiremini vajavad tähelepanu järgmised valdkonnad:

- Peaassamblee ei ole enam elujõuline ning sageli ei suuda see enam tõhusalt keskenduda kõige põletavamatele päevateemadele.
- Julgeolekunõukogu peab tulevikus olema proaktiivsem. Selleks peaksid need, kes organisatsiooni rahalises, sõjalises ja diplomaatilises mõttes kõige rohkem toetavad, osalema rohkem nõukogu otsustusprotsessis, ning need, kes juba osalevad nõukogu otsustusprotsessis, peaksid organisatsiooni veelgi enam toetama. Et Julgeolekunõukogu saaks teha kõike, mida temalt nõutakse, peab ta olema usaldusväärsem, legitiimsem ja esinduslikum.
- Surve all olevate ja konfliktist väljunud riikide probleemidega tegelemises on suur institutsiooniline tühik. Nendele riikidele ei pöörata sageli tähelepanu, neil puudub poliitiline orientatsioon ja ressursid.
- Julgeolekunõukogu ei ole täielikult ära kasutanud regionaalsete ja subregionaalsete organisatsioonidega tehtavas koostöös peituvaid eeliseid.
- Rahvusvahelist julgeolekut ähvardavate majanduslike ja sotsiaalsete ohtude vastu võitlemisel tuleb kasutada uusi institutsioonilisi lahendusi.
- Inimõiguste komisjon ei suuda end seaduse jõuga kehtestada, mis heidab varju kogu ÜRO mainele.

- Sekretariaat peaks olema professionaalsem, paremini organiseeritud ning te-
gutsema võimalikult kooskõlastatult.

Ettepanud reformid ei tee ÜROd iseenesest efektiivsemaks. Kui liikmesriigid ei jõua kokkuleppele käesolevas aruandes esitatud osas, ei saavuta ka ÜRO oma eesmärgi. Organisatsiooni institutsioonid on ikkagi ainult nii tugevad, kui palju liikmesriikide ja nende juhtide poolt neile pühendatud energia ja tähelepanu ning eraldatud vahendid seda võimaldavad.

XIII. Peaassamblee

240. Peaassamblee on esmajärjekorras organ, mis esindab peaaegu kõiki maailma riike. Selle ainulaadset seaduslikku alust peab kasutama ülemaailmse üksmeele leidmiseks tänapäeva tähtsaimates poliitilistes küsimustes. Ei saa üle hinnata igal aastal kõikide valitsuste osavõtul toimuva arutelu tähtsust ning võimalusi, mis see annab rahvusvahelise keskkonna põhiküsimuste tunnetamisel. Peaassamblee on ainulaadne foorum üksmeele saavutamiseks. **2005. aastal toimuvat "Aastatuhande järelkaja" tippkohtumist peaksid liikmesriigid kasutama selleks, et leida üksmeel laiema ja tõhusama kollektiivse julgeoleku tagamisel.**
241. Peaassamblee tugevdamise võti peitub tegevuse keskendatuses ja organisatsiooni struktuuris. Assambleed kui normiloojat on liigagi sageli ebaotstarbekalt kasutatud pisisajade või tegeliku elu sündmustest mahajäänud teemade lahendamisel. Peaassamblee suutmatus jõuda arutelude lõpptulemuseni on vähendanud selle tähtsust. Ülepaisutatud ja vähedünaamilise päevakorra tulemus on juba toimunud arutelude kordumine. Mõned resolutsioonid, nagu 1948. aasta inimõiguste ülddeklaratsioon ja 2000. aasta ÜRO aastatuhande deklaratsioon, on ülimalt mõjukad, paljud teised aga kordavad, ebamäärased või rakendamatud, vähendades sellega organisatsiooni usaldusväärsust. Täpsemalt sätestatud töökord ei muuda aga peaassambleed tõhusamaks. Olukorda saab parandada ainult juhul, kui assamblee liikmed muudavad otsusekindlalt tänaseks väljakujunenud suhtumist.
242. **Liikmesriigid peaksid taastama olukorra, kus Peaassambleed käsitletak** kui ÜRO peamist nõuandvat kogu. See nõuab paremini mõtestatud ja lühendatud päevakorda, mis kajastaks probleeme, millega rahvusvaheline üldsus tänapäeval silmitsi seisab. Väiksemad kitsamatele teemadele keskendunud komiteed võiksid aidata täpsustada ja parandada assamblee ette toodavaid resolutsioone.
243. Me usume, et tsiviilühiskond ja valitsusvälised organisatsioonid suudavad globaalseid teemasid lahti mõtestada ja neile uusi väärtuslikke vaatenurki anda. **Toetame ÜRO ja tsiviilühiskonna vaheliste suhete valdkonnas tegutseva väljapaistvate inimeste paneeli hiljuti avaldatud aruandes esitatud soovitusi (vt A/58/817), et Peaassamblee peaks looma töökorralduse, mis võimaldaks tsiviilühiskonna organisatsioone süstemaatiliselt oma tegevusse kaasata.**

XIV. Julgeolekunõukogu

244. ÜRO asutajad tegid Julgeolekunõukogu vastutavaks rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamise eest. Julgeolekunõukogu loodi selleks, et maailmaorganisatsioon tegutses otsustavalt ohtude ennetamisel ja kõrvaldamisel. Nõukogu ei pidanud olema mitte üksnes esindusorgan, vaid ka otsustavalt tegutseda suutev vastutuse kandja. Viiele alalisele liikmele anti vetoõigus, aga neilt oodati ka, et nad näitaksid suuremat tegevusvalmidust ülemaailmse julgeoleku tagamisel. ÜRO põhikirja artiklis 23 on sätestatud, et liikmestaatus nõukogus ei põhine ainult geograafilisel tasakaalul, vaid on seotud ka tegevusega rahu ja julgeoleku säilitamisel.
245. Nõukogu moodustamise ajast on rahvusvahelist rahu ja julgeolekut mõjutavad ohud ja väljakutsed muutunud, nagu ka jõudude vahekord liikmesriikide vahel. Muutused Julgeolekunõukogus on aga olnud aeglased. Otsuseid ei saa teha üksnes Julgeolekunõukogu liikmed, on vaja ka teiste riikide ulatuslikku sõjalist, rahalist ja poliitilist kaasamist. Vastuvõetud otsused ja antud mandaadid on sageli kannatanud reaalsustaju, ressursside ja poliitilise otsusekindluse puudumise all. Peasekretär peab Julgeolekunõukogu otsuste elluviimiseks vajalikke ressursse kerjama. Toetust Julgeolekunõukogu otsustele vähendab laiema liikmeskonna väikesearvuline esindatus nõukogus.
246. Külma sõja lõpust on nõukogu töö muutunud tõhusamaks ja selle tegutsemisvalmidus suurenenud, kuid tema toimingud ei ole alati olnud erapooletud ning genotsiidi või muude metsikuste käsitelul ei ole ta järjekindlalt või tõhusalt tegutsenud. See on nõukogu usaldusväarsust tõsiselt kahjustanud. Mõne alalise liikme rahaline ja sõjaline panus ÜRO tegevusse on nende eristaatust arvestades tagasihoidlik ja sageli ei ole nõukogu mitteamalistel liikmetel olnud võimalik anda organisatsiooni töösse sellist panust, nagu see on kavandatud ÜRO põhikirjas. Isegi kui üks viiest alalisest liikmest ei ole kasutanud formaalset vetoõigust, on asjaolu, et nad saavad takistada tähtsate rahu- ja julgeolekuteemade Julgeolekunõukogu päevakorda võtmist, omakorda vähendanud usaldust organisatsiooni töö suhtes.
247. Ometi on hiljutised kogemused näidanud, et Julgeolekunõukogu on ÜRO organ, mis suudab kõige kiiremini tegutseda ja uutele ohtudele reageerida.
248. Reformide eesmärk on suurendada nii Julgeolekunõukogu tõhusust kui ka usaldusväarsust ning mis veelgi olulisem, tugevdada nõukogu võimet ja valmisolekut ohtude tekkimisel tegutseda. See tähendab, et need, kes kõige enam panustavad, peaksid saama suurema osaluse Julgeolekunõukogu otsustusprotsessis, need aga, kellel on eristaatus otsustusprotsessis, peaksid rohkem panustama, ning nendega, kes peaksid nõukogu otsuseid ellu rakedama, tuleb asju rohkem arutada. Selleks on vaja püsivat ühtset arusaama tänapäeva ohtudest, kollektiivse julgeolekusüsteemi laienenud vastutusosalast, ennetava tegevuse vajadusest ning sellest, millal ja mis põhjusel annab nõukogu loa jõu kasutamiseks.

Reformide eesmärk on suurendada nii Julgeolekunõukogu tõhusust kui ka usaldusväarsust ning mis veelgi olulisem, tugevdada nõukogu võimet ja valmisolekut ohtude tekkimisel tegutseda

249. Julgeolekunõukogu reformid peaksid järgima järgmist:
- suurendama ÜRO põhikirja artikli 23 vaimus nende riikide osalust otsustuste tegemisel, kelle rahaline, sõjaline ja diplomaatiline panus ÜRO tegevusse on suurim. Siinjuures tuleks arvesse võtta riigi panust ÜRO planeeritavatesse eelarvetesse, osalust ÜRO-mandaadiga rahuoperatsioonides ning kaasalöömist julgeoleku- ja arenguvaldkonna vabatahtlikus ning ÜRO eesmärkide ja mandaatide elluviimiseks tehtavas diplomaatilises tegevuses. Arenenud maade puhul tuleks panuse osakaalu hindamisel pidada edusammuks, kui ametlikuks arenguabiks eraldatakse rahvusvaheliselt kokkulepitud 0,7% RKTst või liigutakse jõudsalt selles suunas;
 - kaasama otsustusprotsessi rohkem liikmesriike, eriti neid, kes esindavad arengumaid;
 - ei tohi vähendada Julgeolekunõukogu tegevuse tulemuslikkust;
 - suurendada nõukogu demokraatlikkust ja valmisolekut võtta vastutust.
250. Paneel on veendunud, et nüüd on nimetatud põhimõtteid arvestades hädavajalik teha otsus Julgeolekunõukogu laiendamise kohta. Kaks selgelt määratletud alternatiivi, mida on järgnevalt kirjeldatud kui mudelit A ja mudelit B, peaksid aitama viimase 12 aasta jooksul vähe edasi jõudnud vaidlustesse selgust tuua ja võib-olla neid ka lahendada.
251. Mudelid A ja B käsitlevad nõukogu kohtade jagunemist nelja peamise piirkonna, nimelt "Aafrika", "Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna", "Euroopa" ja "kahe Ameerika" vahel. Meie tõlgenduses aitavad need mudelid anda hinnanguid Julgeolekunõukogu koosseisu kohta ning seda puudutavaid muudatusi ellu viia, aga ei anna soovitusi praeguste piirkondlike rühmade koosseisu muutmiseks ei ÜRO valimiste ega muudel organisatsiooniga seotud põhjustel. Mõned paneeli liikmed, eriti meie Ladina-Ameerika kolleegid, eelistavad, et igasugune kohtade jaotus põhineks praegustel piirkondlikel rühmadel.
252. Mudeli A järgi loodaks nõukogus kuus uut alalise liikme kohta ilma vetoõigusi andmata ning kolm uut kaheaastase perioodiga mittealalist kohta, mis on jagatud peamiste piirkondade vahel järgmiselt:

Piirkond	Riikide arv	Alalised kohad (jäävad alles)	Kavandatud uued alalised kohad	Kavandatud kaheaastased kohad (ei ole pikendatavad)	Kokku
Aafrika	53	0	2	4	6
Aasia ja Vaikse ookeani piirkond	56	1	2	3	6
Euroopa	47	3	1	2	6
Kaks Ameerikat	35	1	1	4	6
Mudel A kokku	191	5	6	13	24

253. Mudeli B järgi uusi alalisi kohti juurde ei tule. Luuakse uus kategooria, milles on kaheksa pikendatavat nelja-aastase perioodiga kohta ning üks uus kaheaastase perioodiga (mida ei saa pikendada) mittealaline koht. Kohad jagunevad peamiste piirkondade vahel järgmiselt:

Piirkond	Riikide arv	Alalised kohad (jäävad alles)	Kavandatavad nelja-aastased kohad	Kavandatavad kaheaastased kohad (ei ole pikendatavad)	Kokku
Aafrika	53	0	2	4	6
Aasia ja Vaikse ookeani piirkond	56	1	2	3	6
Euroopa	47	3	2	1	6
Kaks Ameerikat	35	1	2	3	6
Mudel B kokku	191	5	8	11	24

254. Võttes arvesse ÜRO põhikirja artiklit 23, annavad mõlemad mudelid Peaassambleele võimaluse julgustada liikmesriike pöörama rohkem tähelepanu rahvusvahelise rahu ja julgeoleku küsimustele, eelistades sealjuures vastavalt väljakujunenud piirkondlikule praktikale alaliste ja pikemaajaliste Julgeolekunõukogu liikmete valikul riike, kes on oma piirkonnas ÜRO põhieelarve kolme suurima rahastaja hulgas või on oma piirkonnas üks kolmest, kes saadavad kõige rohkem vägesid ÜRO rahuvalemisioonidele.
255. Paneel oli kindlal arvamusel, et ühtki muudatust Julgeolekunõukogu koosseisus ei tohiks tulevikus pidada püsivaks ega muudetamatuks. Seepärast tuleks Julgeolekunõukogu koosseis ning selles kontekstis 2020. aastal üle vaadata ka alaliste ja mittealaliste liikmete panus (määratletud eespool lõigus 249), arvestades et nõukogu peab olema võimeline ülemaailmset rahu ja julgeolekut ähvardavate uute ja vanade ohtude kollektiivsel ennetamisel ja kõrvaldamisel tulemuslikult tegutsema.
256. Kumbki mudel ei näe ette vetoõiguse laiendamist või põhikirja muudatust küsimuses, mis puudutab Julgeolekunõukogu seniseid volitusi. Me tunnistame, et vetoõigusel on olnud tähtis osa, andmaks ÜRO kõige võimsamatele liikmetele kindlust, et nende huvid on kaitstud. Me ei näe võimalusi praeguste vetoõigusega liikmete õiguste muutmiseks. Ometi on veto iseenesest anakronistlik ega sobi meie üha demokraatlikumaks muutuva maailmaga ning me soovime tungivalt, et seda kasutataks ainult küsimustes, mille lahendamisel on kaalul tõepoolest elulised huvid. Palume ka alalisi liikmeid, et nad oma võimaluste piires võtaksid endale kohustuse mitte kasutada vetoõigust genotsiidi ja suuremõduliste inimõiguste rikkumiste puhul. Soovitame vetoõigust mitte ühegi reformiettepaneku puhul laiendada.

257. **Teeme ettepaneku käivitada nn osutava eelhääletamise süsteem, millega Julgeolekunõukogu liikmed saaksid avalikult avaldada oma positsiooni kavandatava tegevuse suhtes.** Osutava eelhääletamise puhul ei oleks ühelgi vastuhäälel veto kaalu ning ka hääletamise lõpptulemusel ei oleks õigusjõudu. Iga resolutsiooni teine formaalne hääletamine toimuks nõukogu praeguse töökorra alusel. Usume, et see suurendaks vastutust vetoõiguse kasutamisel.
258. Viimastel aastatel on Julgeolekunõukogu nõuandva rolli, otsustusprotsessi läbipaistvuse ja vastutuse võtmise suurendamiseks tehtud mitmeid mitteametlikke muudatusi. Meenutame Julgeolekunõukogule ka seda, et vastavalt põhikirja artiklile 44 on väepanustaja riikidel õigus nõukogu mandaadiga operatsioonidel osaledes rääkida kaasa vägede paigutamise küsimustes. **Soovitame läbipaistvust parandavad ja vastutust suurendavad meetmed formaliseerida ja kirjutada sisse nõukogu töökorda.**
259. Paljudel Julgeolekunõukogus esindatud delegatsioonidel puudub professionaalne sõjaline nõuandja. Ometi oodatakse sageli, et nad võtaksid vastu otsuseid, millel on kaugemaleulatuvad sõjalised mõjud. Soovitame seepärast, et peasekretäri sõjaline nõunik ja tema meeskonnaliikmed oleksid Julgeolekunõukogu nõudmisel kättesaadavad ja annaksid sõjaliste valikute puhul tehnilist ja professionaalset nõu.
260. Tervitame üldsuse suuremat kaasamist Julgeolekunõukogu töösse.

XV. Rahukindlustamiskomisjon

261. Meie analüüs näitas ühte võtmetähtsusega institutsioonilist tühikut: ÜRO süsteem ei ole valmis tegevuseks, millega suudetaks vältida riikide kokkuvarisemist ja sõjaolukorda sattumist või aidata riike üleminekul sõjaolukorrast rahu tingimustesse. Ei ole üllatus, et seda teemat ÜRO põhikirjas ei käsitleta, kuna ÜRO on alles hiljuti hakanud tegelema siseriiklike konfliktidega. Tänapäeval, mil kümned riigid on surve all või konfliktist toibumas, nähakse lausa rahvusvahelist kohustust riikide aitamises, et nad suudaksid oma suveräänsust tulemuslikult ja vastutustundlikult teostada.
262. Organisatsiooni põhinemine rahvusvahelisel õigusel, selle töötajate erapooletus, võimalus kasutada laia kultuurimõistmisega ja mitmesuguseid haldussüsteeme tundvaid, muu hulgas arengumaades töötanud töötajaid, ning organisatsiooni värske kogemus üleminekuvalitsuste ja üleminekuvõimude töö korraldamisel, annab ÜRO-le selles valdkonnas kaasa mängimiseks ainulaadse rolli.
263. ÜRO rahukindlustamissuutlikkuse tugevdamine kõige laiemas mõttes peab olema organisatsiooni prioriteet. ÜRO peab olema suuteline tegutsema sidusalt ja tõhusalt kogu protsessi vältel, alates eelhoiatusest ennetava tegevuse kaudu konfliktijärgse rahukindlustamiseni. **Soovitame, et Julgeolekunõukogu vastavalt ÜRO põhikirja artiklile 29 ja pärast nõupidamist Majandus- ja Sotsiaalnõukoguga asutaks rahukindlustamiskomisjoni.**
264. **Rahukindlustamiskomisjoni põhiülesanded peaksid olema selgitada välja surve all ja kokkuvarisemisohus olevad riigid, organiseerida koostöös riikide valitsustega ennetavat abi, et vältida selle protsessi süvenemist,**

abistada üleminekuprotsesside kavandamisel, mis viivad konfliktist ja konfliktijärgsest olukorrast rahu kindlustamiseni, ja mis kõige olulisem, korraldada ja käigus hoida rahvusvahelise üldsuse tegevust konfliktijärgse rahu kindlustamisel kogu selleks vajamineva aja jooksul.

265. Rahukindlustamiskomisjoni täpne koosseis, töö- ja aruandlussüsteem tuleks luua, arvestades järgmist:
- a) komisjon peaks olema suhteliselt väike;
 - b) komisjon peaks kohtuma eri tasanditel ja rühmades, et arutada nii üldpoliitilisi kui ka üksikuid riike puudutavaid teemasid;
 - c) komisjoni eesistujaks peaks vähemalt ühe aasta ja võib-olla kauemgi olema Julgeolekunõukogu poolt heakskiidetud liige;
 - d) lisaks Julgeolekunõukogu esindajatele peaksid komisjoni kuuluma Majandus- ja Sotsiaalnõukogu esindajad;
 - e) kohtumistele tuleks kutsuda riikide esindajad, kellega seotud probleeme arutatakse;
 - f) Rahvusvahelise Valuutafondi tegevdirektorit ja Maailmapanga presidenti ning vajaduse korral piirkondlike arengupankade juhte peaksid komisjoni kohtumistel esindama asjaga seotud vanemametnikud;
 - g) komisjoni nõupidamistele tuleks kutsuda peamiste doonorriikide ja vajaduse korral peamiste väepanustaja riikide esindajad;
 - h) komisjoni nõupidamistele tuleks kutsuda regionaalsete ja subregionaalsete organisatsioonide esindajad, kui need organisatsioonid on aktiivselt seotud kõnealuse riigiga.

Rahukindlustamise tugibüroo

266. Sekretariaadi koosseisus tuleks luua rahukindlustamise tugibüroo, mis toetaks rahukindlustamiskomisjoni ja kindlustaks selle, et peasekretär saaks lõimida kogu organisatsiooni rahukindlustamispoliitikat ja -tegevust, arendada tulemuslikke töövõtteid ja pakkuda järjekindlat tuge välioperatsioonidele.
267. Büroo peaks koosnema umbes 20 või enamast eri taustaga ÜRO süsteemi töötajast, kellel on suured kogemused rahukindlustamisstrateegia ja -operatsioonide vallas. Lisaks peasekretäri ja rahukindlustamiskomisjoni toetamisele võiks teenistus vajadusel anda abi ja nõu ka rahuoperatsioonide juhtidele, ÜRO kohapealsetele koordinaatoritele või riikide valitsustele näiteks üleminekupoliitika elluviimise strateegilistes või uute riiklike institutsioonide ülesehitamise küsimustes. Et aidata komisjoni selle töös, peaks teenistus kaks korda aastas esitama rahukindlustamiskomisjonile eelhoiatusanalüüsi.
268. Rahukindlustamise tugibüroo peaks ka pidama riiklike ja rahvusvaheliste ekspertide andmepanka, seda eriti konfliktijärgse töö kogemustega ekspertide kohta.

269. Bürool peaks olema ÜRO ametkondade esindajatest koosnev nõuandev kogu, mida juhib ÜRO arengurühma eesistuja. See tagaks büroo tõhusa koostöö süsteemi teiste samalaadset toetust pakkuvate üksustega.

XVI. Regionaalsed organisatsioonid

270. ÜRO põhikirja VIII peatüki sätete senisest parem ja tulemusrikkam rakendamine muudaks Julgeolekunõukogu ohte ennetava ja neid tasalülitava tegevuse proaktiivseks.
271. ÜRO asutamise järel on loodud märkimisväärne arv regionaalseid ja subregionaalseid riikide ühendusi. Mõned neist on teinud vägagi palju oma liikmete stabiilsuse ja majandusliku heaolu tugevdamiseks, teised on hakanud vahetult tegelema rahu ja julgeolekut ähvardavate ohtudega. ÜRO peaks selliste ühenduste loomist julgustama, eriti maailma kõige haavatavamates osades, kus hetkel ei ole ühtegi tõsiseltvõetavat julgeolekuorganisatsiooni.
272. Äsjane kogemus on näidanud, et regionaalsed organisatsioonid võivad olla mitmepoolse rahvusvahelise süsteemi elujõulised osad. Nende tegevus ei ole vastuolus ÜRO tegevusega ning see ei vabasta ÜROd oma esmastest kohustustest rahu ja julgeoleku tagamisel. Tähtsaim on, et regionaalset tegevust korraldatakse ÜRO põhikirja raames ja vastavalt ÜRO eesmärkidele ning tagatakse ÜRO ja mis tahes regionaalse organisatsiooni vahel senisest seostatam koostöö. See nõuab järgmist:
- a) Alati tuleks piirkondlikeks rahuoperatsioonideks taotleda Julgeolekunõukogu luba arvestades, et kiiret tegutsemist nõudvates olukordades võib luba taotleda pärast operatsiooni algust;
 - b) Konsultatsioonid ja koostöö ÜRO ja regionaalsete organisatsioonide vahel peaks laienema ning selle võiks teha ametlikuks, sõlmides vastava lepingu, mis näeks ette näiteks organisatsiooni juhtide kohtumisi, sagedasema teabe ja eelhoiatuste vahetuse, ühise tsiviilametnike ja sõjaväelaste koolitamise ning rahuoperatsioonidel töötavate töötajate vahetuse;
 - c) Aafrika regionaalset ja subregionaalset suutlikkust arvestades peaksid doonorriigid Aafrika Liidu raamistikku kasutades toetama järgmise 10 aasta jooksul pidevalt riikide suutlikkuse arendamist;
 - d) Regionaalsed organisatsioonid, mis on suutelised tegelema konfliktide ennetamise või rahuvalvega, peaksid oma sellealased võimed korraldama ÜRO valmidussüsteemis;
 - e) Liikmesriigid peaksid lubama ÜRO-l vajaduse tekkides toetada regionaalseid operatsioone ÜRO omandis oleva varustusega;
 - f) ÜRO rahuvalve eelarveegleid tuleks muuta ja anda seeläbi ÜRO-le võimalus rahastada Julgeolekunõukogu loa saanud regionaalseid operatsioone igal korral eraldi otsustades selleks hinnanguliselt vajaminevate summadega.

273. Viimastel aastatel on liitlasorganisatsioonid nagu NATO (mida tavaliselt ei käsitata regionaalse organisatsioonina põhikirja VIII peatüki tähenduses, aga millel on mõned sarnased omadused) võtnud ette rahuvalveoperatsioone väljaspool oma territooriumi. Sellised algatused on tervitatavad, kui need operatsioonid on saanud Julgeolekunõukogu loa ja nende käigust antakse nõukogule aru. Samuti võib NATO-l olla konstruktiivne roll teiste vähem ressursse omavate regionaalsete organisatsioonide ja riikide abistamisel koolituse ja varustusega.

XVII. Majandus- ja Sotsiaalnõukogu

274. ÜRO põhikirja koostajad mõistsid, et rahu ja julgeolekut ei ole ilma majanduseta. Me oleme silmitsi institutsioonilise probleemiga, millel on kaks tahku: esiteks tehakse majandust puudutavaid otsuseid, mis käsitlevad eriti rahandus- ja kaubandusküsimusi, juba ammu mujal kui ÜROs ning ükski institutsiooniline reform ei muuda olukorda endiseks; teiseks lubab ÜRO põhikiri põhiorganitest sõltumatute spetsialiseerunud ametite loomist, jättes seega Majandus- ja Sotsiaalnõukogule vaid koordineeriva rolli. ÜRO rahaliste vahendite, programmide ja ametkondade killustatus teeb koordineerimise ka lihtsamates tingimustes keeruliseks. Ei oleks realistlik seada eesmärgiks, et Majandus- ja Sotsiaalnõukogu muutuks maailma kaubandus- ja rahandusalaste otsuste tegemisel keskseks või hakkaks juhtima valdkondi katvate ametite programme või rahvusvahelisi rahandusasutusi.
275. Ometi on ÜRO-l mõned vahendid majandus- ja sotsiaalarengu valdkonna edasiviimiseks. Esiteks on ÜRO ainus organisatsioon, kus rahu, julgeoleku ja arenguga seotud teemasid saab käsitleda globaalsel tasandil. Teiseks on ÜRO-l eranditult suur koondav jõud, mille abil kolmel viimasel aastakümnel kokkukutsutud Peaassamblee ning suuremad konverentsid ja tippkohtumised on jõudnud konsensuseni rahvusvaheliselt aktsepteeritud eesmärkides, seda eriti sotsiaalvaldkonnas. Kolmandaks on ÜRO-l tugev toetus rohujuure tasandil ning see võimaldab avalikku arvamust enda poole võita. **Majandus- ja Sotsiaalnõukogu võib oma osa kollektiivses julgeolekus suurendada ja sellealast tegevust laiendada, kasutades kolme ÜRO eeliseid ära kasutatavat algatust.**
276. **Esiteks saab Majandus- ja Sotsiaalnõukogu ajal, mil vaieldakse palju meie ees seisvate rohkete ohtude põhjuste ja ohtudevaheliste seoste üle, juhtida sellekohast normiloovat ja analüütilist tegevust.** Sellest lähtuvalt:
- Soovitame, et Majandus- ja Sotsiaalnõukogu moodustaks julgeolekuohtude sotsiaalsete ja majandusaspektide komitee ning algataks uuringuid ja teeks selgitustööd rahu ohustavate sotsiaalsete ja majandusaspektide, aga ka teiste ohtude, näiteks terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse sarnaste aspektide vallas;
 - Tervitame edasiminekuid Majandus- ja Sotsiaalnõukogu ning Julgeolekunõukogu vahelises teabevahetuses, mis toimub näiteks nõukogude eesistujate regulaarsete kohtumiste vormis, ning julgustame mõlemat organit muutma teabevahetust regulaarseks.

277. Teiseks saab nõukogu olla foorumiks, mis annab riikidele võimaluse avatult ja läbipaistvalt hinnata oma tegevust olulise tähtsusega arengueesmärkide saavutamisel.
278. Kolmandaks võib nõukogu kasutada kõrgeimal tasandil arenguküsimustega seotud rahvusvahelise üldsuse pidevaks kaasamiseks, kujundades sellest nii arengukoostöö foorumi. Selleks:
- tuleks Majandus- ja Sotsiaalnõukogu töös rakendada uut lähenemist, asendades praegu huvikeskmes olevad haldusteemad ja programmide koordineerimise konkreetsema päevakorraga, mis käsitleks aastatuhande deklaratsiooni põhiteemasid;
 - tuleks luua väikesekoosseisuline täidesaatev komitee, mis koosneks kõigi piirkondlike rühmade liikmetest ning annaks suuniseid ja juhiseid komitee tööks ja suhtlemiseks ÜRO põhiorganite, ametkondade ja programmidega;
 - tuleks kasutada iga-aastaseid Majandus- ja Sotsiaalnõukogu ning Bretton Woodsi institutsioonide vahel toimuvaid kohtumisi, et julgustada aastatuhande arengueesmärke ja Monterrey üksmeeledokumenti toetavat kollektiivset tegevust;
 - oma sekretariaadi ja ÜRO arengurühma abiga peaks nõukogu suutma nõustada ÜRO fondide, programmide ja asutuste juhtorganeid;
 - Majandus- ja Sotsiaalnõukogu peaks jõuliselt toetama peasekretäri ja ÜRO arengurühma tööd, millega soovitakse tugevdada ÜRO kohapealsete ettevõtmiste sidusust ning nende koordineeritust Bretton Woodsi institutsioonide ja kahepoolsete doonoritega.
279. Me usume, et aeg on ümber hinnata ÜRO ametkondade, fondide ja programmide rahastamise viis ja määr. Hiljuti on selles vallas tehtud mitmeid algatusi ning need väärivad rahvusvahelise üldsuse erilist tähelepanu.

Poliitika sidusus ja selle saavutamine

280. Kuigi eespool nimetatud strateegilised algatused on tähtsad Majandus- ja Sotsiaalnõukogu paremaks tööerakendamiseks, on mitmepoolsete rahvusvaheliste organisatsioonide arengu ajaloost selge, et nende organisatsioonide võime mõjutada rahvusvahelist kaubandus-, rahandus- ja investeerimispoliitikat on piiratud. Sellest hoolimata on alles vajadus organi järele, mis tooks kokku tähtsaimad arenenud ja arengumaad arutama kaubanduse, rahanduse, keskkonna, pandeemiliste haiguste ning majandus- ja sotsiaalarengu vahelisi põhimõttelisi seoseid. See organ toimiks tõhusalt ainult riigijuhtide tasandil.
281. Kuigi G8 rühma iga-aastased riigi- või valitsusjuhtide tasemel kohtumised täidavad osa nõutavaid tingimusi, mis on vaja poliitilistele algatustele suurema sidususe ja hoo andmiseks, oleks rohkem kasu laiemast foorumist, mis tooks kokku tähtsaimate arenenud ja arenguriikide juhid. Üheks võimaluseks oleks selleks foorumiks kujundada praegune G20 rahandusministrite rühm, mis koondab riike,

mis kokku hõlmavad 80% maailma rahvastikust ja 90% majandustegevusest ning mille kohtumistest võtavad regulaarselt osa Rahvusvahelise Valuutafondi, Maailmapanga, Maailma Kaubandusorganisatsiooni ja Euroopa Liidu esindajad. ÜRO programmidele ja algatustele tugevama toetuse tagamiseks soovitame sellistele kohtumistele kaasata ka ÜRO peasekretäri ning Majandus- ja Sotsiaalnõukogu eesistuja.

XVIII. Inimõiguste komisjon

282. Üks ÜRO keskne ülesanne, mis leiab uuesti kinnitamist ka aastatuhande deklaratsioonis, on kaitsta inimõigusi. Inimõiguste komisjonile on usaldatud ülesanne edendada ülemaailmset austust inimõiguste vastu, tugevdada inimõiguste valdkonnas tehtavat rahvusvahelist koostööd, reageerida riikides toimepandud vastavatele rikkumistele ja toetada riike oma inimõiguste alase suutlikkuse arendamisel.
283. Kahanev usaldusväärsus ja professionaalsus on viimastel aastatel komisjoni suutlikkust oma ülesandeid täita suuresti vähendanud. Inimõiguste kaitse norme ja reegleid ei saa luua riigid, kellel endal ei ole selles valdkonnas edasiminekut ette näidata. Oleme mures, et viimastel aastatel on riigid taotlenud komisjoni liikmestaatust mitte inimõiguste kaitse tugevdamiseks, vaid enda kaitsmiseks kriitika eest või teiste kritiseerimiseks. Komisjon ei saa olla usaldusväärne, kui see inimõigusi puudutavate probleemidega tegeldes järgib topeltstandardeid.
284. Selleks et panna inimõiguste süsteem tõhusalt toimima ja kindlustada, et see täidaks oma ülesandeid paremini, on vaja komisjoni reformida. Toetame peasekretäri ja ÜRO inimõiguste ülemkomissari hiljutist tegevust kindlustamaks, et inimõiguste teema oleks integreeritud ÜRO kui terviku töösse, ning toetamaks tugevate riiklike inimõigustega tegelevate institutsioonide arengut, eriti konfliktist väljunud riikides ja terrorismivastases võitluses. Liikmesriigid peaksid peasekretäri ja ülemkomissari selles täielikult toetama.
285. Liikmesus on mitmes mõttes kõige keerulisem ja tundlikum inimõiguste komisjoniga seotud teema. Viimastel aastatel on küsimus, millised riigid on komisjoni valitud, muutunud tõsiste rahvusvaheliste pingete allikaks ning see mõjub negatiivselt nii inimõiguste alasele tegevusele kui ka komisjoni tööle. Liikmesuse kriteeriumide muutmise on vähe lootust neid tendentse muuta, tegelikult ähvardab see teemat veelgi enam politiseerida. **Soovitame, et inimõiguste komisjoni liikmeskonda tuleks laiendada kõikidele liikmesriikidele.** See rõhutaks, et kõik liikmesriigid on vastavalt ÜRO põhikirjale kohustunud edendama inimõigusi ning aitaks suunata tähelepanu tagasi olulistele teemadele selle asemel, et vaielda, kellel on õigus asju arutada ja nende poolt või vastu hääletada.
286. Oma tegevuse algupoolel olid komisjoni kuuluvate delegatsioonide juhid professionaalid, kes tundsid inimõiguste probleematikat ning kellel oli inimõiguste alaseks tööks vajalik pädevus ja kogemus. Hiljem on sellest loobutud. Arvame, et endine praktika tuleks taastada ja teeme ettepaneku, et **kõik inimõiguste**

komisjoni kuuluvad riigid nimetaksid oma delegatsioonide juhtideks väljapaistvad ja kogenud inimõiguste eksperdid.

287. Lisaks teeme ettepaneku, et **inimõiguste komisjoni tööd toetaks nõuandev kogu või paneel**. See koosneks 15 sõltumatust eksperdist (näiteks kolm iga piirkonna kohta), kes on nimetatud ametisse oma erialaste oskuste alusel ühe korra pikendatavaks kolmeaastaseks perioodiks. Eksperdid nimetaks peasekretäri ja ülemkomissari ühisel ettepanekul ametisse komisjon. Lisaks nõuandele, mida nõukogu annaks üksikuid liikmesriike puudutavatel teemadel, võiks nõukogu või paneel teha ettepanekuid, kuidas muuta mõne temaatilise põhiülesande elluviimist otstarbekamaks ning täita ka ise mõnd uuringute, standardite või definitsioonide väljatöötamisega seotud ülesannet.
288. Ülemkomissarile soovitame teha ülesandeks koostada igal aastal aruanne **inimõiguste olukorrast maailmas**. Aruanne oleks komisjoni arutelude aluseks. See peaks keskenduma inimõiguste toimimisele kõigis riikides ja põhinema teabel, mis saadakse ÜRO põhikirjaliste organite kaudu, erikorralduste abil või teistest ülemkomissari poolt heakskiidetud allikatest.
289. Julgeolekunõukogu peaks ülemkomissari rohkem kutsuma osalema oma nõupidamistel, ka neil, kus arutatakse rahuoperatsioone puudutavaid mandaate. On tervitatav, et Julgeolekunõukogu on üha sagedamini kutsunud ülemkomissari selgitama üksikute riikidega seotud küsimusi. Oleme arvamusel, et see peaks muutuma reeglipäraseks ning et **Julgeolekunõukogu ja rahukindlustamiskomisjon peaksid ülemkomissarilt küsima regulaarset aruandlust, kuidas rakendatakse Julgeolekunõukogu resolutsioonide inimõigustega seotud sätteid**. See võimaldaks nende sätete täitmist lähedalt ja tulemuslikult jälgida.
290. Parandada tuleb ka ülemkomissari büroo rahastamist. Näeme vastuolu büroo jaoks ette nähtud regulaarse 2% eelarveeraldise ja ÜRO põhikirjas sätestatud kohustuse vahel, mille järgi inimõiguste edendamine ja kaitse on üks organisatsiooni põhieesmärke. Vajadus on ka inimõiguste alase töö oskuste ja teadmiste arendamiseks ettenähtud, praegu aga piiratud ressurside suurendamiseks. Liikmesriigid peaksid büroo ja selle tegevuse ebapiisava rahastamise tõsiselt läbi vaatama.
291. Pikemas perspektiivis peaksid liikmesriigid kaaluma komisjoni muutmist Inimõigusteenistuseks, mis ei ole enam Majandus- ja Sotsiaalnõukogu allüksus, vaid põhikirjaline organ, mis on võrdne Majandus- ja Sotsiaalnõukogu ja Julgeolekunõukoguga, ning vaatama üle inimõiguste osakaalu võrrelduna julgeoleku ja majandusteemadega põhikirja preambulis.

XIX. Sekretariaat

292. 21. sajandi kollektiivse julgeoleku süsteemi oluline komponent on professionaalse ja hästiorganiseeritud sekretariaadi eesotsas seisev tugev peasekretär.

A. Peasekretäri tegevuse toetamine

293. Peasekretäri asetäitja ametikoha loomine 1996. aastal aitas kaasa ÜRO majandus-, sotsiaal- ja arenguvaldkonnas ning reformide haldamisel tehtava töö paremale sidustamisele. Arvestades, et 1990. aastatel kasvas peasekretäri rahu- ja

Julgeolekualane töökoormus tohutult, annaks teise, rahu ja julgeoleku küsimustega tegeleva peasekretäri asetäitja ametikoha loomine kindlust, et peasekretäri tegevus selles valdkonnas saaks samaväärset tuge. **Peasekretäri juurde tuleks luua veel üks, rahu- ja julgeolekuvaldkonna eest vastutava peasekretäri asetäitja ametikoht.**

294. Kui üks peasekretäri asetäitja keskendub ÜRO majandus- ja sotsiaalarenguga seotud tööle, aitab teine asetäitja koos oma bürooga peasekretäril selleks, et kujundada strateegilist nägemust ja kindlustada tegevuse koordineeritust, saada süstemaatilise ülevaate ÜRO tööst rahu ja julgeoleku valdkonnas. Asetäitja büroo peaks olema tegus ja mitte kahekordistama, vaid hoopis ratsionaliseerima ja tõhustama olemasolevat bürokraatiat. Büroo peaks lõimima eri osakondade ja ametkondade tegevust ning koostama peasekretärile eelhoiatusaruandeid ja strateegilisi valikuid otsuste vastuvõtmiseks. Büroo peaks koosnema ligikaudu 15 professionaalist, kes on võimelised teostama strateegilist analüüsi ning täitma planeerimise ja koordineerimisega seotud ülesandeid. Büroo peaks andma peasekretärile ekspertseisukoha, mida võtta ette uute ohtude vastu, näiteks andma teaduslikku nõu keskkonna- ja biojulgeoleku küsimustes.

B. Pädev ja professionaalne sekretariaat

295. Liikmesriikide otsuste rakendamise ja nende õigeaegsete analüüside ja nõuannetega varustamise koorem ei lasu üksnes peasekretäril, vaid sekretariaadil tervikuna. Kui ÜRO tahab olla oma töös tulemuslik, on selleks vaja pädevat ja hästikoolitatud sekretariaati, mille töötajate oskused ja kogemused vastavad käsilolevatele ülesannetele. Viimasel 15 aastal oleme olnud tunnistajaks konfliktiennetuse ja rahuvalve, rahulepingute läbirääkimise ja rakendamise ning rahukindlustamisega seotud töö mahu märgatavale suurenemisele. Samas on sekretariaadi töötajaskond külma sõja lõpust kasvanud nõudmistest hoolimata 1990. aastast vähenenud. Üksnes 6% sekretariaadi töötajatest vastutab suure hulga rahu vahendamise, rahuoperatsioonide korraldamise, Julgeolekunõukogu toetamise, desarmeerimise, valimistoe ja sanktsioonidega seotud tegevuste eest. Paljudel peakorteri töötajatel ei ole kohapealse töö kogemust ega sellealast koolitust ning praegused reeglid ei võimalda seda ka saada. Lisaks on töötajatel vähe teadmisi või puuduvad need üldse paljude käesolevas aruandes käsitletavate uute või alles tekkivate ohtude osas.
296. Peasekretäril peaksid oma töö korrallikuks tegemiseks olema vajalikud ressursid ning volitused juhtida oma töötajaid ja teisi ressursse oma parema äranägemise järgi. Käesolevas aruandes määratletud vajaduste rahuldamise huvides soovitame, et:
- a) liikmesriigid hakkavad taas järgima ÜRO põhikirja artikleid 100 ja 101;
 - b) liikmesriigid vaatavad üle Peaassamblee ja sekretariaadi vahelise töösuhte nõnda, et muutmata peasekretäri vastutust peaassamblee ees luuakse peasekretärile oma töötajate juhtimiseks märgatavalt paindlikumad võimalused;

- c) peasekretäri 1997. ja 2002. aasta inimressurssidega seotud reformiettepanekud tuleks viivitamata täielikult ellu rakendada;
- d) tuleks läbi viia erakorraline töötajate hindamine ja vajaduse korral nende asendamine või enneaegne pensioneerimine kindlustamaks, et sekretariaadi töötajad oleksid võimelised lahendama neile pandud ülesandeid, sh toetama rahuvahendamise ja rahukindlustamisega seotud tegevust ning peasekretäri rahu- ja julgeolekuasjade asetäitja büroo tööd. Liikmesriigid peaksid protsessi rahastama, võttes seda kui kasulikku pikaajalist investeringut;
- e) peasekretär peaks viivitamata saama oma alluvusse juurde 60 ametikohata – mis on vähem kui 1% kogu sekretariaadist – et tagada sekretariaadi suurem suutlikkus tegelda käesolevas aruandes viidatud valdkondadega.

XX. ÜRO põhikiri

- 297. Meie soovitusel Julgeolekunõukogu reformimiseks nõuavad ÜRO põhikirja artikli 23 muutmist. Lisaks teeme ettepaneku järgmisteks väiksemateks põhikirja muudatusteks:
- 298. Artiklid 53 ja 107 (viited vaenlasriikidele) on iganenud ja tuleks läbi vaadata – muudatusettepanekud peaksid saama koostatud nii, et nende sätete juriidilist jõudu ei oleks võimalik tagasiulatavalt nõrgestada. Põhikiri peaks kajastama tänapäeva lootusi ja püüdlusi, mitte 1945. aasta hirme.
- 299. Peatükk 13 (Hooldusnõukogu) tuleks kustutada. ÜRO Hooldusnõukogu täitis olulist ülesannet, aidates maailma saada üle kolonialismi ajajärgust ning juhtides mitmeid edukaid dekoloniseerimisprotsesse. ÜRO peaks edaspidi vältima ükskõik missuguseid püüdeid pöörduda tagasi kolonialismi mentaliteedi ja vormide juurde.
- 300. Artikkel 47 (Sõjastaabikomitee) tuleks kustutada, samuti viited sellele organile artiklites 26, 45 and 46. Viie alalise liikme kaitseväge juhid ei saa enam täita nende jaoks 1945. aastal kavandatud rolli. Eespool, lõigus 258 käsitlesime Julgeolekunõukogu vajadust saada kvaliteetsemat sõjalist nõu.
- 301. Oleme veendunud, et põhikiri tervikuna annab jätkuvalt kindla õigusliku ja poliitilise aluse kollektiivse julgeoleku organisatsioonile, võimaldades Julgeolekunõukogul õigeaegselt ja tulemuslikult vastu astuda nii vanadele kui ka uutele rahvusvahelise rahu ja julgeoleku ähvardavatele ohtudele. Põhikiri on olnud tulevikkuvaatav dokument, mõistes rahvusvahelise rahu ja julgeoleku sõltuvust majanduslikust ja sotsiaalsest arengust.
- 302. Kõik liikmesriigid peaksid end taas siduma põhikirja eesmärkide ja põhimõtete ja neid sihikindlalt rakendama, eraldades selleks vastavalt poliitilise tahte suurusele vajalikud ressursid. Üksnes pühendumus viia asju edasi nii riikides enestes kui ka riikidevahelistes suhetes loob 21. sajandiks tõhusa kollektiivse julgeoleku ning kujundab tuleviku, mis on ühtlasi jätkusuutlik ja turvaline.

Ettepanekute kokkuvõte

I LISA Ettepanekute kokkuvõte

Märkus: Ettepaneku järel olev sulgudes number osutab aruande põhitekstis olevale lõigule.

2. osa Kollektiivne julgeolek ja ennetamise väljakutse

Vaesus, nakkushaigused ja keskkonna olukorra halvenemine

1. Kõik riigid peavad uuesti pühenduma vaesuse likvideerimisele, säästva majanduskasvu saavutamisele ning säästva arengu edendamisele. (59)
2. Need paljud doonorriigid, mis ei ole saavutanud ÜRO eesmärki anda ametlikuks arenguabiks 0,7% oma rahvamajanduse kogutoodangust, peaksid looma ajakava selle saavutamiseks. (60)
3. Maailma Kaubandusorganisatsiooni liikmed peaksid püüdma lõpetada mitmepoolsete kaubanduslääbirääkimiste Doha voor hiljemalt 2006. aastal. (62)
4. Laene andvad valitsused ja rahvusvahelised finantsinstitutsioonid peaksid väga suurtes võlgades vaestele riikidele pakkuma kergemaid võimalusi võlgade tagasimaksmiseks, andma pikemaid tagasimakseperioode ning võimaldama paremat juurdepääsu maailma turgudele. (63)
5. Kuigi 1996. aastast 2002. aastani on HIV/AIDSi probleemi lahendamiseks eraldatud rahvusvahelised ressursid kasvanud u 250 miljonilt dollarilt 2,8 miljardini, on pandeemia vastu võitlemiseks vaja aastas rohkem kui 10 miljardit dollarit. (64)
6. HIV/AIDSist mõjutatud riikide liidrid peavad mobiliseerima ressursse, eraldama vahendeid ning kaasama haiguse tõrjeks tehtavatesse jõupingutustesse kodanikuühiskonna ja erasektori. (65)
7. Julgeolekunõukogu peaks tihedas koostöös UNAIDSiga korraldama teise erakorralise istungjärgu teemal "HIV/AIDS kui rahvusvahelise rahu ja julgeoleku oht", et uurida HIV/AIDSi tulevast mõju riikidele ja ühiskondadele, algatada probleemi uurimiseks tehtavat teadustööd ning selgitada välja esmatahtsad sammud, mida on vaja astuda ohu vähendamise pikaajalise strateegia väljatöötamiseks. (67)
8. Maailma doonorriigid peaksid koostöös siseriiklike võimude ja kohalike kodanikuühiskonna organisatsioonidega kutsuma ellu uue üleilmse algatuse kohalike ja riiklike tervishoiusüsteemide ülesehitamiseks. (68)
9. Maailma Tervishoiuassamblee liikmed peaksid Maailma Tervishoiuorganisatsiooni ülemaailmsele haiguspuhangutest teatamise ja nendele reageerimise teabevõrgule võimalike puhangutega toimetuleku võime parandamiseks eraldama rohkem vahendeid. (69)

10. Riigid peaksid motiveerima taastuva energia allikate kasutuselevõtu edasiarendamist ning lõpetama järk-järgult keskkonnale kahjulike energiaallikate, eriti fossiilkütuste ja vastava arendustöö subsideerimise. (71)
11. Me kutsume liikmesriike üles mõtlema lünga üle, mis seisab Kyoto protokolliga antud lubaduste ja nende tulemusliku elluviimise vahel, tegelema rohkem globaalse kliimasoojenemise probleemiga ning alustama uuesti läbirääkimisi, et formuleerida uus pikaajaline strateegia globaalse kliimasoojenemise vähendamiseks ajaks pärast Kyoto protokollide kehtivuse lõppu. (72)

Riigisised ja riikidevahelised konfliktid

12. Julgeolekunõukogu peaks olema valmis kasutama oma Rooma statuudist tulenevat õigust suunata asju menetlemiseks Rahvusvahelisele Kriminaalkohtule. (90)
13. ÜRO peaks tegema koostööd riigivõimude, rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide, rahvusvaheliste ühiskondlike organisatsioonide ja erasektoriga, et töötada konfliktist väljunud või konflikti äärel olevate riikide jaoks välja loodusvaradega seonduvad reguleerivad normid. (92)
14. ÜRO peaks vähemuste õigusi ja demokraatlikult valitud valitsuste kaitset põhiseadusevastase kukutamise eest reguleerivate normide ja meetmete väljatöötamisel kasutama piirkondlike organisatsioonide kogemusi. (94)
15. Liikmesriigid peaksid kiirendama ja lõpule viima läbirääkimised, mida peetakse siduvate juriidiliste kokkulepete sõlmimiseks, mis reguleeriks väike- ja kergeelvade märgistamist, nende liikumise jälgimist ning müümist ja vahendamist. (96)
16. Kõik liikmesriigid peaksid andma kõikide ÜRO tavarelvastuse registri infoväljade osas täielikult ja täpselt aru ning peasekretäri tuleks paluda, et ta igal aastal Peaassambleed ja Julgeolekunõukogu kõikidest aruandluse puudustest teavitaks. (97)
17. Peasekretäri uute või potentsiaalsete eriesindajate ja teiste ÜRO vahendajate jaoks tuleks asutada koolituskeskus. (101)
18. Poliitikaosakonnale tuleks eraldada täiendavaid vahendeid ning osakond tuleks vahendustegevuse ühtlustamiseks ja selle alase professionaalsuse tõstmiseks ümber struktureerida. (102)
19. Ümberstruktureerimise üksikasjad tuleks jätta peasekretäri otsustada, kuid ta peaks siiski võtma arvesse, et ÜRO-l on vaja:
 - a) võimet toetada kohalikele oludele vastavat ja eesmärgistatud vahendustegevust. See tähendaks väikest professionaalide rühma, kellel oleks olemas vahetu kogemus ja teadmised ning mis oleks kättesaadav kõikidele ÜRO vahendustööga tegelejatele;
 - b) pädevust rääkida läbi teemasid, mis rahuprotsessis korduvad, näiteks rahu-kokkulepete elluviimiseks vajalike sammude järjekord, nende elluviimise järelevalve korraldus, võimu ülemineku kord ja siseriiklike lepitusmehhanismide korraldus;

- c) rohkem koostööd konfliktide lahendamiseks tegelevate riiklike vahendajate, piirkondlike organisatsioonide ja valitsusväliste organisatsioonidega;
 - d) rohkem konsultatsioone läbirääkimistelt sageli kõrvale jäetavate rahvusvaheliste ühiskondlike, eriti aga naiste õigustega tegelevate organisatsioonidega ja nende suuremat kaasamist rahuloomeprotsessi. (103)
20. Riikide juhid ja konflikti osapooled peaksid näitama üles konstruktiivsust ja kutsuma ennetavalt riiki rahuvalvejõud. (104)

Tuuma-, keemia-, bioloogilised ja radioloogilised relvad

21. Tuumariigid peavad desarmeerimistegevuse taastamiseks astuma mitmeid samme:
- a) nad peavad täitma tuumarelva leviku tõkestamise lepingu VI artiklist tulevat kohustust astuda samme desarmeerimise suunas ja olema valmis võtma selle täitmiseks ette konkreetseid meetmeid;
 - b) nad peaksid kinnitama üle oma varasema otsuse mitte kasutada tuumarelvi riikide vastu, mis tuumarelvi ei oma. (120)
22. Ameerika Ühendriigid ja Vene Föderatsioon, teised tuumariigid ja riigid, mis ei ole tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga ühinenud, peaksid kohustuma võtma ette praktilisi meetmeid tuumasõja juhusliku puhkemise ohu vähendamiseks, leppides vajaduse korral kokku ajakavas, mille täitmisel alandatakse nende strateegiliste tuumarelvade valmisoleku taset. (121)
23. Julgeolekunõukogu peaks andma selgesõnalise lubaduse reageerida kollektiivselt tuumarelva mitteomava riigi vastu teostatud tuumarünnakule või selle ohule. (122)
24. Piirkondlike konfliktide lahendamiseks peetavatel läbirääkimistel tuleks arutada ja seejärel ka rakendada usaldust suurendavaid meetmeid ja desarmeerimiseks ettevõetavaid samme. (123)
25. Riigid, mis ei ole tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga ühinenud, peaksid andma lubaduse tõkestada tuumarelva levikut ja võtma endale tuumadesarmeerimise kohustuse, mille tõestuseks nad peaksid ratifitseerima üldise tuumakatsetuste keelustamise lepingu ja toetama tuumalõhkeaine kättesaadavuse kaotamise lepingu sõlmimiseks peetavaid läbirääkimisi. Mõlemad võimalused on ühtmoodi avatud nii tuumariikidele kui ka riikidele, mis tuumarelva ei oma. Me soovime, et Lähis-Ida ja Lõuna-Aasia rahuprotsesside raames tuleks algatada tuumadesarmeerimise läbirääkimised, mis võiksid nendes piirkondades sarnaselt Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkonna, Aafrika, Vaikse ookeani lõunaosa ja Kagu-Aasiaga viia tuumavabade tsoonide loomiseni. (124)
26. Kõik keemiarelva riigid peaksid oma keemiarelvavarude kavakohast hävitamist kiirendama, et protsess oleks võimalik lõpetada kokkulepitud tähtajaks 2012. aastal. (125)
27. Bioloogiliste ja toksiinrelva konventsiooni osalisriigid peaksid viivitamata uuesti käivitama usaldusväärse järelevalvemehhanismi loomiseks peetavad läbirääkimised ja kutsuma nendes aktiivselt osalema biotehnoloogia tööstuse esindajad. (126)

28. IAEA juhatajate nõukogu peaks näidlisaprotokolli käsitlema agentuuri ametlike reeglitenä ja Julgeolekunõukogu peaks olema valmis tuumarelva leviku tõkestamise kohustuste ja reeglite tõsiste rikkumiste korral tegutsema. (129)
29. Viivitamatult tuleks alustada ja viia kiiresti lõpule läbirääkimised lepingu sõlmimiseks, mis põhineks IAEA põhikirja III ja IX artikli sätetel ja mis võimaldaks IAEA-l tegutseda tuumalõhkeaine tsiviilotstarbelise tuumaenergia kasutajatele tarnimise garanteerijana. (130)
30. Selle lepingu läbirääkimise ajal peaksid riigid, loobumata oma tuumarelva leviku tõkestamise lepingust tulenevast õigusest ehitada selliseid tootmisrajatisi, kehtestama vabatahtlikult tähtajalise moratooriumi mis tahes rikastamis- või ümbertöötlemistehaste ehitamisele, kuid võttes samaaegselt üldise kohustuse tarnida olemasolevate tarnijate kaudu tuumalõhkeaineid turuhinnaga. (131)
31. Kõiki riike tuleks julgustada ühinema tuumarelva leviku tõkestamise julgeolekualgatusega. (132)
32. Kui riik teatab, et astub välja tuumarelva leviku tõkestamise lepingust, peaks sellega kohe ja vajadusel Julgeolekunõukogu korralduse alusel kaasnema kontroll, kuidas on riik lepingut seni täitnud. IAEA juhatajate nõukogu peaks võtma vastu otsuse, et kui tuvastatakse lepingu rikkumine, keeldub IAEA igasugusest edaspidisest abist. (134)
33. Ülemaailmse tuumaohu vähendamise algatuse elluviimise soovitatud tähtaega tuleks vähendada poole võrra kümnele aastale viiele. (135)
34. Bioloogilise ja toksinrelva konventsiooni osalisriigid peaksid samuti sõlmima bioloogilise julgeoleku protokolli, millega antaks ohtlike bioloogiliste toimeainete klassifikatsioon ja kehtestataks siduvad rahvusvahelised normid nende toimeainete ekspordile. (137)
35. Desarmeerimiskonverents peaks alustama viivitamata läbirääkimisi tuumalõhkeaine vähendamise lepingu sõlmimiseks, mille täitmist oleks võimalik kontrollida ja mis teeks kindlaksmääratud aja jooksul lõpu nii relvastuslikel kui ka muudel eesmärkidel kõrgrikastatud uraani tootmisele. (138)
36. Julgeolekunõukogu peaks kutsuma IAEA ja OPCW peadirektoreid üles andma kaks korda aastas aru ametlike reeglite täitmise ja kontrollvisiitide tulemuste kohta ning teatama tegevusest või informatsioonist, mis võivad viidata tuumarelva leviku tõkestamise lepingu ja keemiarelvade keelustamise konventsiooni tegelikele rikkumistele. (140)
37. Julgeolekunõukogu peaks arutama WHO peadirektoriga vajadust koostada kord, mis reguleeriks nakkushaiguse epideemia või selle kahtluse tekkimise korral tehtavat koostööd. (144)

Terrorism

38. ÜRO peaks peasekretäri juhtimisel edendama sellise mitmeplaanilise strateegia väljatöötamist, mis hõlmaks järgmist:
 - a) terrorismi takistamist, terrorismi põhjuste või seda toetavate tegurite neutra-

- liseerimist (kasutades selleks sotsiaalsete ja poliitiliste õiguste ning õigusriigi ning demokraatlike reformide edendamist), okupatsioonide ja raskemate poliitiliste vastuolude lõpetamist, organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemist, vaesuse ja töötuse vähendamist ning riikide kokkuvarisemise peatamist;
- b) võitlust ekstremismi ja sallimatuse vastu, kasutades selleks muu hulgas hariduse edendamist ning soodustades avalikku arutelu;
- c) ülemaailmse terrorismivastase tegevuse koordineerimist paremini reguleerivate õigusaktide ja meetmete väljatöötamine sellises õiguskeskkonnas, kus austatakse kodanikuvabadusi ja inimõigusi, seda ka õiguskaitse valdkonnas, jagatakse võimalusel luureteavet, keelustatakse vajadusel terrorism ja takistatakse selle toimimist ning teostatakse finantsjärelevalvet;
- d) riikidele suutlikkuse loomist, mis võimaldaks neil terroristide värbamistööd ja tegevust tõkestada;
- e) ohtlike materjalide kontrolli ja rahvatervise kaitset. (148)
39. Liikmesriigid, kes ei ole veel allkirjastanud ja ratifitseerinud kõiki 12 terrorismivastast rahvusvahelist konventsiooni, peaksid seda tõsiselt kaaluma ning võtma vastu Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) toetusel tegutseva rahvusvahelise rahapesuvastase töökonna kaheksa terroristide finantseerimist käsitlevat erisoovitust ning selle mitmesugustes praktilistes dokumentides soovitatavad meetmed. (150)
40. Al Qaeda ja Talibani vastaste sanktsioonide komitee peaks algatama protsessi, et vaadata uuesti läbi nende üksikisikute ja institutsioonide kaebused, kes väidavad, et nad on alusetult lisatud komitee nimekirjadesse. (152)
41. Julgeolekunõukogu peaks pärast mõjutatud riikidega konsulteerimist laiendama terrorismivastase võitluse täitevdirektoraadi volitusi ka riikide poolt omavahel siseriikliku terrorismivastase suutlikkuse arendamiseks antava sõjalise, politsei- ja piirikontrolli abi valdkonda. (154)
42. ÜRO peaks looma terrorismivastase võitluse täitevdirektoraadi alla terrorismi tõkestamise võimete arendamise sihtfondi. (155)
43. Julgeolekunõukogu peaks koostama nimekirja eelnevalt kindlaksmääratud sanktsioonidest, mida rakendatakse võetud kohustusi mittetäitvate riikide suhtes. (156)
44. Peaassamblee peaks kiiresti lõpetama läbirääkimised terrorismivastase üldkonventsiooni sõlmimiseks, mille terrorismi määratlus sisaldaks järgmisi elemente:
- a) tunnistamist preambulis, et riikidepoolset jõu kasutamist tsiviilisikute vastu reguleerivad Genfi konventsioonid ja teised vastavad õigusaktid ning et selline jõukasutus on teatud kindlas ulatuses elluviiduna kvalifitseeritav sõjakuriteo või inimsusevastase kuriteona;
- b) taaskinnitust selle kohta, et 12 varasemas terrorismivastases konventsioonis kirjeldatud teod on käsitletavad terrorismina, ning deklaratsiooni, et need on rahvusvahelise õiguse seisukohalt kuriteod; samuti taaskinnitust selle kohta,

- et Genfi konventsioonide ja protokollide kohaselt on terrorism relvastatud konflikti ajal keelatud;
- c) viidet 1999. aasta terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvahelises konventsioonis ja Julgeolekunõukogu resolutsioonis 1566 (2004) esitatud määratlustele;
 - d) terrorismi määratlust järgmisel kujul: “igasugune tegevus lisaks olemasolevates terrorismi aspekte käsitlevates konventsioonides, Genfi konventsioonides ja Julgeolekunõukogu resolutsioonis 1566 (2004) määratletud tegevusele, millega tahtlikult põhjustatakse surma või tõsiseid kehavigastusi tsiviiliskutele või muudele isikutele kui võitlejatele, kui selle tegevuse eesmärk on tema laadist või kontekstist tulenevalt hirmutada elanikkonda või sundida valitsusi või rahvusvahelisi organisatsioone midagi tegema või tegemata jätma”. (163-4)

Rahvusvaheline organiseeritud kuritegevus

- 45. Liikmesriigid, kes ei ole allkirjastanud või ratifitseerinud 2000. aasta ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastast konventsiooni ja selle kolme protokollide või 2003. aasta ÜRO korrupsioonivastast konventsiooni või andnud vahendeid nende täitmise jälgimiseks, peaksid seda tegema ning kõik liikmesriigid peaksid toetama ÜRO narko- ja kuritegevuse büroo tööd selles valdkonnas. (172)
- 46. Liikmesriigid peaksid looma keskuse, mis vahendaks asitõendite vahetamist liikmesriikide kohtuasutuste vahel, prokuratuuride õigusküsimustes vastastikku osutatavat abi ning väljaandmistootluste menetlemist. (173)
- 47. Läbirääkimist Peaassamblee peaks läbi rääkima ja seejärel sõlmima rahvusvahelise rahapesuvastase konventsiooni, mis käsitleks pangasaladust ja turvaliste rahapeidukohtade teket. (174)
- 48. Liikmesriigid peaksid allkirjastama ja ratifitseerima protokolli inimestega, eelkõige naiste ja lastega kauplemise takistamiseks, sellise kauplemise vastu võitlemiseks ja selle eest karistamiseks ning protokolli osalisriigid peaksid võtma kõik protokolli efektiivseks rakendamiseks vajalikud meetmed. (175)
- 49. ÜRO peaks looma töökindla mehhanismi õigusriiki toetavate võimete arendamiseks. (177)

Sanktsioonide roll

- 50. Julgeolekunõukogu peab tagama, et sanktsioonide rakendamine ja täitmine oleks tulemuslik:
 - a) Julgeolekunõukogu peaks sanktsioone, kaasa arvatud relvaembargosid kehtestades alati looma nende täitmise jälgimiseks mehhanismi ning andma sellele ülesannete kvaliteetseks ja tõsiseltvõetavaks täitmiseks vajalikud volitused ja pädevuse. Nende mehhanismide elluviimiseks tuleb eraldada selleks vajalikud eelarvelised vahendid;

- b) Selleks et riigid saaksid sanktsioone jõustada, peaks Julgeolekunõukogu sanktsioonidega tegelevaid komiteesid rakendama välja töötama selgemaid juhiseid ja aruandlusnõudeid ning parandama nende üksikisikute ja ühenduste, kelle vastu sanktsioonid on suunatud, nimekirjade haldamise korda;
 - c) Selleks et peasekretär saaks Julgeolekunõukogule koostada analüüsi sellest, kuidas suurendada sanktsioonide mõju ja koordineerida paremini nende elluviimist, peaks peasekretär nimetama ametisse nende ülesannete täitmiseks vajalike vahenditega varustatud kõrgema ametniku. See ametnik peaks toetama tegevust, mis võetakse ette selleks, et sanktsioonid saaksid täpselt täidetud, selgitama välja tehnilise abi vajadusi ja neid koordineerima ning tegema soovitusi mis tahes muudatuste kohta, mida on vaja sanktsioonide tulemuslikkuse parandamiseks;
 - d) doonorriigid peaksid sanktsioonide toimimiseks eraldama rohkem ressursse, et liikmesriigid tegevdaksid oma juriidilist, halduslikku ning poliitilist ja piirikontrollisuutlikkust. Need suutlikkusloome meetmed peaksid püüdma parandada konfliktipiirkondades toimuva lennuliikluse tõkestamise tegevust;
 - e) Julgeolekunõukogu peaks isikute vastu, kes on tõestatult korduvalt rikkunud sanktsioonikorda, kehtestama uued tõsisemad sanktsioonid;
 - f) peasekretär peaks Julgeolekunõukoguga konsulteerides looma kontrollimehhanismi, millega jälgitaks sanktsioonidega seotud haldustegevust ja administreerimist. (180)
51. Sanktsioonidega tegelevad komiteed peaksid parandama humanitaarsetel põhjustel erandite tegemise korda ning suutma pidevalt hinnata sanktsioonide mõju humanitaarsele keskkonnale. Julgeolekunõukogu peaks edaspidigi püüdma vähendada sanktsioonide tagajärjel tekkivaid humanitaarseid probleeme. (181)
52. Kui sanktsioonid kehtestatakse muu hulgas üksikisikute või ühenduste vastu, peaksid sanktsioonidega tegelevad komiteed kehtestama korra, kuidas vaadatakse läbi nende isikute või ühenduste kaebused, kes väidavad, et nad on alusetult sellistesse nimekirjadesse lülitatud. (182)

3. osa

Kollektiivne julgeolek ja jõu kasutamine

Jõu kasutamine: reeglid ja juhtnöörid

53. ÜRO põhikirja artiklit 51 ei ole vaja ei ümber kirjutada ega uuesti tõlgendada, ei eesmärgiga laiendada selle ammu paikapandud ulatust (et lubada ennetavate meetmete rakendamist ohtude korral, mis ei ole vahetult lähedal) ega seda ka piirata (et lubada selle kohaldamist üksnes tegelike kallaletungide korral). (192)
54. ÜRO põhikirja VII peatükk annab Julgeolekunõukogule täisvõimused, et leida lahendus kõikidele riikide julgeolekut ähvardavatele ohtudele. Me ei pea Julgeolekunõukogule kui rahvusvahelise seaduse ja võimu allikale otsima alternatiive, vaid panema ta senisest paremini tööle. (198)
55. Paneel kiidab heaks kujuneva normi, mille kohaselt rahvusvahelisel üldsusel on kollektiivne kohustus kaitsta inimest. Selleks annab Julgeolekunõukogu genotsiidi ja muude massiliste tapmist, etnilise puhastuse või rahvusvahelise humanitaarõiguse jämeda rikkumise korral ja kui suveräänsete riikide valitused ei ole suutnud või tahtnud neid sündmusi ära hoida viimase abinõuna loa sõjaliseks sekkumiseks. (203)
56. Kaaludes, kas lubada või kiita heaks sõjalise jõu kasutamine, peaks Julgeolekunõukogu alati – olenemata muudest arvestatavatest asjaoludest – lähtuma vähemalt järgmisest viiest sellise sekkumise põhjendatuse kriteeriumist:
 - a) *ohu tõsidus*. Kas riigi või inimeste julgeolekut ähvardav oht ja sellest tulenev kahju on piisavalt selge ja tõsine ning sellise iseloomuga, et õigustab prima facie sõjalise jõu kasutamist? Kas riigisisese ohu korral on tegemist juba toimuva või peatselt algava genotsiidi või muude massiliste tapmist, etnilise puhastuse või rahvusvahelise humanitaarõiguse jämeda rikkumisega?
 - b) *põhjendatud eesmärk*. Kas kavatsetava sõjalise sekkumise esmaseks eesmärgiks on, olenemata muudest seonduvatest eesmärkidest või motiividest kindlalt kõnealuse ohu peatamine või tõrjumine?
 - c) *viimane abinõu*. Kas kõik mittedõjalised võimalused kõnealuse ohu kõrvaldamiseks on ammendatud ja kas on küllaldaselt põhjust arvata, et muudest meetmetest ei ole kasu?
 - d) *proportsionaalsed vahendid*. Kas kavatsetava sõjalise sekkumise ulatus, kestus ja jõulisus on see, mis on minimaalselt vajalik kõnealuse ohu kõrvaldamiseks?
 - e) *eelhinnang tagajärgedele*. Kas on põhjust arvestada, et sõjaline sekkumine on kõnealuse ohu kõrvaldamisel tulemuslik ja tegevuse tagajärjed ei osutu tegevusetuse tagajärgedest hullemaks? (207)
57. Eespool nimetatud juhised sõjalise jõu kasutamise lubamiseks peaksid olema Julgeolekunõukogu ja Peaassamblee deklaratiivse iseloomuga resolutsioonide osa. (208)

Rahu jõustamine ja rahuvalve

58. Arenenud riigid peaksid tõhusamalt tegutsema, et muuta oma juba olemasolevad väeüksused rahuoperatsioonidel kasutatavaks väekontingendiks. (216)
59. Liikmesriigid peaksid jõuliselt toetama ÜRO sekretariaadi rahuvalveosakonna tegevust, mis toetub ÜRO rahuoperatsioonide asjatundjate paneeli tööle, et too suudaks selleks, et olla võimeline vajalikul kiirusel tulemuslikult sekkuma, tõhusamalt kasutama operatsioonideks ettenähtud strateegilisi varusid, valmisolekukorraldust, usaldusfonde ja muid mehhanisme. (218)
60. Riigid, kes omavad kaasaegseid sõjalisi vahendeid võiksid luua iseseisvaid kõrgvalmidusega brigaadi koosseisus tegutseda suutvaid pataljone, mis oleksid valmis toetama ÜRO operatsioone ja andma need ÜRO käsutusse. (219)
61. ÜRO peasekretär peaks soovitama ja Julgeolekunõukogu lubama vaenulike kildkondade heidutamiseks ja tagasitõrjumiseks kasutada selleks vajalikus suuruses üksusi. (222)
62. ÜRO-l peaks olema väike (50–100 inimest) vanempolitseinikest ja haldusametnikest koosnev korpus (üksus), kes tegeleb operatsioonidele eelhinnangu andmisega ja korraldab rahuoperatsioonide politseiüksuste moodustamist, ning ÜRO Peaassamblee peaks andma volitused selle loomiseks. (223)

Konfliktjärgne rahu kindlustamine

63. Eriesindajal peaksid olema volitused ja juhised kõneluste pidamiseks asjaomaste pooltega, et nimetatud mehhanismid luua. Talle peaksid olema eraldatud ka ressursid kooskõlastamisülesannete tulemuslikuks täitmiseks, tagades seeläbi, et ÜRO hinnangud ja tegevus oleks kooskõlas valitsuse prioriteetidega. (226)
64. Julgeolekunõukogu peaks volitama ja Peaassamblee kinnitama desarmeerimis- ja demobiliseerimisprogrammide rahastamise hinnanguliselt planeeritud eelarvest. (227)
65. Tuleks luua vähemalt 250 miljoni dollari suurune alaline rahutagamisfond, mida saab kasutada vastsete valitsuste kulude katmiseks ning ametkondade oluliste taastamis- ja reintegratsiooniprogrammide rahastamiseks. (228)

Tsiviilisikute kaitsmine

66. Kõik võitlevad pooled peavad kinni pidama Genfi konventsioonide sätetest. Kõik ÜRO liikmesriigid peaksid alla kirjutama kõigile tsiviilisikute kaitsmisega seotud lepingutele, need lepingud ratifitseerima ja neid täitma. Niisugused lepingud on genotsiidikonventsioon, Genfi konventsioonid, Rahvusvahelise Kriminaalkohu Rooma statuut ja kõik pagulastega seotud konventsioonid. (233)
67. Julgeolekunõukogu peaks täielikult rakendama resolutsiooni 1265 (1999) tsiviilisikute kaitsmisest relvastatud konfliktis. (237)

68. Julgeolekunõukogu, ÜRO ametkonnad ja liikmesriigid peaksid täielikult rakendama resolutsiooni 1325 (2000) naistest, rahust ja julgeolekust. (238)
69. Liikmesriigid peaksid kavatsetavat Julgeolekudirektoraati toetama ja täielikult rahastama ning lugema prioriteediks peasekretäri abistamist töötajate uue julgeolekusüsteemi kasutuselevõtmisel. (239)

4. osa

21. sajandiks tõhusam ÜRO

Peaassamblee

70. 2005. aastal toimuvat "Aastatuhande järelkaja" tippkohtumist peaksid liikmesriigid kasutama selleks, et leida üksmeel laiema ja tõhusama kollektiivse julgeoleku tagamisel. (240)
71. Liikmesriigid peaksid taastama olukorra, kus Peaassambleed käsitletakse kui ÜRO peamist nõuandvat kogu. See nõuab paremini mõtestatud ja lühendatud päevakorda, mis kajastaks probleeme, millega rahvusvaheline üldsus tänapäeval silmitsi seisab. Väiksemad kitsamatele teemadele keskendunud komiteed võiksid aidata täpsustada ja parandada assamblee ette toodavaid resolutsioone. (242)
72. Toetame ÜRO ja tsiviilühiskonna vaheliste suhete valdkonnas tegusate väljapaistvate inimeste paneeli hiljuti avaldatud aruandes esitatud soovitusi (vt A/58/817), et Peaassamblee peaks looma töökorralduse, mis võimaldaks paremini tsiviilühiskonna organisatsioonide süstemaatilisel oma tegevusse kaasata. (243)

Julgeolekunõukogu

73. Julgeolekunõukogu reformid peaksid järgima järgmist:
 - a) suurendama ÜRO põhikirja artikli 23 vaimus nende riikide osalust otsustuste tegemisel, kelle rahaline, sõjaline ja diplomaatiline panus ÜRO tegevusse on suurim. Siinjuures tuleks arvesse võtta riigi panust ÜRO planeeritavatesse eelarvetesse, osalust ÜRO-mandaadiga rahuoperatsioonides ning kaasa löömist julgeoleku- ja arenguvaldkonna vabatahtlikkus ning ÜRO eesmärkide ja mandaatide elluviimiseks tehtavas diplomaatilises tegevuses. Arenenud maade puhul tuleks panuse osakaalu hindamisel pidada edusammuks, kui ametlikuks arenguabiks eraldatakse rahvusvaheliselt kokkulepitud 0,7% RKTst või liigutakse jõudsalt selles suunas;
 - b) kaasama otsustusprotsessi rohkem liikmesriike, eriti neid, kes esindavad arengumaid;
 - c) ei tohi vähendada Julgeolekunõukogu tegevuse tulemuslikkust;
 - d) suurendada nõukogu demokraatlikkust ja valmisolekut võtta vastutust. (249)
74. Paneel on veendunud, et nüüd on nimetatud põhimõtteid arvestades hädavajalik teha otsus Julgeolekunõukogu laiendamise kohta. Kaks selgelt määratletud alternatiivi, mida on järgnevalt kirjeldatud kui mudelit A ja mudelit B, peaksid aitama viimase 12 aasta jooksul vähe edasi jõudnud vaidlustesse selgust tuua ja võib-olla neid ka lahendada. (250)
75. Mudelid A ja B käsitlevad nõukogu kohtade jagunemist nelja peamise piirkonna, nimelt "Aafrika", "Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna", "Euroopa" ja "kahe Ameerika" vahel. Meie tõlgenduses aitavad need mudelid anda hinnanguid Julgeolekunõukogu koosseisu kohta ning seda puudutavaid muudatusi ellu viia,

aga ei anna soovitusi praeguste piirkondlike rühmade koosseisu muutmiseks ei ÜRO valimiste ega muudel organisatsiooniga seotud põhjustel. Mõned paneeli liikmed, eriti meie Ladina-Ameerika kolleegid, eelistavad, et igasugune kohtade jaotus peaks põhinema praegustel piirkondlikel rühmadel. (251)

76. Mudeli A järgi loodaks nõukogus kuus uut alalise liikme kohta ilma vetoõigusi andmata ning kolm uut kaheaastase perioodiga mittealalist kohta, mis on jagatud peamiste piirkondade vahel. Mudeli B järgi uusi alalisi kohti juurde ei tule. Luuakse uus kategooria, milles on kaheksa pikendatavat nelja-aastase perioodiga kohta ning üks uus kaheaastase perioodiga (mida ei saa pikendada) mittealaline koht. Kohad jagunevad peamiste piirkondade vahel. (252-253)
77. Võttes arvesse ÜRO põhikirja artiklit 23, annavad mõlemad mudelid Peaassambleele võimaluse julgustada liikmesriike pöörama rohkem tähelepanu rahvusvahelise rahu ja julgeoleku küsimustele, eelistades sealjuures vastavalt väljakujunenud piirkondlikule praktikale alaliste ja pikemaajaliste Julgeolekunõukogu liikmete valikul riike, kes on oma piirkonnas ÜRO põhieelarve kolme suurima rahastaja hulgas või on oma piirkonnas üks kolmest, kes saavad kõige rohkem vägesid ÜRO rahuvalvemissioonidele. (254)
78. Seepärast tuleks Julgeolekunõukogu koosseis ning selles kontekstis 2020. aastal üle vaadata ka alaliste ja mittealaliste liikmete panus (määratletud eespool lõigus 249), arvestades et nõukogu peab olema võimeline ülemaailmset rahu ja julgeolekut ähvardavate uute ja vanade ohtude kollektiivsel ennetamisel ja kõrvaldamisel tulemuslikult tegutsema. (255)
79. Soovitame vetoõigust mitte ühegi reformiettepaneku puhul laiendada. (256)
80. Teeme ettepaneku käivitada nn osutava eelhääletamise süsteem, millega Julgeolekunõukogu liikmed saaksid avalikult avaldada oma positsioon kavandatava tegevuse suhtes. (257)
81. Soovitame läbipaistvust parandavad ja vastutust suurendavad meetmed formaliseerida ja kirjutada sisse nõukogu töökorda. (258)

Rahukindlustamiskomisjon

82. Soovitame, et Julgeolekunõukogu vastavalt ÜRO põhikirja artiklile 29 ja pidanud nõu Majandus- ja Sotsiaalnõukoguga asutaks rahukindlustamiskomisjoni. (263)
83. Rahukindlustamiskomisjoni põhiülesanded peaksid olema selgitada välja surve all ja kokkuvarisemisohus olevad riigid, organiseerida koostöös riikide valitsustega ennetavat abi, et vältida selle protsessi süvenemist, abistada üleminekuprotsesside kavandamisel, mis viivad konfliktist ja konfliktijärgsest olukorrast rahu kindlustamiseni, ja mis kõige olulisem, korraldada ja käigus hoida rahvusvahelise üldsuse tegevust konfliktijärgse rahu kindlustamisel kogu selleks vajamineva aja jooksul. (264)
84. Rahukindlustamiskomisjoni täpne koosseis, töö- ja aruandlussüsteem tuleks luua, arvestades järgmist:

- a) komisjon peaks olema suhteliselt väike;
 - b) komisjon peaks kohtuma eri tasandil ja rühmades, et arutada nii üldpoliitilisi kui ka üksikuid riike puudutavaid teemasid;
 - c) komisjoni eesistujaks peaks vähemalt ühe aasta ja võib-olla kauemgi olema Julgeolekunõukogu poolt heakskiidetud liige;
 - d) lisaks Julgeolekunõukogu esindajatele peaksid komisjoni kuuluma Majandus- ja Sotsiaalnõukogu esindajad;
 - e) kohtumistele tuleks kutsuda riikide esindajad, kellega seotud probleeme arutatakse;
 - f) Rahvusvahelise Valuutafondi tegevdirektorit ja Maailmapanga presidenti ning vajaduse korral piirkondlike arengupankade juhte peaksid komisjoni kohtumistel esindama asjaga seotud vanemametnikud;
 - g) komisjoni nõupidamistele tuleks kutsuda peamiste doonorriikide ja vajaduse korral peamiste väepanustajariikide esindajad;
 - h) komisjoni nõupidamistele tuleks kutsuda regionaalsete ja subregionaalsete organisatsioonide esindajad, kui need organisatsioonid on aktiivselt seotud kõnealuse riigiga. (265)
85. Sekretariaadi koosseisus tuleks luua rahukindlustamise tugibüroo, mis toetaks rahukindlustamiskomisjoni ja kindlustaks selle, et peasekretär saaks lõimida kogu organisatsiooni rahukindlustamisepoliitikat ja -tegevust, arendada tulemuslikke töövõtteid ja pakkuda järjekindlat tuge välioperatsioonidele. (266)

Regionaalsed organisatsioonid

86. Regionaalsete organisatsioonide puhul peaksid kehtima järgmised põhimõtted:
- a) Alati tuleks piirkondlikeks rahuoperatsioonideks taotleda Julgeolekunõukogu luba;
 - b) Konsultatsioonid ja koostöö ÜRO ja regionaalsete organisatsioonide vahel peaks laienema ning selle võiks teha ametlikuks, sõlmides vastava lepingu, mis näeks ette näiteks organisatsiooni juhtide kohtumisi, sagedasema teabe ja eelhoiatuse vahetuse, ühise tsiviilametnike ja sõjaväelaste koolitamise ning rahuoperatsioonidel töötavate töötajate vahetuse;
 - c) Aafrika regionaalset ja subregionaalset suutlikkust arvestades peaksid doonorriigid Aafrika Liidu raamistikku kasutades toetama järgmise 10 aasta jooksul pidevalt riikide suutlikkuse arendamist;
 - d) Regionaalsed organisatsioonid, mis on suutelised tegelema konfliktide ennetamise või rahuvalvega, peaksid oma sellealased võimed korraldama ÜRO valmidussüsteemis;
 - e) Liikmesriigid peaksid lubama ÜRO-l vajaduse tekkides toetada regionaalseid operatsioone ÜRO omandis oleva varustusega;

- f) ÜRO rahuvalve eelarve reegleid tuleks muuta ja anda seeläbi ÜRO-le võimalus rahastada Julgeolekunõukogu loa saanud regionaalseid operatsioone igal korral eraldi otsustades selleks hinnanguliselt vajaminevate summadega. (272)

Majandus- ja Sotsiaalnõukogu

- 87. Majandus- ja Sotsiaalnõukogu saab ajal, mil vaieldakse palju meie ees seisvate rohkete ohtude põhjuste ja ohtudevaheliste seoste üle, juhtida sellekohast normiloovat ja analüütilist tegevust. Selleks peaks Majandus- ja Sotsiaalnõukogu moodustama julgeolekuohtude sotsiaalsete ja majandusaspektide komitee. (276)
- 88. Majandus- ja Sotsiaalnõukogu saab olla foorumiks, mis annab riikidele võimaluse avatult ja läbipaistvalt hinnata oma tegevust võtmetähtsusega arengueesmärkide saavutamisel. (277)
- 89. Majandus- ja Sotsiaalnõukogu saab kasutada kõrgeimal tasandil arenguküsimustega seotud rahvusvahelise üldsuse pidevaks kaasamiseks kujundades sellest nii arengukoostöö foorumi. Selleks:
 - a) tuleks Majandus- ja Sotsiaalnõukogu töös rakendada uut lähenemist, asendades praegu huvikeskmes olevad haldusteemad ja programmide koordineerimise rohkem konkreetsema päevakorraga, mis käsitleks aastatuhande deklaratsiooni põhiteemasid;
 - b) tuleks luua väikesekoosseisuline täidesaatev komitee, mis koosneks kõigi piirkondlike rühmade liikmetest ning annaks suuniseid ja juhiseid komitee tööks ja suhtlemiseks ÜRO põhiorganite, ametkondade ja programmidega;
 - c) tuleks kasutada iga-aastaseid Majandus- ja Sotsiaalnõukogu ning Bretton Woodsi institutsioonide vahel toimuvaid kohtumisi, et julgustada aastatuhande arengueesmärke ja Monterrey üksmeeledokumenti toetavat kollektiivset tegevust;
 - d) oma sekretariaadi ja ÜRO arengurühma abiga peaks nõukogu suutma nõustada ÜRO fondide, programmide ja asutuste juhtorganeid;
 - e) Majandus- ja Sotsiaalnõukogu peaks jõuliselt toetama peasekretäri ja ÜRO arengurühma tööd, millega soovitakse tugevdada ÜRO kohapealsete ettevõtiste sidusust ning nende koordineeritust Bretton Woodsi institutsioonide ja kahepoolsete doonoritega. (278)

Inimõiguste komisjon

- 90. Soovitame, et inimõiguste komisjoni liikmeskonda tuleks laiendada kõikidele liikmesriikidele. (285)
- 91. Kõik inimõiguste komisjoni kuuluvad riigid peaksid oma delegatsioonide juhtideks nimetama väljapaistvad ja kogunud inimõiguste eksperdid. (286)
- 92. Inimõiguste komisjoni tööd peaks toetama nõuandev kogu või paneel. (287)
- 93. Inimõiguste ülemkomissar peaks igal aastal koostama aruande inimõiguste olukorrast maailmas. (288)

94. Julgeolekunõukogu ja rahukindlustamiskomisjon peaksid ülemkomissariilt küsima regulaarset aruandlust, kuidas rakendatakse Julgeolekunõukogu resolutsioonide inimõigustega seotud sätteid. See võimaldaks nende sätete täitmist lähedalt ja tulemuslikult jälgida. (289)

Sekretariaat

95. Peasekretäri juurde tuleks luua veel üks, rahu ja julgeoleku valdkonna eest vastutava peasekretäri asetäitja ametikoht. (293)
96. Peasekretäril peaksid oma töö korralikuks tegemiseks olema vajalikud ressursid ning volitused juhtida oma töötajaid ja teisi ressursse oma parema äranägemise järgi. Käesolevas aruandes määratletud vajaduste rahuldamise huvides soovitame, et:
- a) liikmesriigid hakkavad taas järgima ÜRO põhikirja artikleid 100 ja 101;
 - b) liikmesriigid vaatavad üle Peaassamblee ja sekretariaadi vahelise töösuhte nõnda, et peasekretäri vastutust Peaassamblee ees muutmata luukase peasekretäri-le oma töötajate juhtimiseks märgatavalt paindlikumad võimalused;
 - c) peasekretäri 1997. ja 2002. aasta inimressurssidega seotud reformiettepanekud tuleks viivitamata täielikult ellu rakendada;
 - d) tuleks läbi viia erakorraline töötajate hindamine ja vajadusel nende asendamine või enneaegne pensioneerimine kindlustamaks, et sekretariaadi töötajad oleksid võimelised lahendama neile pandud ülesandeid, sh toetama rahuvahendamise ja rahukindlustamisega seotud tegevust ning peasekretäri rahu ja julgeoleku asjade asetäitja büroo tööd. Liikmesriigid peaksid protsessi rahastama võttes seda kui kasulikku pikaajalist investeeringut;
 - e) peasekretär peaks viivitamata saama oma alluvusse juurde 60 ametikohta – mis on vähem kui 1% kogu sekretariaadist – et tagada sekretariaadi suurem suutlikkus tegelda käesolevas aruandes viidatud valdkondadega. (296)

ÜRO põhikiri

97. Lisaks muudatustele ÜRO põhikirja artiklis 23, mida nõuab kavandatav Julgeolekunõukogu reform, teeb paneel ettepaneku järgmisteks väiksemateks muudatusteks põhikirjas:
98. Artiklid 53 ja 107 (viited vaenlasriikidele) on iganenud ja tuleks läbi vaadata. (298)
99. Peatükk 13 (Hooldusnõukogu) tuleks kustutada. (299)
100. Artikkel 47 (Sõjastaabikomitee) tuleks kustutada, samuti viited sellele organile artiklites 26, 45 ja 46. (300)
101. Kõik liikmesriigid peaksid end taas siduma põhikirja eesmärkide ja põhimõtete ning neid sihikindlalt rakendama, eraldades selleks vastavalt poliitilise tahte suurusele vajalikud ressursid. Üksnes pühendumus viia asju edasi nii riikides enes-tes kui riikidevahelistes suhetes loob 21. sajandiks tõhusa kollektiivse julgeoleku ning kujundab tuleviku, mis on ühtlasi jätkusuutlik ja turvaline. (302)

II LISA

Paneeli liikmed ja neile püstitatud ülesanne

Liikmed

Anand Panyarachun , juhataja (Tai)	Tai endine peaminister
Robert Badinter (Prantsusmaa)	Prantsuse senati liige ja Prantsusmaa endine justiitsminister
João Clemente Baena Soares (Brasiilia)	Brasiilia välisministeeriumi endine peasekretär ja Ameerika Riikide Organisatsiooni peasekretär
Gro Harlem Brundtland (Norra)	Norra endine peaminister ja Maaailma Tervishoiuorganisatsiooni peadirektor
Mary Chinery-Hesse (Ghana)	Ghana riikliku arengu planeerimiskomisjoni aseesimees ja Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni endine asepeadirektor
Gareth Evans (Austraalia)	Rahvusvahelise Kriisirühma president ja Austraalia endine välisminister
David Hannay (Ühendkuningriik)	Ühendkuningriigi endine alaline esindaja ÜRO juures ja Ühendkuningriigi erisaadik Küprosel
Enrique Iglesias (Uruguay)	Ameerika Riikide Arengupanga president ja Uruguay endine välisminister
Amre Moussa (Egiptus)	Araabia Riikide Liiga peasekretär ja Egiptuse endine välisminister
Satish Nambiar (India)	India armee erukindralleitnant ja endine UNPROFORi ülem
Sadako Ogata (Jaapan)	Jaapani rahvusvahelise koostööagentuuri president ja endine ÜRO kõrgem pagulastekomissar
Jevgeni Primakov (Vene Föderatsioon)	Vene Föderatsiooni endine peaminister
Qian Qichen (Hiina)	Hiina endine asepeaminister ja välisminister
Nafis Sadik (Pakistan)	ÜRO peasekretäri erisaadik Aasias HIV/AIDSi küsimustes ja ÜRO Rahvastikufondi endine tegevdirektor

Salim Ahmed Salim (Tansaania Ühendvabariik)	Tansaania Ühendvabariigi endine peaminister ja Aafrika Ühtsuse Organisatsiooni peasekretär
Brent Scowcroft (Ameerika Ühendriigid)	Ameerika Ühendriikide õhujõudude erukindralleitnant ja endine Ameerika Ühendriikide riiklik julgeolekunõunik

Paneelile püstitatud ülesanne

1. Möödunud aasta raputas kollektiivse julgeoleku alustalasad ja kõigutas usku sellesse, et meie ühistele probleemidele ja ohtudele on võimalik kollektiivselt vastu astuda. Esiplaanile tõusid ka sügavad eriarvamused meid praegu ja tulevikus ähvardavate probleemide ulatuse ja iseloomu suhtes.
2. Ohtusid, väljakutseid ja muutusi käsitleva kõrgetasemelise paneeli eesmärk on pakkuda välja selged ja praktilised meetmed tulemusliku kollektiivse tegevuse tagamiseks. Sealjuures lähtutakse rahu ja julgeolekut ähvardavate tulevaste ohtude üksikasjalikust analüüsist, kollektiivse tegevuse kasuteguri hinnangust ning olemasolevate käsitluste, vahendite ja mehhanismide, sealhulgas ÜRO põhiorganite põhjalikust hindamisest.
3. Paneeli ülesanne ei ole formuleerida poliitikat konkreetsete küsimuste ega ka ÜRO rolli kohta konkreetsetes paikades. Pigem on selle ülesanne anda uus hinnang sellele, mis meid ees ootab ja soovitada muudatusi, mida on vaja, kui tulevikule tahetakse kollektiivse tegevusega tõhusalt vastu astuda.
4. Paneeli täpsemad ülesanded on:
 - a) selgitada välja tänapäeva globaalsed ohud ning koostada rahvusvahelist rahu ja julgeolekut tulevikus ohustavate tegurite analüüs. Kuigi arusaamad konkreetseid liikmesriike üksikult ähvardavate ohtude suhtelise tähtsuse osas võivad jääda erinevaks, on tähtis, et leitaks tasakaal globaalsel tasandil. Oluline on mõista ka erinevate ohtude omavahelisi seoseid;
 - b) tuua selgelt välja, millist kasu võib nende ohtudega võitlemisel olla kollektiivsest tegevusest;
 - c) soovitada muudatusi, mis on vajalikud tulemusliku kollektiivse tegevuse tagamiseks, sealhulgas ÜRO põhiorganite ülesannete ja tegevuse ülevaatamist.
5. Üldiselt piirdub paneeli töö rahu ja julgeoleku valdkonnaga. Seega peaks paneel analüüsima ja andma soovitusi teistes küsimustes ja teistele, sealhulgas majanduslikele ja sotsiaalsetele institutsioonidele, ainult niivõrd, kui need on otseselt seotud rahvusvahelist rahu ja julgeolekut tulevikus ähvardavate ohtudega.

III LISA

Paneeli sekretariaat

Stephen **Stedman** (teadusdirektor)
Loraine **Rickard-Martin** (paneeli sekretär)
Bruce **Jones** (teadusdirektori asetäitja)
Muhammad Zeeshan **Amin**
Tarun **Chhabra**
Sebastian Graf von **Einsiedel**
Angela **Irving**
Graham **Maitland**
Angelica **Malic**
Thant **Myint-U**
Maria **Zaroui**

IV LISA

Paneeli kohtumised, piirkondlikud konsultatsioonid ja teematilised seminarid

Paneeli kohtumised

Aeg ja koht

5.–7. detsember 2003 Princeton, Ameerika Ühendriigid	16.–18. juuli 2004 Baden, Austria
13.–15. veebruar 2004 Mont Pelerin, Šveits	24.–26. september 2004 Tarrytown, Ameerika Ühendriigid
30. aprill–2. mai 2004 Addis Ababa, Etioopia	3.–5. november 2004 New York City, Ameerika Ühendriigid

Piirkondlikud konsultatsioonid ja teematilised seminarid

<u>Aeg (2004) ja koht</u>	<u>Kohtumine/teema</u>	<u>Korraldaja</u>
13.–14. jaanuar Harriman, Ameerika Ühendriigid	“Peasekretäri kõrgetasemeline paneel: eduväljavaadete suurendamine”	Stanley Foundation
29. jaanuar New York, Ameerika Ühendriigid	Valitsusväliste organisatsioonide teavitamine ÜRO reformialgatustest ja kõrgetasemelise paneeli loomisest	ÜRO sekretariaadi avaliku teabe osakond
16. veebruar Pariis, Prantsusmaa	Kõrgetasemelise paneeli kohtumine Euroopa Nõukogu parlamentaarse assambleega	Euroopa Nõukogu parlamentaarne assamblee
23.–25. veebruar West Sussex, Ühendkuningriik	“Tänapäeva julgeolekuohud: millised võiksid olla ÜRO ülesanded?”	Wilton Park
27. veebruar New Haven, Ameerika Ühendriigid	“Julgeolekunõukogu reform”	Yale'i Üleilmastu- misuuringute Keskus
1. märts Stanford, Ameerika Ühendriigid	“Tuumarelvade levik”	Stanfordi Ülikooli Rahvusvahelise Julgeoleku ja Koostöö Keskus

<u>Aeg (2004) ja koht</u>	<u>Kohtumine/teema</u>	<u>Korraldaja</u>
1. ja 2. märts Harriman	“Jõu kasutamine”	Stanley Foundation ja ÜRO Fond
2. ja 3. märts Harriman	“Sekkumine humanitaarkriisidesse”	Stanley Foundation ja ÜRO Fond
4. märts New York	“Terrorism ja mitteriiklikud jõud”	Stanley Foundation, ÜRO Fond ja Ralph Bunche Rahvusvaheliste Uuringute Instituut
5. märts New York	“Massihävitusrelvade järelevalvekorra tulevik”	Uus- Meremaa valitsus ja Rahvus- vaheline Rahuaka- deemia
7. ja 8. märts Rio de Janeiro, Brasiilia	Piirkondlikud konsultatsioonid	Viva Rio ja New Yorgi Ülikooli Rahvusvahelise Koostöö Keskus
12.–14. märts 26.–27. märts Manhasset, Ameerika Ühendriigid	ÜRO alaliste esindajate ja paneeli liikmete kohtumine kõrgetasemelise paneeli töö arutamiseks	Austraalia, Meh- hiko, Hollandi, Singapuri ja Lõuna- Aafrika Vabariigi valitsused ning Rahvusvaheline Rahuakadeemia
18.–20. märts Oslo, Norra	Piirkondlikud konsultatsioonid	Norra Rahvus- vahelise Suhete Instituut ja New Yorgi Ülikooli Rahvusvahelise Koostöö Keskus
28.–30. märts Genf, Šveits	Seminar ÜRO põhikirja artikli 51 ja rahvusvahelist julgeolekut tulevikus ähvardavate ohtude arutamiseks	Šveitsi valitsus
29. ja 30. märts Harriman	“Väike- ja kergereelvad”	Stanley Foundation ja ÜRO Fond

<u>Aeg (2004) ja koht</u>	<u>Kohtumine/teema</u>	<u>Korraldaja</u>
2.–4. aprill Hangzhou, Hiina	Aasia kõrgetasemeline sümposium ohtude, väljakutsete ja muutuste käsitlemiseks	Hiina valitsus
5. aprill Cambridge, Ameerika Ühendriigid	“Tuumarelvastuse kontroll ja levik”	Harvardi Ülikooli teadus- ja rahvusvaheliste suhete uurimise Belferi Keskus, Tuumaohu Uurimise Algatuskeskus ja ÜRO Fond
8. aprill New York	Suhete arendamine humanitaar- ja inimõiguste küsimustega tegelevate valitsusväliste organisatsioonidega	Friedrich Ebert Stiftung ja ÜRO Fond
16. ja 17. aprill Stanford	“Valitsemine ja suveräänsus”	Stanfordi Rahvusvaheliste Uuringute Instituut
19. aprill Washington DC, Ameerika Ühendriigid	“Bioloogiline julgeolek”	Ameerika Ühendriikide Teaduste Akadeemia Tuumaohu Uurimise Algatuskeskus ja ÜRO Fond
21.–24. aprill Singapur	Aasia julgeoleku teemaline dialoog: kontseptsioonid, ohud ja garantiid pärast 9/11	Singapuri Rahvusvaheliste Suhete Instituut ja New Yorgi Ülikooli Rahvusvahelise Koostöö Keskus
25.–27. aprill Shanghai, Hiina	Kohtumine kõrgetasemelise paneeli töö arutamiseks Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna küsimuste majandus- ja sotsiaalkomitee (ASCAP) kuuekümnendal istungjärgul	Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna küsimuste majandus- ja sotsiaalkomitee

<u>Aeg (2004) ja koht</u>	<u>Kohtumine/teema</u>	<u>Korraldaja</u>
27.–29. aprill Addis Ababa, Etioopia	Piirkondlikud konsultatsioonid	Aafrika Riikide Grupp ja New Yorgi Ülikooli Rahvusvahelise Koostöö Keskus
30. aprill Addis Ababa	Kõrgetasemeline kohtumine Aafrika Liidu Komisjoniga	Kõrgetasemelise paneeli sekretariaat ja Aafrika Liidu eesistuja büroo
2. mai Addis Ababa	Kohtumine Aafrika ühiskondlike organisatsioonidega	Kõrgetasemelise paneeli sekretariaat
6. mai New York	Suhete arendamine kodanikuühis- konna, majandusliku ja sotsiaalse arenguga tegelevate valitsusväliste organisatsioonidega	Friedrich Ebert Stiftung ja ÜRO Fond
10. ja 11. mai Warrenton, Ameerika Ühendriigid	“Areng, vaesus ja julgeolek”	Stanley Foundation ja ÜRO Fond
13. ja 14. mai Washington D.C.	Konverents Julgeolekunõukogu muutmisest	Johns Hopkins'i Ülikooli Üleatlantiliste Suhete Instituut
17.–19. mai Mexico City, Mehhiko	“Valitsemine, demokraatia ja vabad turud”	Instituto Tecnológico Autónomo de México, Friedrich Ebert Stiftung ja ÜRO Fond
21.–23. mai Cape Town, Lõuna-Aafrika	“ÜRO piirkondlikud organisatsioonid ja tuleviku julgeolekuohud Aafrikas”	Konfliktilahenduskeskus, Friedrich Ebert Stiftung ja ÜRO Fond
24. ja 25. mai Varssav, Poola	“Uued ohud, uued ülesanded”	Poola valitsus

Aeg (2004) ja koht	Kohtumine/teema	Korraldaja
27.–29. mai Rooma, Itaalia	“ÜRO ja uued ohud: julgeoleku ümbermõtestamine”	Itaalia Välissuhete Instituut, Aspeni Instituut Itaalias, Itaalia Aafrika ja Idamaade Instituut, ÜRO Fond ja ÜRO Piirkondade- vaheline Kuritegevuse ja Õigusemõistmise Uuringute Instituut
2. juuni Washington D.C.	“Keskkond ja julgeolek”	Woodrow Wilsoni Rahvusvaheline Teadlaste Keskus ja ÜRO Fond
8. ja 9. juuni Kopenhaagen, Taani	“ÜRO kriisiohjamisvõime tugevdamine”	Taani valitsus
11.–16. juuni Prouts Neck, Ameerika Ühendriigid	39. konverents teemal “ÜRO järgmisel kümnendil”	Stanley Foundation
17. ja 18. juuni London, Ühendkuningriik	“Vaesus ja julgeolek: terviklik lähenemine”	Londoni Majandus- ja Politoloogiakool, Ühendkuningriigi Rahvusvahelise Arengu Ministeerium ja ÜRO Fond
28. ja 29. juuni Oxford, Ühendkuningriik	“Julgeolek miljardi kõige vaesema jaoks”	Oxfordi Ülikool ja Stanfordi Rahvus- vaheliste Uuringute Instituut
1.–3. juuli New Delhi, India	“ÜRO ja uued ohud: julgeoleku ümbermõtestamine”	Rahu- ja konflikti- uuringute Instituut ÜRO Fond

<u>Aeg (2004) ja koht</u>	<u>Kohtumine/teema</u>	<u>Korraldaja</u>
6. ja 7. juuli Kyoto, Jaapan	“Ohud, väljakutsed ja muutused: siseriiklik vägivald”	Jaapani valitsus
11. ja 12. september Kairo, Egiptus	“Ohud, väljakutsed ja reformid: julgeoleku kindlustamine Vahemere ja Pärsia lahe piirkonnas”	Egiptuse Välisasjade Nõukogu, Al-Ahrami politoloogia ja strateegiliste uurin- gute keskus, ÜRO Fond, Friedrich Ebert Stiftung, Itaalia Välissuhete Instituut